

ELANUL

**Nr. 100
IUNIE
2010**

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL” ȘI ȘCOALA „MIHAI IOAN BOTEZ” DIN GIURCANI, COM. GĂGEȘTI, JUD. VASLUI

La Mulți Ani, draga revista!

Ion N. OPREA

De abia terminasem studiile gimnaziale și intrasem elev la Liceul „Codreanu” din Bârlad, când am bătut prima dată la ușa unei redacții – ziarul „Părerii tutovene”.

Mai târziu, prin 1954, după ce îmi făcusem o anumită ucenicie la ziarele de armă „Glasul Patriei”, „Apărarea patriei” sau „Glasul Armatei”, iată-mă redactor la ziarul regional „Steagul roșu” Bârlad. Iar de aici, gazetăria s-a ținut de mine, ca și eu de dânsa, până după decembrie 1989, inclusiv astăzi.

Acum, la maturitate deplină, după ce am trecut pe la „Monitorul” de Iași, „Ziarul de Iași”, „Flacăra Iașului”, „Obiectiv”, păstrez o colaborare specială cu reviste de zona interesului meu profesional: „Elanul” de la Giurcani, „Vestea bună” de la Răducăneni, „Obiectiv” de la Chircești, „Lohanul” de la Huși, „Academia Bârlădeană”, „Pagini medicale bărlădene”, „Saeculum – Focșani”, „Lucefărul” de la Botoșani, „Crai Nou” Suceava etc.

Dintre acestea, revista „Elanul”, chiar zilele acestea, împlinește 100 de numere – o vârstă a deplinei maturități, într-o tinerețe care i-am dori-o veșnică.

- continuare în p.2 -

Vara, de Marin Rotaru

Revista „Elanul” - 100

Prof. dr. N. IONESCU

Luna iunie, cunoscută și sub numele de cireșar, ne duce cu gândul la numărul 100 al revistei Elanul, fondată în 1998, acum 12 ani, editată de Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” și de Școala „Mihai Botez” din satul Giurcani, comuna Găgești, județul Vaslui, așa cum este menționat și pe prima pagină a publicației.

- continuare în p.2 -

Centaelianul:

iunie 2010

Mircea COLOȘENCO

La o sută de numere prin care Elanul își sărbătorește cu elan apariția/continuitatea, se merită a-i aduce fondatorului/directorului revistei și Societății pe care o produce un act de mulțumire și recunoștință al colaboratorilor și cititorilor ei.

Personalitatea fondatorului (institutor, arheolog și în primul rând, artist al cuvântului și plastician înăscut) se confundă cu cea a periodicului pe cât de „rural”, pe atât de amplu, îmbrățișând un câmp larg de cercetări, pentru a atrage concluzii cuprinzătoare.

Dintr-un hidronim, Elanul, s-a impus, prin Marin Rotaru și colegii din echipa redacțională, prin îmbinarea cu spirit critic și dezinteresat a lucrărilor cuprinse în paginile periodicului (sprijinit generos de diriguitorii culturii vasluiene, spre cinstea lor), a transpus numele în renume: revista impunându-se ca un eponim spiritual al zonei, cu nimic mai prejos altor inițiative similare din țară, din străinătate.

La Giurcani... academie... revistă...? Pare prea mult, prea orgolios!

Dar acesta este adevărul.

Felicitări și la mulți ani!

Cezar Ivănescu și Dan Ravaru, Vetrișoia, 8 iulie 2007

100

La Mulți Ani, draga revista!

- urmare din pagina 1 -

E firesc ca prilejul acesta să-mi dea ocazia să-i urez noi și noi numere, cu nerăbdare așteptate de noi. Să poată duce ceea ce îi pun în sarcină finanțatorii, susținătorii, colectivul de redacție, colaboratorii, revista să rămână permanent la înălțimea pretențiilor cititorilor, mereu tot mai exigenți. Mai ales că numărul cititorilor nu-i deloc mic și nici din localități limitate.

„Elanul” este căutată și citată de oameni din toată țară. De la cititorul de rând, așa cum suntem noi, până la profesorii universitari sau academicieni, specialiști în diversitate – istorici, arheologi, lingviști, filosofi etc.

Nu-i deloc întâmplător faptul – care mă bucură, că foarte multe articole citite în „Elanul”, le întâlnesc apoi înmănunchate, sub diferite titluri de carte, în volume care revin la cititori, îmbunătățite, într-o formă mai performantă.

Câteva nume ale celor pe care-i citesc în „Elanul”, îmi face plăcerea să le reamintesc, cerându-mi scuze celor pe care, poate, îi voi omite. Încep cu redactorul șef Marin Rotaru, cu adjunctul acestuia – Cristian Onel, apoi Vlad Codrea, Laurențiu Chiriac, Dan Ravaru – un neobosit, Simion Bogdănescu, Serghei și Mircea Coloșenco, Laurențiu Ursachi, Teodor Hardon, Florin Varvara, Bogdan Artene – alt neobosit, Adrian Butnaru, N. Ionescu, Gh. Clapa, Sorin Langu, Vicu Merlan, Ene Vasile Sprâncenatu, Ștefan Plugaru, Ovidiu și Gabriela Lisievici, Sergiu Ștefănescu ș.a.

Să-i amintesc și pe cei cărora le duc dorul? I-aș nota aici, ca un îndemn de a reveni la ce au iubit o dată, pe Ion Diaconu, Gheorghe Gherghe, profesorii Mihai Lozbă și Aurel Zugravu, Ciprian – Gică Toderașcu și nu numai pe dumnealor.

Numai împreună, număr de număr, putem asigura valoarea necesară unei publicații care simțim că ne aparține. Când măsurăm pașii făcuți de la numărul 1 la cel de astăzi – 100, ne bucurăm sincer, cât de mult și frumos, grafic și din punct de vedere a conținutului, a crescut revista noastră, câte răspunsuri complete a dat ea întrebărilor noastre și a înaintașilor. Doar un singur exemplu:

Acum mai bine de 100 de ani, preotul Ioan Antonovici, în calitate de protoereu al județului Tutova, își chestiona colaboratorii ce știu ei despre movilele din localitățile unde-și conduceau trupa. Puțini au răspuns întrebării. A trecut timpul, s-a născut revista „Elanul”, și-a mobilizat colaboratorii, iar dl. Teodor Hardon a publicat pagini de înaltă ținută științifică despre tumulii de pe actualul teritoriu al județului Vaslui.

Cu gândul și la alte succese din viitor, păstrând în memorie nume ale celor plecați, precum Ghenuță Coman sau prof. Ion Nania de la Mozăceni – Vâlcea, urez prestigioasei reviste „Elanul” „La Mulți Ani” colegiului redacțional aceeași permanentă și spornică înțelepciune și inspirație, iar sprijinitorilor lor numai gânduri bune și deschidere pentru cultură și știință în județul Vaslui.

Revista „Elanul” - 100

- urmare din pagina 1 -

Inițiativa îi aparține inimosului învățător, Marin Rotaru, dovedind încă odată „că veșnicia s-a născut la sat”, cum sublinia marele om de cultură, Lucian Blaga. Ea se înscrie în peisajul publicațiilor vasluiene ca o revistă de referință ce apare neîntrerupt într-o perioadă de criză de carte, de lectură și nu numai, într-o lume agitată, stresantă, anapoda. În coloanele revistei de-a lungul timpului au publicat străluciți dascăli sau cercetători de pe meleagurile vasluiene, care au sădit în inimile tinerilor *dragostea de muncă, cultură, adevăr și frumos*. Aceștia s-au aplecat asupra unor aspecte inedite din spațiul arheologic, etnografic, spiritual și cultural vasluian. Menționăm, câțiva dintre ei: Dan Ravaru, Cristian Onel, Gheorghe Gherghe, Marin Rotaru, Teodor Hardon, Laurențiu Chiriac, Ion N. Oprea, Serghei Coloșenco, Simion Bogdănescu etc. În paginile revistei au publicat personalități de prestigiu ale culturii și științei românești, recunoscute în țară și străinătate ca: Ștefan Olteanu, Ștefan Ștefănescu, Mircea Ciubotaru, Nelu Zugravu etc.

Bogatele tradiții ale Depresiunii Elanul se încadrează armonios în istoria județului Vaslui, ne stimulează și obligă. Ne aflăm la confluența trecutului – care a dat valori durabile – cu timpul actual, căruia trebuie să-i aparținem. Încercarea noastră de a reface drumul parcurs de această publicație până la numărul 100, a constituit o experiență interesantă, care ne-a oferit satisfacții. Au existat, însă, destule dificultăți, din partea autorilor, generate de volumul și de valoarea inegală a surselor, a documentelor, privind diferite momente și perioade din viața spirituală a zonei. Bogăția și consistența fondului arhivistic, cât și cercetările arheologice efectuate în acest spațiu sunt relevante și pline de surprize. De aceea, valoarea informației este foarte importantă în economia revistei. Desigur, aprecierile globale, nediferențiate, ar crea o imagine deformată, unilaterală, ale publicației și ale autorilor revistei, dar la acest moment aniversar nu ne-am propus acest lucru.

Elanul în cele 100 de numere reprezintă, așadar, o pagină însemnată din istoria presei locale și nu numai. A fost o existență cu suișuri și coborâșuri, cu momente de înflorire și unele mai dificile, devenind o școală pentru tinerii cercetători în afirmare. Cititorii prin articolele publicate pătrund în lumea fascinantă a cunoașterii, înțeleg frumusețea artei sau se raportează filosofic universului, într-o căutare permanentă a esențelor și a adevărilor. Revista la acest moment aniversar este hotărâtă să reziste timpului, să perpetueze tradiția și valorile zonei, în noul mileniu și reprezintă o angajare plină de responsabilitate pentru viitor.

Încheind aceste gânduri, avem convingerea că această revistă exprimă o *stare de spirit* dintr-un spațiu încărcat de istorie, iar colectivul redacțional în frunte cu inimoșii cercetători, Marin Rotaru și Cristian Onel, vor menține în continuare această publicație la standardele exigențelor contemporane.

La acest moment sărbătoresc, ne vine în minte urarea:

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT !

„Elanul”, la moment aniversar. Scurt istoric după 99 de apariții

Ciprian Gică TODERAȘCU

În luna mai a anului 1998, cu ocazia sărbătoririi a o sută de ani de atestare documentară a școlii din satul Giurcani, localitate a comunei Găgești din județul Vaslui, prin truda învățătorului Marin Rotaru a fost editată „o foaie monografică” dedicată evenimentului. Aceasta, cu toate că avea numai opt pagini și forma unui ziar, și-a propus, încă de la prima apariție să surprindă cititorul prin crearea biografiei celui dintâi învățător al satului, Constantin Mircea.

La sfârșitul aceluiași an, în septembrie 1998, cu ocazia botezului Școlii de la Giurcani cu numele de „Mihai Ioan Botez”, a apărut, sub aceeași formă, prin strădania aceluiași învățător, revista intitulată „Elanul”. Acest din urmă nume, preluat de la depresiunea Elan, subdiviziune a podișului Bârlad, cred că a vrut să evidențieze de la început aria geografică în jurul căreia urmau să graviteze subiectele (temele) propuse de articolele revistei.

Din fericire pentru noi, limitele geografice sugerate de titlul revistei au fost depășite încă din anul 2001. În primii trei ani de zile, revista a cunoscut zece numere și a supraviețuit datorită unor oameni de cultură precum Marin Rotaru, Teodor Hardon, Ioan Iacomî.

În decembrie 2001, la numărul al treisprezecelea, revista a căpătat un format nou cu douăzeci de pagini. Prin modificarea adusă a devenit evident faptul că editorii doreau extinderea domeniilor de cercetare, o dezvoltare atât cantitativă cât și calitativă. Dacă în primă etapă de existență istorică, cuprinsă între 1998 și 2001, revista a reunit în paginile sale articole cu caracter mai mult comemorativ decât istoric, în cea de-a doua etapă a existenței revista a suscitât o activitate mult mai ferventă.

Din decembrie 2001 și până la 1 ianuarie 2005, în continuare fără un sponsor de bază, revista a ajuns la cea de-a treizeci și patra apariție. În cadrul acestora predomină informații legate de arheologie, istorie, geografie și literatură. Noii colaboratori ai revistei, care s-au alăturat de-a lungul timpului nucleului inițial, și-au adus aportul la perfecționarea acesteia. La loc de cinste, alături de Marin Rotaru și Dan Ravaru, doresc să-i pun pe prof. univ. dr. Vlad Condrea de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, dr. Cristian Onel, dr. Laurențiu Chiriac, Florin Varvara, Gheorghe Gherghe, Sergiu Ștefănescu, Gheorghe Clapa, Laurențiu Ursache, dr. Sorin Langu, Adrian Butnaru, dr. Iulian Sînzianu și mulți alții.

De la 1 ianuarie 2005 până în prezent revista a ajuns la nouăzeci și nouă de apariții, fiind sponsorizată de către Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui. De la o lună la alta și de la un număr la altul articolele revistei, încetul cu încetul, au devenit mult mai științifice în raport cu perioada anterioară, mai ales datorită contribuțiilor aduse de cercetători recomandați de o activitate științifică bogată. Între aceștia am putea enumera pe Nelu Zugravu (profesor-doctor la Facultatea de Istorie a Universității Alexandru Ioan Cuza), Lucian Valeriu Lefter (doctorand al facultății de Istorie), Marin Rotaru (redactor al revistei), Ion N. Oprea (ziarist). În rândul celor care publică articole în revistă se numără și studenți ai Facultății de Istorie de la Iași, fără experiență în cercetare, dar plini de curaj, determinare și perspectivă precum: Sorin Grigoruță, Ciprian-Gică Toderașcu, Monica Pântea, Adrian Căpățână, Iulian Marcel Ciubotaru, Constantin Butnaru, Ana Maria Moisiuc.

Putem remarca și aportul unor colaboratori de peste Prut, printre care îi putem aminti pe Dinu Poștarencu, Sergiu Musteață, Sergiu Mandiș.

Dintre cei plecați dintre noi dorim să remarcăm doi valoroși colaboratori, prof. univ. dr. Dumitru Bahrim și prof. Ion Nania.

Dintre temele cele mai importante abordate în paginile revistei enumerăm: *Gloria Traiani. La 1900 de ani de la cucerirea Daciei de către romani(I)și(II)*; *De la Basilică la Biserică. Pe marginea unei contribuții recente*, aparținând ambele prof. univ. dr. Nelu Zugravu, *Ceramica geto-dacică descoperită în bazinul Elanului*, aparținând lui Marin Rotaru, *Începuturile mitropoliei Moldovei*, aparținând dr. Laurențiu Chiriac, *Lupta împotriva bolilor de-a lungul secolului al XVII-lea și în prima jumătate a celui următor. Bărbierii*, aparținând lui Sorin Grigoruță și enumerarea poate continua.

Dacă în 1998, acum doisprezece ani de zile în urmă, redactorii primei ediții a revistei nu sperau, sau nu-și închipuiau, că aceasta va ajunge la cel de-al nouăzeci și nouălea număr. Astăzi, datorită asociației culturale „Academia Elanul” și a școlii „Mihai Ioan Botez”, care au reușit prin Marin Rotaru să obțină o sponsorizare din partea Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui, redactorii revistei își doresc să impulsioneze dezvoltarea culturală prin promovarea unor noi colaboratori care au ca pasiune istoria, arheologia și geografia. Trebuie lăudate meritele acestei echipe și efortul susținut ca atare.

La moment aniversar, dorim colaboratorilor revistei și tuturor celor care o îndrăgesc multă putere de muncă în continuare.

...100

Florin VARVARA

A vorbi despre „Elanul” este un lucru aproape nenecesar. Faptul că această prestigioasă revistă de cultură a ajuns la numărul 100 spune totul de la sine. Și, trebuie subliniat, cu trecerea timpului și apariția a noi și noi numere, nu s-a remarcat o scădere a calității, ci dimpotrivă. Numărul colaboratorilor a crescut, s-a diversificat, dar mai ales calitatea acestora e de remarcat, nume grele ale științei istorice și ale culturii în general au publicat în ultimul timp. E de ajuns să ne uităm la penultima pagină, unde sunt trecute numele colaboratorilor. Iar aici aș face observația că activitatea redactorului-șef adjunct, dr. Cristian Onel, în organizare, corectare, „recrutare” de colaboratori s-a făcut simțită în paginile revistei.

Mult succes în continuare acestui proiect cultural, multă sănătate realizatorilor săi, (mai ales domnului Marin Rotaru, principalul „vinovat”, în noua ipostază de tânăr pensionar), colaboratorilor și cititorilor. Iar revista „Elanul” este doar interfața Asociației culturale „Academia rurală Elanul”, care înseamnă și organizarea de simpozioane științifice, de cercetări arheologice sistematice în colaborare cu muzeul județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, (pentru acesta vara fiind proiectată cercetarea movilei „Juvara” de lângă Murgeni).

Și, la final, știți cum se zice, când nu mai ai ce spune, citezi din clasici: dragi realizatori ai revistei „Elanul”, vă urez, bărbătește, „la cât mai multe numere!”

...Iar din partea mea, promisiunea solemnă: l'll be back!

Amazoana, de Marin Rotaru

Legende și tradiții istorice de pe Valea Tutovei*

Dan RAVARU

Când a fost anul 1907, aici în sat, la conacul boierului Vidrașcu, s-o adus o companie de soldați. Oamenii stăteau cam pe gânduri, unii se îndemneau, dar la alții le era cam cu sfială că știau ce-au pățit când cu legea lui Maxim. Da armata tot umbra cu ochii prin sat și cum vedea pe vreunul că are oleacă de ceva îl și ducea la curtea lui Vidrașcu, îl puneau jos și-i trăgeau cu centiroanele. Când s-au mai potolit răscoalele, și-au văzut că oamenii nu mai au nici o putere, atunci a plecat și compania de soldați.

Ruși, Prisecaru Neculai, 92

*

Eram mic, dar îmi aduc aminte că mare tulburare a fost în sat cu legea lui Maxim. S-au dus oamenii de la noi din sat cu femeii cu copii între care și eu la Puiști la primărie. S-o adunat acolo ca la câteva sute de oameni. Și toți au cerut să nu mai fie lege a lui Maxim că nu le trebuie. Când s-o văzut încolțit, primarul a luat o bucată de hârtie și-a zis că scrie pe ea și dă la telegraf să spună la Bârlad ca să nu mai fie legea lui Maxim, da când scria el un fecior de popă din lezer, care știa carte, s-o uitat peste umăr și o strigat: mă ăsta scrie să vină armata la Bârlad. Mare bumbăceală a fost pe urmă la primărie. La vreo câteva zile tot o venit armata și știu că numai de la noi din Ruși o luat și o dus vreo șase oameni. La primărie îi chema și întreba:

– ăsta o bătut?

– Nu.

– Dă-l afară.

– ăsta o bătut?

– Da. Dă-l la Toader Hăram, Simon Hăram, Dumitrache Hurduc. Au făcut un an și jumătate de închisoare.

Ruși, Prisecaru Neculai, 92

*

Unde se cheamă acum La mângălărie, era mai de mult o groapă mare cuprinsă de pădure. Groapa se mai cunoaște și acum. Oamenii din sat făceau acolo mangal, cărbune pentru fierărie. Stingeau jeraticul în groapă și când umpleau turnau apă peste el și-l stingeau. Munca era grea și cu primejdie. Odată a umplut groapa cu lemne și le-au dat pe dedesupt. Lemnele erau arse pe jumătate, când unul s-a suit pe ele, lemnele s-au prăbușit și el a murit ars de viu.

Ruși, Manolache Ștefan, 42

*

Între Cristești și Lălești este un loc tare frumos la care-i spun oamenii Chiscul Catrinii. A fost mai de mult acolo o cucoană boieroaică mare care avea o curte drept sus în vârful dealului. Se mai cunoaște și acum locul. Curtea era în mijlocul pădurii, domnița aceea Catrina n-a tăiat copacii ca să se poată ascunde când veneau tătarii. Ea avea un ocean, un fel de binoclu, și de acolo vedea de departe de tot când veneau cetele de tătari și se înfunda repede în pădure cu toți oamenii săi de casă. De aceea se zice și acum chiscul Catrinii.

Lălești, Chiriță Constantin, 54

*

Satul nostru Fulgu s-a întemeiat în mijlocul pădurii. Pădurile aicea se zice că au fost ale unei cucoane pe care o chema Lăleasca. Oamenii din mai multe sate au auzit că ea n-ar fi așa hapsână ca alți boieri și apoi avea și ea nevoie să taie din pădure și să facă semnături. Au început dar să fugă câte unii de pe alte moșii și să se așeze în mijlocul pădurilor Lăleascăi. La început nici n-avea putere să taie copacii de tot. În primul an, le cojeau copacii ca să se usuze, lăzuiau adică. Mai pe urmă, îi retezau și după câțiva ani reușeau să scoată și cioatele. Fiindcă a fost întemeiat de oameni fugiți din toate părțile satul se

numește și astăzi Fulgu.

Fulgu, Cășciug Ion, 74

*

Pe apa Cociubei mai mult o râpă care se umple cu apă când plouă, a fost mai de mult sat. Sat a fost și pe Stănigești unde sunt acum meri și peri sălbatici. Oamenii din Cociuba, satul acela care a fost, erau strânși cu toții la slujbă când o năvălit turcii. I-au prins pe toți și unul n-a mai rămas în viață. Bordeiele le-au ars pe toate și s-a lăsat atâta groază că nimeni nu și-a mai făcut gospodărie pe acele locuri. Primăvara când sunt viituri de ape, și-acuma mai aduc bucăți de oase și altele. Și pe dealul Chiliei a fost așezare. De frica turcilor oamenii au făcut o biserică sub pământ cu intrarea ascunsă de spini și pe deasupra arau. Nu se cunoștea nimic. Dedesupt era loc larg, puteai să vîri căruța.

Ruși, Manolache I. Neculai, 75

*

În marginea satului nostru Voinești, la vreo doi kilometri spre miazăzi, se află tarlăua care-i zice Bobești. Pe marginea ei se mai văd niște urme de livezi ale oamenilor, da pomii sunt sălbatici. Acolo a fost un sat de oameni, care se numea Bobești. Boierului Cerchez care era și comis nu-i venea bine că oamenii de acolo nu veneau să muncească la el. Și-atunci într-o noapte când oamenii erau duși cu toții la biserică la slujba Învierii, i-o îmbătat pe argații de la curtea lui și așa beți aiștea s-o dus și-o pus foc satului din mai multe părți odată. Bobeștenii n-aveau biserică în sat și până au ajuns la casele lor după ce au văzut focul, au găsit tăciuni și cenușă. N-au mai avut ce face și s-au așezat pe pământul boierului în partea numită Cârțibași și-au început să muncească la dânsu.

Voinești, Cociubanu Vasile, 87

*

Prin părțile acestea de demult veneau de multe ori turcii. Oamenii își făceau beciuri în pământ ca să-și poată scăpa viața. Erau chiar beciuri de mergeau sute de metri pe sub pământ. Se spune că departe în pădure unde este acuma satul Chetrosu ar fi fost o cetate. Tocmai acolo fugeau oamenii de aici când veneau turcii. Dacă s-ar săpa în pământ, cred că s-ar găsi și acuma urme de beciuri.

Trifești-Silișteea, Cucu Neculai, 54

*

La răsărit de Hălărești în partea din deal se văd multe locuri în care au locuit oameni. Așa de pildă se mai văd urme de case pe locul care se cheamă Bălănești. La fel mai sunt urme de sat unde se spune Râpa lui Cojocar. Tot pe aproape este dealul Gorgan. Pe acolo era pe vremuri drumul care ținea zarea până spre Mircești. Un om pe care-l chema Gorgan își făcuse casa în preajma drumului. Odată, demult, la o năvală a turcilor n-a mai putut să fugă în pădure, turcii l-au prins și i-au tăiat capul. Drumul s-a schimbat de atunci, dar partea de deal unde a fost gospodăria aceluui om se cheamă și acum Gorgan.

Hălărești, Bărbăscu Neculai, 51

*

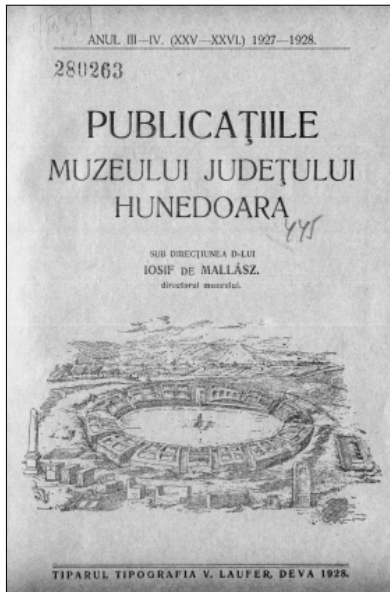
Răzeșii din Voinești întotdeauna au fost în mare dușmănie și război cu boierul Cerchez. Mereu aveau judecăți și pâri la divanul țării. Boierul nu mai știa ce să facă fiindcă răzășii aveau hrisoave vechi de la domnitor. Pământurile lor care se chemau hrize se întindeau în lung din apa Tutovei până în zările de deal. Când s-a ținut cea mai mare judecată la niște comiși care erau la Focșani boierul Cerchez a pus mâna pe citații și oamenii n-au știut să se ducă. Așa că la acel proces au pierdut o parte din pământ.

* Culese în anul 1976.

Necrolog la moartea lui Vasile Pârvan, de Mircea Eliade

Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara, ANUL III-IV (XXV – XXVI) 1927 – 1928: 10-13, Deva

Prof. univ. dr. Vlad A. CODREA

Mărturisesc că am avut o surpriză să aflu între paginile seriei interbelice ale revistei muzeului hunedorean cu sediul la Deva, un necrolog semnat de Mircea Eliade la moartea lui Vasile Pârvan. Surpriză, poate pentru că ambii au avut contacte directe mai firave - în viziunea mea -, cu zona hunedoreană. De ce va fi ales Eliade această revistă și nu alta pentru a publica necrologul, îmi rămâne puțin lămurit, la atâta vreme de la această publicare...Revista, sub directoratul pe atunci al lui Iosif de Mallász, a fost o apariție meteorică în peisajul publicațiilor științifice transilvănene interbelice, puține numere văzând lumina tiparului. Însă valoarea contribuțiilor apărute acolo pe atunci, a fost de o substanță și consistență ce meritau cu siguranță a fi mai reliefat reținute în deceniile care au urmat.

Un fapt este cert: Mallász a avut o remarcabilă intuiție când a avizat apariția necrologului pentru Vasile Pârvan, semnat de Mircea Eliade. Un Eliade care se afla la acea vreme încă în etapa de tinerete și afirmare.

Scrierea unui necrolog poate fi înfăptuită în varii feluri, cu diferite încărcături sufletești, cu har sau fără, în funcție de mintea și pana celui ce îl scrie...Uneori, dintr-un necrolog transpare pur și simplu doar o incomodă corvoadă, alteori o laudabilă străduință în a înmănușea exhaustiv realizările notabile ale celui trecut în neființă. Încercând a poziționa într-un astfel de diapazon necrologul în discuție, este limpede că avem de a face cu o scriere pornită dintr-o intensă trăire, ce nu are nimic din susurul unui izvor, ci dimpotrivă, mai degrabă din răbufnirea unui vulcan, cu toată fierbințeala lui. Necrologul semnat de Eliade nu este nicicum comparabil cu cel al lui I. Andrieșescu din Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice (apărut în 1929, la doi ani de la moartea savantului), care prezenta detaliat opera lui Pârvan. Este o scriere de suflet.

Cum acea serie a revistei a avut o existență efemeră, iar difuzarea ei nu a fost neapărat cea mai largă, am ales a trimite revistei Elanul sub formă de restituire acest text, pentru a deveni mai bine cunoscut tuturor cititorilor. Nu sunt arheolog, însă cândva în adolescență mi-am dorit mult să fiu... Am rămas însă fidel pe undeva acestei meserii pe care o percep ca revenind doar celor hărăziți, celor care o merită, precum genialul Vasile Pârvan.

Cei care cred încă în seninătatea elenică, în apolinicul ca sens suprem al vieții – citească pe VASILE PÂRVAN. Să se aplece cu gândul asupra sfâșietoarei din „*Anaxadros*”; să simtă aproape de sufletul său desperarea cumplită ce se înalță ca o lumină stelară din paginile „*Memorialelor*”.

Nu v'a înfiorat adierea de singurătate cosmică, de singurătate rece și gravă – cetindu-l? N'ați simțit ca o dâră de sânge înapoia zămbetului – sentimentul acela înspăimântător al singurătății definitive, al singurătății absurde, al singurătății tragice? Nu-mi vorbiți de eroică resemnare, de sângeroasă înfruntare a zeilor, de mândră izolare în mijlocul firei și al oamenilor! Nu-mi vorbiți de acea renunțare la bucuriile vieții pământești, de ascetismul trudnic ca o cărare a lacrimilor, nu-mi vorbiți de tragicul masculin al Omului care pășește singur spre vârf de munte, ca singur acolo să se roage și să sfârșească necunoscut și plâns de nimeni! Cel care *de voie bună* se încordează către suprema renunțare – nu scrie paginile pe cari le-a scris PÂRVAN. Nu destăinuie taina durerii fără sfârșit, nu se tânguie, nu-și arată rana și nu-și arată leacurile. Nu spune celor mulți: iată, aceasta e cruda

suferință a vieții mele, iată cum sufletul meu sângerează, dar iată-l cum gândul calm, ca un miez de noapte mare, îl resemnează.

Cum nu simțiți desperarea mută, înghețată, înapoia seninătății finalurilor acelor câtorva confesiuni pe cari VASILE PÂRVAN a avut slăbiciunea să le scrie? Cum vă lăsați mințiți de calmul care ascunde atâtea lacrimi, și atâtea sentimente înflorite din carne și apoi smulse și îngropate în funduri de suflete? Și voi, toți acei cari ați cunoscut pe acest straniu și blând bărbat, toți acei cari l'ați socotit învățat pasionat de viața tâlcuită din pietre, toți acei cari l'ați avut aproape – cum ați putut adormi, cum ați putut purta veșmintele voastre cele frumoase, cum ați putut glumi, ascultând alături de voi agonia lui VASILE PÂRVAN?

Oare e atât de greu să înțelegi, când un suflet pălpâie pe moarte? Și oare creștinismul atâtor buni creștini e numai un cuvânt mincinos – ca să treacă alături de un păgân sfâșiat de vulturii lăuntrici fără să-i lumineze agonia cu dragostea, fără să vegheze alături de el, plângând în taină? Au trecut șapte ani de la tipărirea aceluia tragic dialog „*Anaximandros*”. PÂRVAN a dovedit atunci cât de neînțeleasă e resemnarea lui olimpică,

Vasile Pârvan
(1882-1927)

Mircea Eliade
(1907-1986)

armonia sufletului său, apolinixul vieții sale. Nu v'a ajuns la urechi, din acele pagini, plânsul în miez de noapte al omului care *simte* că e merit fericirii, și totuși suferă, și meditează asupra suferinții lui ceasuri reci de toamnă, și se hotărăște să n'o dorească, suferința neîntreruptă fiind ursita oamenilor ? Și n'ați strigat acei cari ați găsit sensul, și lumina și valorile în Christ : o! VASILE PÂRVAN al sufletului meu, fericirea e o datorie a omului, fericirea e iluminarea totală prin care durerile se petrec dulci și blânde ?...

Nu s'a găsit nimeni dintre acei cetitori ai dialogului, care să se apropie de acest păgân melancolic și să-i spună : toate sunt zadarnice, frate Învățător, atât timp cât în inima ta sălășuește romantismul elitei antice, misticismul calmant al diletantului orfic. Sufletul tău va fi sfâșiat ceas după ceas, durerea se va preface în amintire, și amintirea în nostalgie. Golul se va lărgi în lăuntru tău, neștiut de nimeni. Rămâi Învățător ! Ai înțeles bine opul muncii, amorțeala ce coprinde conștiința când tu pășești printre pietre, printre rafturi cu amare cărți, când toate trebuie să citești, și toate păstrate în creier, fiecare ucigând un nou vlăstar de gând, fiecare îndepărtând un fapt, fiecare rupându-ți o fâșie din carnea ta, sorbindu-ți o picătură din sângele tău (pentru că duhul din carne și din sânge trebuie să se ridice – iar nu din cărți). De ce vrei să pătrunzi adevăratele taine ? N'ai înțeles – din tristețile tale reținute, din părerile de rău cu cari poate priveai din bibliotecă la tinerețea de afară, din dorurile și neliniștile tale – că ești un sentimental ? N'ai înțeles că asprul tău ascetism nu te va împiedica de a cerși în afară un sprijin, o mângâiere pornită de la acele suflete pe cari tu le învățați, nu te va împiedica de a scrie „Lans Daedali” și mai ales „Anaxandros” ? Tu nu știai că o adevărată conștiință masculină, bătută de tragicul îndemn al renunțării totale – *trebuie să tacă* ? De ce ai lăsat să se strecoare printre buzele tale strânse geamătul păgânului ars de setea pustiei ? Nu știai că cel mai neînsemnat geamăt alungă de lângă tine farmecul virilității supreme, cu care ai avut atât de mult contact și pe care totuși din pricina slăbiciunii tale, n'ai izbutit s'o întrupezi ?

Eu – autor al unei „Apologii a virilității”, pe care din aceiași slăbiciune o voi înstrăina în curând – plâng în soarta ta singurul suflet aproape de sublimul masculin și pierdut. N'ai vrut să rămâi un învățat. N'ai putut realiza tragicul renunțării totale, refuzând în viforosul tău suflet toate dorințele, gemetele, bucuriile. Și nu te-ai apropiat de Christ decât ca un blând și gânditor aristocrat din al treilea veac al erei noastre. Nu te-ai dăruit lui Christ, păgâne în veșmânt de pastor nordic...

Dar – cui vorbesc ? VASILE PÂRVAN e mort. Înțelegeți voi tristețea unei vieți de suferință – acum sfârșite ? Să știți că orice mângâiere, orice lacrimă, orice braț trecut prietenește sub braț – e zadarnic, zadarnic ? Și voi, cetitori ai mei, poate îmi cereți să scriu asupra „Geticei”, asupra „Memoriilor arheologice”, asupra „Începuturilor vieții romane la gurile Dunării”. S'au să analizez „Ritmul istoric” și discursurile funebre. La ce bun toate acestea, când piatra din capul unghiului e ignorată ? La ce bun învățăturile operei – când pilda înspăimântătoare a sufletului și a carnei e încă aproape de noi și ne cutremură cu durerea ei ? Uitați o clipă pe omul de știință. El nu e decât o oglindire tulbură a preocupărilor cu adevărat spirituale. Vreau ca să simțiți o clipă gerul în care și-a palpat PÂRVAN agonia. Vreau să actualizați în sufletele voastre durerea lui PÂRVAN, durerea seninilor greci ce tânjeau fericirea vremurilor epice, sau a inițiaților în sălbatecele orgii ale lui Dionisos. Și această vrere a mea nu e poruncitoare, ci ea cheamă numai în amintirea voastră ceasuri firești de păgânism, pe cari toți le viețuiți, și des, prea des – o! cetitorii mei...

Înțelegeți acum ? Noi toți, cei din elită, cari ne trudim să ne refacem conștiința zdrențuită de oameni și de zile – avem păgânismul nostru. Dar avem, și atât de aproape! – pe Christ. Și Christ e biruit, e biruit de zeul de la Delphi, Apolon și e biruit de

zeul dela Eleusis, Dionisos. Dar Christ nu piere niciodată din viscerele noastre. El s'a născut – și nu poate să moară. Din bestialitate transfigurată în elanuri christece – ne făurim pe noi înși-ne. În noi – lupta e între Christ și Dionisos.

În VASILE PÂRVAN lupta a fost între Dionisos și Apolon. A rămas un grec din cea mai aleasă elită. Merit, deci, unei suferințe înzecite. Torturat de problemele centrale, de *sensul* vieții și al morții – a căutat răspunsurile ca un *Anaxandros*. A rețrăit durerea unui întreg norod. A trăit ca un păgân – întunecat, adică, într'o resemnare desperată. Să fi cunoscut nebunia christică, senin filosof al Eladei ! Deacolo izvora sensul și valorile vieții. Ai fi înțeles altfel durerea și altfel resemnarea!

Să mă întreb, dacă trăiești acolo sus, în Aetherul tău, în Cerul meu ? Dar te simt renăscând în mine, trăind prin mine o noapte de îndoieli amare. Ai coborât în jurul meu tristețea apelor turburate de lună. Tu trăiești, VASILE PÂRVAN! Cărțile tale se întrupează din noi și viața lor împuținează carnea și sângele nostru. Iar, către sfârșitul veghei, tu ne întrebi, blând cu un surâs neștiut: și dacă, totuși, voi ați fi asemenea mie ?...

Nu, frate Învățător, nu suntem. Nu vroim să fim asemenea ție. Tu ai fost mai bun, mai harnic, mai învățat, mai răbdător, mai pătrunzător. Tu ai fost mare. Noi – ne vrem pe noi. Îndoiala pe care ne-o insinuezi – să rămână în sufletele cari se doresc în neconținută agonie. Noi agonizăm în apărarea și luminarea unui sens. Tu ai agonizat în căutarea lui. Nu l'ai găsit, iar pietrele și cărțile ți-au dăruit o mască. Tu ai plâns sub mască, asta se știe, o, frate Mort...

Mircea Eliade.

100

Monica PÂNTEA

Cu ocazia apariției acestui număr aniversar, doresc tuturor celor „vinovați” de editarea revistei „Elanul” viață lungă și multă putere de muncă pentru închegarea numerelor viitoare. Doresc să le urez succes în activitatea științifică și să le sugerez să meargă mai departe pe același drum pe care l-au inaugurat în 1998. Indiferent cât de dificil va fi acesta de parcurs el trebuie dus până la capăt întrucât numai așa putem arăta viitorului sămburele din care s-au zămislit faptele mărețe ale trecutului.

Participantii la prima activitate a
Asociației Culturale „Academia Rurală Elanul”
17.05.2003 - Giurcani

Problema romanizării în opera lui Vasile Pârvan

Gabriela LISIEVICI

Termenul „romanizare” nu se întâlnește în operele autorilor antici. În *Istoria Romei* a lui Appian (90-165 d. Hr.) apare verbul *rhomazein* prin care se înțelege „a vorbi latinește”¹ și „a fi de partea Romei”². La rândul său, Tertulianus (160-250 d. Hr.) folosește expresia *Romanitas* cu sensul de „a fi roman” sau de „a aparține romanității”³.

Substantivul romanizare e atestat pentru prima dată în scrieri istorice sau literare din veacul al XIX-lea (Jules Michelet, D. Onciul, A. D. Xenopol), devenind o noțiune prezentă în istoriografia secolului XX⁴. În *Memoriale*, Pârvan se declară admiratorul civilizației romane și a operei reformatoare a Imperiului Roman caracterizat ca „o răbdătoare, simetrică, armonioasă, uriașă construcție a unui singur, divin, arhitect: cu drumuri, orașe, granițe, poduri, cetăți, apeducte, băi, amfiteatre, zidite ca pentru vecie, zidite laolaltă între ele ca o singură neasemănată rețea”⁵. „A fi roman înseamnă a fi un om de specie unică, a fi membru al imensului colegiu religios militant al admiratorilor Romei, a fi însuși participant la puterea și la gloria Romei”⁶.

În concepția lui Vasile Pârvan, romanizarea (sau „ideea romană”, cum o numește autorul *Daciei și Geticeii*) este definită ca „esența sau ideea-mamă a întregii culturi romane”⁷ iar aceasta „începe o dată cu descoperirea Romei”⁸.

Romanitatea noastră nu este efectul cuceririi teritoriului Daciei de către Traian, ea este integrată într-un proces mai complex, desfășurat cu mult înainte în tot bazinul Dunării⁸.

Ca etape ale romanizării, Pârvan deduce, deci, o preromanizare (înainte de 106 d. Hr.), o romanizare propriu-zisă (de la 106 la 274 d. Hr. - retragerea aureliană), etapa postromană (considerând ca etnogeneza ia sfârșit înainte de venirea slavilor)⁹.

În viziunea lui Pârvan, procesul de romanizare vine în continuitatea influenței civilizației grecești și elenistice: „cum războiul geților cu Alexandru cel Mare și Lysimchos nu împiedică pătrunderea civilizației grecești la nord de Dunăre, tot așa războiul geților cu romanii începând din secolul II î. Hr. nu împiedică, ci deopotrivă intensifică pătrunderea civilizației romane în Dacia – pe calea dalmato-panonică, dinspre vest și sud-vest și pe calea macedoneano-thracică, dinspre sud și sud-est”¹⁰.

În Scythia Minor (Dobrogea)

romanizarea este „înaintată” în momentul când Traian se decide să atace Dacia¹¹.

Înainte de cucerirea romană, Dacia era un mare regat cu o bază etnică omogenă, cu tradiții seculare, cu o structură socială și economică bine definită, cu o cultură înaintată ... o națiune politică¹².

Succesul romanizării Daciei constă, potrivit lui Pârvan, în: cadrul geografic, mișcările de popoare, condițiile economice, mișcările spirituale din toată regiunea danubiană¹³.

Ca factori ai romanizării, Pârvan enumeră colonizarea în primul rând, susținând că Dacia a fost de la început o *via gentium* („drumul popoarelor”); este vorba de o colonizare forțată a Daciei, cu elemente aduse „din toate părțile Imperiului” (italici, greci, romani, sirieni, etc.), excepție făcând Dobrogea¹⁴.

Trei momente (factori) sunt necesare în organizarea unei provincii romane, apreciază Pârvan: 1. administrația militară și civilă trimisă de Imperiu; 2. întemeierea de așezări romane de către Imperiu; 3. automomia provinciilor și administrarea lor proprie¹⁵. Edificiul romanizării îl reprezintă cel de al treilea moment - organizarea comunală după model roman.

Urbanizarea este un alt factor mult discutat de autorul *Daciei*. Orașele Daciei n-au fost ca în Moesia, Dalmația, Pannonia un rezultat lent al vieții rurale indigene, ci au fost romane de la început, dezvoltându-se în jurul castrelor, *canabae*-lor, *villae*-lor (de exemplu, orașul *Apulum* s-a născut din *canabae*-le legiunii a XIII-a)¹⁶.

Viața economică, exploatarea minelor de aur, marile sale domenii imperiale și particulare fac din Dacia cea mai cosmopolită provincie a Imperiului, apreciază autorul¹⁷, iar inscripțiile ne dovedesc acest lucru.

Pe căile de comunicație se bazează toată opera de romanizare a provinciilor Imperiului, deci și a Daciei, opinează Pârvan¹⁸.

Sistemul căilor de comunicație daco-romană apare ca o ramură a sistemului de drumuri din estul Imperiului¹⁹. Întemeierea de șosele, stabilirea de centre civile și militare, pe ambele maluri ale Rinului și Dunării e opera lui Traian. Opera de romanizare a Daciei începe cu adevărat de la Traian.

Anul 270 reprezintă pentru istoria Daciei momentul decăderii orașelor - „orașele muriră”, ne relatează Pârvan,

dar „țărani pe peticul lor de pământ au rămas”²⁰. Spre deosebire de Moesia, Dacia era mult mai romană la acea dată.

Rolul negustorilor romani (*negotiatores*) a fost unul fundamental în integrarea în romanitate a provinciei Dacia; „negustorii au jucat dintotdeauna unul din rolurile de seamă în răspândirea diferitelor civilizații”²¹.

Creștinismul de limbă latină va influența romanismul danubian. Acesta, ne spune autorul, descinde din „plugarii danubieni” de la frontierele occidentale ale Pannoniei Superioare până la gurile Dunării.

La venirea slavilor (secolul VII d. Hr.), „romanismul agricol” al Daciei și al Moesiei Inferioare, spre deosebire de cel al Dalmației și Moesiei Superioare, a rezistat de-a lungul evului mediu.

Note:

1. App., *Hist.*, VII, 7.41.
2. App., *Hist.*, VIII, 10.68.
3. Tert., *Pal.*, 4.1.
4. N. Zugravu, *Roma. Politică și aculturație*, Iași, 1999, p. 10.
5. Vasile Pârvan, *Memoriale. Laus vitae. Gânduri despre lume și viață la greco-romanii din Pontul Stâng*, București, 1923, p. 188.
6. *Ibidem*, p. 187.
7. *Ibidem*, p. 188.
8. Idem, *Dacia. An outline of the early civilisations of the Carpatho – Danubian countries*, Cambridge, 1928. Ediție românească – *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile carpato – dunărene*, București, 1937, p. 25.
9. *Ibidem*, p. 16.
10. Idem, *Getica. O protoistorie a Daciei*, ediție îngrijită, note, comentarii, postfață de Radu Florescu, București, 1982, p. 17.
11. *Ibidem*, p. 67.
12. Idem, *Dacia*..., p. 150.
13. *Ibidem*, p. 155.
14. Idem, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923, ediția a III-a, București, 2000, p. 85.
15. Idem, *Câteva cuvinte cu privire la organizația provinciei Dacia Traiană cu prilejul unei cărți noi asupra acestei cestiuni*, în *Vasile Pârvan. Scrieri de istorie romană*, ediție, abrevieri, note, comentarii, indice de Nelu Zugravu, cuvânt înainte de Al. Zub, Iași, 2002, p. 27.
16. Idem, *Getica. O protoistorie a Daciei*, p. 264.
17. Idem, *Dacia*..., p. 157.
18. Idem, *Câteva cuvinte cu privire la organizația*... p. 28.
19. *Ibidem*, p. 30.
20. Idem, *Dacia*..., p. 158.
21. Idem, *Naționalitatea negustorilor din Imperiul Roman. O cercetare istorico-epigrafică*, în Idem, *Scrieri de istorie romană*, p. 28.

Note asupra unor monede dintr-o colecție bărlădeană

Sorin LANGU, Costel GIURCANU
Cristian ONEL

Este cunoscut faptul că în colecțiile multor particulari se află foarte multe monede, mai mult sau mai puțin importante din punct de vedere numismatic. Introducerea lor în circuitul științific este necesară, deși sunt destule cazuri în care astfel de monede au produs confuzii.¹ Monedele pe care le prezentăm în continuare fac parte din colecția profesorului Costel Giurcanu,

proveniența fiind, în toate cazurile zona orașului Bârlad.

Câteva precizări: monedele au fost descoperite în timp, nouă ne-au fost accesibile doar prin intermediul fotografiilor, din descrierea monedelor lipsind orice dată metrologică. Lotul de monede este eterogen: monede bizantine, tătarăști și otomane.

AE. Follis anonim tip A2
DOC, III/2, p. 659-660, clasa A2, varianta 24, anii 976 (?) - c. 1030/1035.

AE. Follis, Mihail VII (1071 - 1078)
DOC, III/2, p. 818-819, tip a, anii 1071-1078

AE. Follis anonim tip C,
DOC, III/2, p. 681-684, clasa C, anii 1042 (?) - c. 1050.

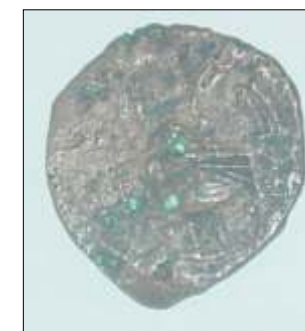
AE. Follis de 40 de nummii, Anastasius (491-518), emis la Constantinopol
DOC, I, p. 20-21, nr. 23f, officina Δ, anii 498-518.

AE. Follis anonim tip A2
DOC, III/2, p. 659-660, clasa A2, varianta 24, anii 976 (?) - c. 1030/1035.

AR, Tokta
Lebedev V.P., Katalog monet Kryma v sostave Zolotoj Ordy (ser. XIII - naè. XV v.), Vestnik Odesskogo Muzeja Numizmatiki, 2, p. 6, nr. 9 b si p. 36, fig. 2/9b. Dirhem bătut la Krim in anul 690 al hegirei (1291 e.n.). Numele hanului este neclar (unii ar putea citi Nogay, dupa cum avertizeaza autorul, care opteaza totusi pentru Tokta)

AE. Follis anonim tip B
DOC, III/2, p. 676-679, follis anonim, clasa B, anii c. 1030/1035-1042 (?).

AR, Toktamis
Ibidem, p. 19, nr. 34-35 si p. 41, fig. 7/34-35. Dirhem bătut la Krim in anul hegirei 794 (1391-1392 e.n.).

AR, șahiu otoman, bătut la Canca (Djandja) în Nord-estul Asiei Mici pentru Murad III (1574-1595, **E.Nicolae, G. Custurea** *Tezaurul de la Bercioiu, BSNR*, 77-79 (1983-1985), 1986, p. 311, nr. 32-33 (tipul notat cu Ba).

Monedele mongole, prima monedă bizantină de tip A2 și cea otomană au fost identificate de către E.Nicolae, căruia îi mulțumim și pe această cale, iar moneda de la Mihail VII de către A.Vîlcu, căruia îi mulțumim deasemenea.

Prezența monedelor bizantine în jurul Bârladului nu este o surpriză, în timp fiind descoperite mai multe monede. Foliiși anonimi² de tip A2 au fost descoperiți la Giurcani,³ Grumezoaia și Negrești⁴ iar un exemplar se află și în colecțiile Muzeului „V.Pârvan” Bârlad.⁵ Foliiși de tip B s-au găsit la Sărățeni⁶ și Șuletea,⁷ iar cei de tip C se află în colecțiile Muzeului „V.Pârvan” Bârlad (2 piese).⁸ În schimb surprinde prezența follisului semnat de la Mihail VII, piesă care nu apare pe tot arealul de la est de Carpați, două nomisme ale acestui împărat fiind descoperite la Colibași și Teia (R.Moldova)⁹, alte monede fiind descoperite pe linia Dunării, și anume la Zimnicea (două piese de argint),¹⁰ Celei (un follis),¹¹ la Drobeta (un follis)¹² sau în apropiere: Crăsani,¹³ Novaci,¹⁴ sau zona Banatului.¹⁵ Dealtfel nici în Dobrogea nu au fost descoperite prea multe exemplare (27 ex. din care 10 turnate)¹⁶, lipsa de monedă fiind efectul problemelor politice¹⁷ din timpul lui Mihail VII, când se constată o serie de pseudo-state și uzurpatori¹⁸, ce vor conduce la un război civil.

Nici monedele lui Anastasius¹⁹ nu sunt prea vizibile în spațiul de la est de Carpați; o piesă de bronz apare în colecțiile Muzeului județean Bârlad,²⁰ iar 13 piese din totalul de 28 de piese ale tezaurului de la Cudalbi (jud.Galați) aparțin deasemenea lui Anastasius.²¹ Mai multe monede apar între Prut și Nistru grupate spre confluența Prut - Dunăre și de-a lungul Nistrului.²²

Monedele mongole nu sunt o raritate la est de Carpați, dar ele se găsesc mai mult în spațiul dintre Prut și Nistru. La Bârlad s-au găsit două monede de aramă,²³ iar în arealul Siret - Prut la Coroteni (jud. Vrancea),²⁴ Oancea (jud.Galați)²⁵, Pârteștii de Jos (jud.Suceava)²⁶. Moneda de la Tokta este emisă într-o perioadă în care puterea mongolă domina categoric spațiul dintre Siret și Nistru, Noghay stabilindu-și un comandament la Isaccea și poate fi legată de invaziile mongole din Ungaria (1292)²⁷ sau cu evenimentele din Bizanț (1298), în care 4000 de mongoli îl ajută pe Andronic II contra sârbilor lui Milutin.²⁸ Moneda de la Toktamish este similară domniei lui Roman I, domnie în care Moldova ajunge până la Marea Neagră, și poate fi pusă în legătură cu ultimile lupte din Bugeac, și cu prăzile luate de moldoveni.²⁹

Și șahiul otoman este o monedă inedită pentru spațiul bârlădean, o altă monedă similară fiind semnalată la Baia (jud.Suceava),³⁰ alte monede apărând în tezaurele de la Tărceni, Gălbinași și Bercioiu.³¹

Dacă proveniența monedelor este menținută, considerăm utilă publicarea acestui lot de monede, în contextul în care monedele prezentate oferă noi informații despre circulația monetară din zona Bârladului.

Note:

- Gh Mănușu-Adameșteanu., E. Popușoi, *Monede bizantine descoperite la est de Carpați*, în *AM*, XXIII-XXIV, 2003, p.349-360
- despre foliiși anonimi D.M.Metcalf, *Interpretation of the Byzantine "Rex Regnantium" folles of Class „A”*, în *The Numismatic Chronicle*, X, 1970, p.199-219, Ph.Grierson, *Byzantine Coinage*, Washington D.C., 1999., p.17-19
- este publicat inițial de G.Coman în *Acta MM*, 1, 1979, p.93 și socotit a fi de la Ioan I Tzimiskes; identificare corectă la V.Spinei, *Monede bizantine din spațiul est - carpatic*, în *SCN*, VIII, 1984, p.80, reluată în *Moldova în secolele XI - XIV*, Chișinău, 1994, p.122 și Dan Gh Teodor., *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în sec. V - XI*, București, 1997, p.94.
- V.Spinei, *Moldova*, p.122
- Ernest Oberlander - Târnoveanu, Eugenia Popușoi, *Monede bizantine din colecția muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad*, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p..225
- V.Spinei, *Moldova*, p.122
- C.Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato - dunăreană*, în *SCIV*, 23, 3, 1972, p.409; V.Spinei, *Monede bizantine....*, p.81; V.Spinei, *Moldova*, p.122; D.Gh.Teodor, *Descoperiri.....*, p.153; Gh.Mănușu-Adameșteanu, E.Popușoi, *Monede bizantine*, p.353
- Ernest Oberlander - Târnoveanu, Eugenia Popușoi, *Monede bizantine*, p..225
- A.A.Nudelmann, *Topografija kladov i nahodok ediničnykh monet, Arheologičeskaja karta Moldavskoj SSR*, 8, Chișinău, 1976, p.87, 84
- C.Preda, *Circulația....*, p.412
- Ibidem*, p.398
- E.Oberländer-Târnoveanu, *Moneda bizantină și de tip bizantin pe teritoriile de la sud de Carpați în secolele XII-XV - o analiză critică a documentelor numismatice*, în *Mousaios*, VII, 2001, p. 366
- G.Custurea, *Circulația monedei bizantine în Dobrogea (sec. IX - XI)*, Constanța, 2000, p.192
- B.Mitrea, în *SCIV*, XI, 1960, 1, p.193
- Ana - Maria Velter, *Transilvania în secolele V-XII*, București, 2002, p.91
- G.Custurea, *Op.cit.*, p.105, tab.9
- în Bulgaria din cauza lipsei de monedă încep să fie refolosite monedele din perioadele anterioare, E.Oberländer-Târnoveanu, *La monnaie dans l'espace rural byzantin des Balkans orientaux - un essai de synthèse au commencement du XXe siècle*, în *Peuce*, s.n., I (XIV), 2003, p.351, sau începe falsificarea monedelor prin turnare, Gh.Mănușu-Adameșteanu, *Din nou despre monedele bizantine turnate din secolul al XI-lea în Dobrogea*, în *Peuce*, XII, 1996, p.321-376, Valeri Yotov, *Nouvelles données sur les imitations des folles anonymes coulées de la fin du Xe - commencement du XIe S*, în *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, volum îngrijit de I.Câdea, V.Sârbu, M.Neagu, Brăila, 2004, p.456-461
- S.B.Dașkov, *Dicționar de împărați bizantini*, București, 1999, p.303; D.M.Metcalf, *Coinage in South - Eastern Europe 820 - 1396*, London, 1979, p.68-70
- despre activitatea monetară a lui Anastasius vezi Ph.Grierson, *Byzantine Coinage*, Washington D.C., 1999, p.1-5, despre reforma monetară a acestui împărat D.M.Metcalf, *The Origins of the Anastasian Currency Reform*, Chicago, 1969
- Ernest Oberlander - Târnoveanu, Eugenia Popușoi, *Monede bizantine*, p.223-230
- Viorel Butnariu, *Răspândirea monedelor bizantine din sec. VI - VII în teritoriile carpato - dunărene*, în *BSNR*, 1983 - 1985, p.228
- Ibidem*, p.224-225
- E.Oberlander - Târnoveanu, Irina Oberlander - Târnoveanu, *Noi descoperiri de monede emise în zona gurilor Dunării în sec. XIII - XIV*, în *SCN*, IX, 1989, p.123 notează unul singur; O.Iliescu, P.Țarălungă, *Un tezaur de la sfârșitul sec. XIII descoperit la Prăjești (jud. Bacău)*, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p.322
- E.Oberlander - Târnoveanu, *Documente numismatice privind relațiile spațiului est - carpatic cu zona Gurilor Dunării în sec. XIII - XIV*, în *AIIA - Iași*, XXII, 1985, p.586; E.Oberlander - Târnoveanu, Irina Oberlander - Târnoveanu, *Noi descoperiri de monede emise în zona gurilor Dunării în sec. XIII - XIV*, în *SCN*, IX, 1989, p.123
- O.Iliescu, *Însemnări privitoare la descoperiri monetare*, în *SCN*, I, 1957, p.463; O.Iliescu, *Monede tătarăști din secolele XIII-XV, găsite pe teritoriul R.P.R.*, în *SCN*, III, 1960, p.272
- O.Iliescu, *Însemnări privitoare la descoperiri monetare*, în *SCN*, I, 1957, p.463; E.Oberlander - Târnoveanu, *Documente numismatice*, p.587; E.Oberlander - Târnoveanu, Irina Oberlander - Târnoveanu, *Noi descoperiri*, p.123
- V. Ciocăltan, *Hegemonia Hoardei de Aur la Dunărea de Jos (1301 - 1341)*, în *RI*, X, 1994, 11 - 12, p.1110, nota 74
- V. Spinei, *Moldova*, p. 209
- Toktamish era angajat într-un război cu Timur Lenk (1391-1395), vezi R. Bedrosian, *The Turco-Mongol Invasions and the Lords of Armenia in the 13-14th Centuries*, Columbia University, 1979, p.147-148
- E.Nicolae, G. Custurea *Tezaurul monetar din secolul al XVI-lea descoperit la Bercioiu*, în *BSNR*, 77-79 (1983-1985), 1986, p. 319
- Ibidem*

Monumente istorice din secolele XV-XVI de pe teritoriul vechiului oraș medieval Gherghița, jud. Prahova, în lumina cercetărilor recente

Prof.univ.dr. Ștefan OLTEANU

Orașul medieval Gherghița, jud. Prahova, unul dintre cele mai importante așezări urbane ale Țării Românești, amintit în documentele vremii, pentru prima oară, la 20 ianuarie 1431, a intrat, cum era și firesc, de timpuriu în activitatea istoricilor, precum Gh. Zagoriț¹, A. Sacerdoțeanu² etc, pentru a-i aminti doar pe câțiva dintre cei dintâi care s-au aplecat, mai insistent, asupra istoriei orașului menționat, și care și-au adus contribuția lor importantă, în condițiile bazei de date științifice existente la vremea respectivă.

Constituirea din inițiativa Academiei, la mijlocul secolului XX, a arheologiei medievale românești, a adăugat la fondul documentar existent, o nouă sursă de informare istorică, cea arheologică, menită să aducă contribuții noi la fundamentarea fenomenului istoric medieval. Orașe importante, precum București, Târgoviște, din Țara Românească, dar și din celelalte provincii, au intrat la scurt timp, sub incidența cercetării arheologice, obținându-se până în prezent rezultate importante în probleme majore, precum originea, constituirea și evoluția lor de-a lungul evului mediu.

La Gherghița aceste cercetări s-au lăsat cam mult așteptate, ele începând abia cu zece ani în urmă, în 1999, când s-a trecut la organizarea oficială a cercetării arheologice asupra siturilor istorice medievale. Timp de un deceniu, cercetările în teren efectuate până în prezent³, coroborate cu documente scrise din celebrele colecții, precum DIR și DRT, au scos la iveală documente medievale de o reală valoare istorică, menite să arate o altă față și un alt rol social-politic, ale orașului de la confluența Prahovei cu Teleajănul: este vorba de cel mai vechi lăcaș religios de cult ortodox, cunoscut până în prezent în orașul Gherghița, precum și de o construcție în piatră de tip aulic, denumită în documente „Scaun”, cu rol de reședință voievodală în administrarea actului jurisdicțional într-o zonă teritorial-administrativă corespunzătoare județului Prahova, cu extindere jurisdicțională și asupra județelor Buzău și Săcueni.

Trebuie mai întâi precizat faptul că, potrivit investigației de teren, în cele opt puncte investigate de pe teritoriul vechiului oraș medieval, nu au fost identificate urme de viață umană până în sec. XIV, nici măcar din cadrul celor două mari componente culturale cunoscute sub numele de cultura Sântana de Mureș (sec. IV), sau cea a secolelor VIII-X cu denumirea de cultura Dridu, atât de răspândite pe întreg teritoriul țării⁴. Dacă această realitate se menține, în continuare, în cadrul cercetărilor ulterioare, concluzia care se impune este aceea potrivit căreia la baza constituirii orașului Gherghița se află așezarea sătească din a doua jumătate a secolului XIV identificată arheologic, prin nivelul culturii materiale de tip rural care începe a fi contaminată către finele perioadei, de unele elemente culturale superioare (ceramică, lucrată la roată perfecționată, uneori smălțuită, diversificarea tipurilor ceramice, fragmente de cărămidă utilizată în construcții etc), consecință a devenirii acestei așezări sătești drept *un centru de convergență umană* polarizator al intereselor economice ale comunităților sătești din zona respectivă; la care nu putem să nu ținem cont de situarea acestei localități pe direcția marelui drum comercial care unea centrele din sudul Dunării cu cele din Europa central-răsăriteană, prin intermediul orașelor din sudul Transilvaniei.

Cercetările efectuate în punctul numit generic „Vâlcovici”, situat la o distanță, aproximativă, de 500m sud - est față de biserica Domnească, ctitorie a lui Matei Basarab, domnul Țării Românești, au fost descoperite fundațiile unei biserici de mir de rit ortodox, triconc (absidă centrală – altarului – în partea

estică: 6m la exterior, 2,5m interior), cele două abside – de nord și de sud, precum și pridvor legat organic de fundațiile corpului central al monumentului⁵.

Potrivit observațiilor stratigrafice, biserica a fost construită în a doua parte a secolului XV ca biserică de mir, a locuitorilor Gherghiței. Aproximativ, la mijlocul secolului următor, ea a suferit un mare incendiu ale cărui urme au fost surprinse pe întreaga suprafață cercetată până la nivelul fundației. A urmat o fază de refacere a monumentului pe vechea structură de fundație după ce, în prealabil, s-a aplicat pe aceasta o șapă de mortar la nivelul de calcare, măbind în exterior cu circa 20-25 cm grosimea fundației, realizându-se astfel, în elevație, sistemul *in consolă*. În absida centrală, masa altarului, construită din cărămidă legată cu mortar încă din prima fază de construcție, a fost menținută, ea având o formă rectangulară cu latura, aproximativ, de 90 cm. Pe latura sudică a noului monument s-a amenajat o necropolă a comunității care a funcționat pe toată perioada de existență a bisericii și chiar după ce aceasta a intrat în stare de ruină în special în secolul XVIII, când au loc înmormântări datate cu monede, înmormântări care au afectat sensibil întregul edificiu, inclusiv fundațiile acestuia.

Descoperirea de senzație o constituie mormântul din pridvorul bisericii, singurul, de altfel, aflat pe suprafața acestuia.

Cavoul, construit din cărămidă, se afla pe latura nordică a pridvorului, în apropierea zidului despărțitor dintre pridvor și corpul central al bisericii (naos). Această dispoziție a cavoului, cât și faptul că pe latura exterioară (vestică) a pridvorului, în imediata apropiere a zidului acestuia s-au descoperit înhumări, decedații prezentând îmbrăcăminte fastuoasă (inele în degete, ace de păr, fire de argint aurit, fragmente fine de mătase, paiete), reprezintă indicii că în această a doua fază de construcție a monumentului, intrarea în biserică se făcea pe latura sudică a pridvorului, cei înmormântați fiind personalități ale vremii.

Inventarul decedatului din cavou este extrem de fastuos.

S-au descoperit o serie de obiecte de podoabă vestimentară compuse din fire de aur și argint imprimate pe brocard italian ce acoperea partea superioară a corpului uman, platcă în jurul gâtului și pieptului decedatului pe care erau amplasați circa 24 bumbi de argint aurit, o rozetă – broșă filigranată (7 cm diametrul) cu motive florale ce închidea hlamida purtată de decedat, un inel masiv din aur cu gemă din cornalină cu diametrul de 1,8 cm, în greutate de 11,03 g aur de 14 k.

Asemenea inventar fastuos reprezintă, fără îndoială, dovada că decedatul din cavoul pridvorului este ctitorul bisericii din faza a doua de construcție, deci de la aproximativ, mijlocul secolului XVI. Ulterior, peste acest decedat s-a suprapus, fără a-l deranja pe ctitor, la mijlocul secolului XVIII, în faza de dezafectare a monumentului, un alt decedat datat cu monedă de argint (pară) din vremea respectivă. Un document din 13 aprilie 1626 ne indică, în calitate de ctitor al „bisericii de piatră din Gherghița”, pe Eniu portarul din Slătioara, mare dregător domnesc, sat existent în apropierea Gherghiței, de asemenea ctitor și al mănăstirii „din jos de Gherghița” numită Malamuc⁶. Potrivit aceluiași document, cutremurul din 1596 îi dădămă bisericii zidul; fiul ctitorului, Dragul postelnic, după ce, firește, repară daunele provocate de cutremur, închină biserica din Gherghița, cu tot venitul ei, mănăstirii Malamuc, care se afla într-o stare precară „...să fie de hrană <călugărilor din mănăstire>.”

Potrivit documentelor evocate de Șt. Minea în lucrarea pomenită (p. 151 și urm.), prima mențiune documentară privind existența mănăstirii Malamuc datează din jurul anilor 1571-1572, ceea ce înseamnă că în jurul acestei date s-a construit mănăstirea Malamuc de către Eniu portarul din Slătioara. Și pentru că documentul din 13 aprilie 1626 îl menționează în calitate de ctitor pe Eniu portar, și în cazul bisericii din Gherghița, considerăm că în cazul primei faze a acestei biserici, ctitorul rămâne necunoscut; Eniu devine ctitor al bisericii de piatră din Gherghița după ce acesta reface biserica pe vechile temelii, probabil nu mult după mijlocul secolului XVI, la o dată apropiată de cea a construirii mănăstirii de la Malamuc, obicei practicat în lumea noastră medievală⁷. Un act de cancelarie din 12 mai 1626 arată cum Radu Mihnea, domnul Țării Românești, văzând că mănăstirea Malamuc „a rămas sărăcită și orfană”, o dăruiește cu cele necesare traiului, „râvnind domnia mea a mă numi noul ctitor”⁸.

Așadar, după aproape trei veacuri de nelumină, pământul și-a desecretizat arhiva telurică lăsând să pătrundă lumină asupra ruinelor lăcașului de cult creștin, cel mai vechi cunoscut până acum pe teritoriul vechiului oraș medieval de la confluența dintre Prahova și Teleajăn, și să-l redea istoriei comunității, uneia dintre cel mai importante comunități urbane ale Țării Românești din primele veacuri ale constituirii statului medieval român.

X
X X

Cel de-al doilea monument istoric descoperit la Gherghița medievală l-au constituit fundațiile de piatră legată cu mortar ale unui complex arhitectural de mari dimensiuni, situat între biserica Sf. Dumitru, construită în 1705 de Preda Căpitan din Gherghița, la est și Școala Generală din localitate, la vest; Grădinița preșcolară la nord și construcțiile Cooperativei Agricole Colective la sud, care au distrus mare parte din complexul arhitectural amintit. Dimensiunile mari ale acestor fundații, circa 2 m adâncime, de la nivelul actual de călcare și 1,25-1,30 m grosime a zidului de fundație descoperit pe o lungime de circa 7 m, deasupra căruia se ridică elevația reprezentată de masive bucăți de cărămidă și piatră rezultată din demolarea construcției, materiale cu care s-a umplut apoi șanțul de fundație, după ce a fost scoasă mai mult de jumătate din piatra inițială încastrată în mortar, reprezintă mărturii care conferă monumentului arhitectural caracterele unei construcții aulice.

Cât privește datarea acestui monument istoric, s-a constatat că zidul amintit s-a construit pe o necropolă din perioada anterioară (finele secolului XV – prima jumătate a secolului următor), în legătură cu existența unei posibile biserici ortodoxe în zonă, anterioară celei construite la 1705 de către Preda Căpitan din Gherghița, dovadă fiind cele trei morminte suprapuse de zidul amintit, înmormântările constituind termenul *post quem* al construcției monumentului asupra căruia stăruim.

Pe de altă parte, potrivit observațiilor stratigrafice, după demolarea monumentului, s-a procedat la o nivelare repetată a suprafeței afectate de lucrările de demolare, reluându-se, în continuare, practica înmormântărilor, după cum dovedesc mormintele descoperite dateate cu monede de argint, emisiuni transilvane, care durează până în ultimul deceniu al secolului XVI (termenul *antequem*).

În funcție de derularea evenimentelor politico-militare, este vorba despre relațiile neamicale dintre voievozii perioadei cuprinse între 1550 și 1560 (între Pătrașcu Vodă, pe de o parte, și Mircea Ciobanu, pe de altă parte), monumentul arhitectural aulic realizat la mijlocul secolului XVI aparține voievodului Pătrașcu Vodă, tatăl lui Mihai Viteazul (1554-1557), iar demantelarea poate fi pusă pe seama lui Mircea Ciobanu în

ultima sa domnie (1558-1559), date fiind raporturile ostile existente între acești doi voievozi, când, odată cu venirea lui Mircea Ciobanu la domnie, întregul sfat domnesc din timpul lui Pătrașcu fuge în Transilvania pentru a nu fi decapitați⁹. Precizarea datei de construcție a complexului aulic amintit reiese și din coroborarea dintre observațiile arheologice de până în prezent, și datele izvoarelor scrise care arată o deplină corespondență ce merită de luat în considerație. Examinarea actelor de cancelarie emise din momentul apariției în documente a orașului Gherghița și până în domnia lui Pătrașcu cel Bun, deci din 1431 până în 1554, observăm că în acest interval de timp s-au emis din Gherghița un număr de numai nouă acte, fără să se specifice o semnificație deosebită în legătură cu locul și modalitatea de elaborare a acestor documente de caracter juridic și fără a fi o activitate permanentă, zi de zi, specificându-se doar că actul respectiv „s-a scris în orașul Gherghița” (în limba slavă). La 17 iulie 1554 însă, Pătrașcu Vodă emite un act juridic în care domnul arată că el a fost scris „... în scaunul de la Gherghița” (Bb CTOLANII OT ГЕРГІУА)¹⁰.

În condițiile evului mediu, organizarea unei asemenea instituții teritorial-administrative cu competențe judiciare asupra comunităților, sătești sau mai cu seamă, a fost cauzată de lipsa unor drumuri, căi de comunicație etc. care să permită deplasarea celor implicați în rezolvarea unor litigii privind mersul proprietății în general, și nu numai, la sediul puterii centrale (în capitală) pentru consumarea actului juridic. În acest scop teritoriul Țării Românești a fost împărțit în circumscripții judiciare, corespunzătoare, în general, județelor și ținuturilor (în Moldova), și care își aveau sediul într-unul din orașele mai dezvoltate ale țării, fiind deservite de dregători domnești cu atribuții judiciare. Aceste servicii sau centre teritorial-administrative în care se desfășura activitatea jurisdicțională cu participarea unor membri ai sfatului domnesc și, de multe ori, chiar a voievodului însuși, au fost numite *Scaune*, adică *reședințe*, nu numai ale organelor locale, ci și ale *domniei*, care rezida în ele în timpul consumării actului judiciar din circumscripția respectivă. Aceste instituții judiciare, aceste *Scaune* de judecată funcționau și în domeniul religios fiind organizate de mitropolii și episcopii. La 17 septembrie, 1543, Radu Paisie încuviința episcopiei Buzău „să-i fie enorie și scaun de judecată: județul Buzău și județul Râmnicul Sărat și județul Brăila și județul Săcuieni, aceste patru județe cu toată hirotonisirea preoțească și bisericăască”... ca să fie sfintei și marei biserici „scaun și temelie cu întărire”¹¹. Așadar, în acest caz, competențele judiciare ale episcopiei buzoiene s-au extins și asupra altor județe din imediata apropiere. Din documente aflăm că asemenea scaune ființau în următoarele orașe din Țara Românească în cursul secolului al XVI-lea: București și Târgoviște în calitate de capitale, Pitești¹², Brăila¹³, Craiova¹⁴, Cacaral¹⁵, la care se adaugă centrele metropolitane și episcopale de la Curtea de Argeș¹⁶, Târgsor¹⁷ și Buzău. O evidență, aproximativă, arată că jurisdicția Gherghiței avea în secolul XVI competență juridică asupra județului Prahova, Buzăului și Săcuenilor, iar numărul satelor care intrau sub jurisdicția sa ajungea la circa 20 de comunități sătești. În cazul Gherghiței, imaginea *Scaunului* sau *reședinței* voievodale se concretizează, pentru prima oară, cu excepția curților domnești de la București și Târgoviște, cele două capitale ale Țării Românești din secolul XVI, prin construcția arhitecturală ale cărei fundații masive au fost scoase parțial la iveală prin cercetări arheologice efectuate până în prezent. Locația voievodală însă a acestei construcții este mult mai puternic evidențiată pe timpul lui Mihai Viteazul, în ultimul deceniu al secolului XVI.

Am amintit deja, că după moartea lui Pătrașcu Vodă,

această reședință voievodală este demantelată, iar suprafața ei continuă să joace rolul de necropolă până la venirea la tronul Țării Românești a lui Mihai Viteazul, fiul lui Pătrașcu Vodă, ctitorul *Scaunului* Gherghiței.

Cercetările din ultimii ani au scos în evidență activitatea de *refacere*, aproximativ, pe vechile fundații ale reședinței lui Pătrașcu Vodă, după ce, în prealabil, s-au efectuat lucrări de nivelare a terenului; iar în zona nordică a vechii construcții pe o suprafață de circa 10 mp s-a așezat o șapa de mortar cu o grosime de 5 cm pe alocuri. În partea nordică, spre construcțiile de astăzi ale Cooperativei Agricole de Producție, s-au descoperit fundațiile unei părți din noua construcție rectangulară a lui Mihai Viteazul, cu dimensiuni de 4 X 5 m; din păcate, construcțiile moderne C.A.P., au distrus fundațiile care se prelungeau în partea sudică a complexului de locuire investigat, având ca dimensiuni: adâncimea 0,6 m față de nivelul de săpare, iar grosimea varia între 0,5-0,6 m.

Dimensiunea importanței politico-judiciară a Gherghiței în cei nouă ani de domnie a înfăptuitorului primei Uniri a românilor poate fi apreciată și în funcție de rolul jucat de *Scaunul - reședință* a lui Mihai Viteazul în activitatea teritorial-administrativă și judiciară pe întreaga circumscripție jurisdicțională. O dovedește prezența voievodului în acest sediu rezidențial, împreună cu sfatul domnesc, aproape permanent în anumite perioade ale anului, după cum probează emiterea actelor de justiție pentru soluționarea diferitelor procese civile și penale ale comunităților din circumscripție. Așa, de pildă, Mihai, împreună cu dregători din sfatul domnesc, sunt prezenți, în multe cazuri zi de zi, precum în cursul anului 1596: ianuarie 6-7; februarie 16-19; aprilie 10, 14, 16; mai 4, 14, 15, 27, 28; iunie 3, 15, 19, 20, 23; iulie 18-19, 24 etc. Este lesne de înțeles că această prezență masivă a voievodului și a dregătorilor juridici, presupune, fără îndoială, „cazarea” acestor autorități în frunte cu marele voievod în spațiile puse la dispoziție de complexul arhitectural denumit în documente *Scaun* (CTOA, în actele originale slavone). În cursul anilor 1595 și 1596 sunt emise din *Scaunul* de la Gherghița 27 de acte cu mențiunea, în finalul actului, că s-au scris „în *Scaunul orașului domniei mele Gherghița*”¹⁸ (Bb CTOA ΓΡΑΔ ΓερΓΙΨΑ).

După Mihai Viteazul, strălucirea Gherghiței ca scaun rezidențial judiciar, pălește; cele opt acte de la începutul secolului al XVIII (între 1608 și 1622) scrise în Gherghița reprezintă mai degrabă un ecou întârziat al prețurii orașului de către noua domnie. Cum s-a constatat în cercetările arheologice, construcția este demolată, piatra scoasă până la fundație, poate ca urmare a reacției unor categorii sociale în frunte cu noul domn Simion Movilă. Cu excepția celor câteva acte scrise încă în Gherghița, mai sus evocate, nu se mai emite nici un act din Gherghița, ceea ce înseamnă dispariția funcției de Scaun de reședință jurisdicțională a Gherghiței. De altfel, secolul al XVII-lea aduce, totodată, și începutul decăderii orașului la nivelul așezării rurale, așa cum îl vom cunoaște din documentele secolelor XVIII-XX. Dacă la această decădere a contribuit și pierderea funcției mai sus amintite, adică pierderea sprijinului autorității centrale, rămâne o problemă de rezolvat în viitor.

Cert este că structurile noi, care încep să se producă încă din secolul al XVII-lea în cadrul societății medievale românești, afectează și sistemul domniei itinerante, capitalele Țării Românești preluând aproape întreaga activitate de elaborare a actului de justiție ca loc de desfășurare, desigur cu oarecare excepții ale vechiului sistem care mai persistă încă o bucată de vreme.

Note:

1. În „*Revista istorică*”, Nr. 1, 1915; Gheorghe Petrescu-Sava (Zagorît), *Târguri și orașe dintre Buzău, Târgoviște și București*, 1937.

2. *Începuturile orașului Gherghița*, în rev. „File din trecutul istoric al județului Prahovei”, 1971.
3. Cercetările au fost efectuate de o echipă de cercetători formată din muzeograf Nina Grigore, arhitect Călin Hoinărescu și prof.univ. Șt. Olteanu.
4. Nu pot fi luate în considerație unele afirmații simple care s-au făcut în acest sens, venite din partea unor persoane, fără prezentarea de dovezi materiale și în lipsa unor cercetări arheologice oficiale sistematice organizate.
5. Documentația în această privință a fost prezentată în *Cronica cercetărilor arheologice din România*, campaniile din anii 2003 - 2006.
6. *Documenta Romaniae Historica*, B., Țara Românească, vol. XXI, București, 1965, p. 78-80. În cea mai recentă lucrare consacrată istoriei orașului Gherghița, elaborată de Ștefan Al. Minea, Gherghița. *Târg, oraș și reședință domnească în trecutul istoric al Țării Românești*, Iași, 2008, p. 162-166, o lucrare de toată lauda, de altfel, se afirmă că mănăstirea Malamuc a fost întemeiată de un anume Ianiu Ghiormescul care dăruiește mănăstirii Malamuc, vii în dealul Cernăteștilor, obiecte de argint etc, donații pentru care este înmormântat în mănăstirea Malamuc; nu el este, însă, ctitor, ci Ianiu portarul din Slătioara, ctitor și al bisericii din Gherghița.
7. *D.R.H.B. Țara Românească*, vol. XXI, p. 77-80.
8. *Documente privitoare la istoria României*, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. II, p. 74-75. Consemnăm aici faptul că din Slătioara, jud. Prahova, s-au ridicat mulți dregători cu funcții importante în statul Țării Românești, precum, portari, postelnici, vornici, comiși, armași etc. Familia ctitorului Ianiu (fii, nepoți și strănepoți) a continuat o jumătate de veac, până la Matei Basarab, să domine viața economică și social-administrativă a județului Prahova. În acest se poate vorbi chiar de un grad de rudenie între Pătrașcu cel Bun și familia lui Ianiu portar din Slătioara, prima soție a voievodului evocat fiind Voica din Slătioara cu care s-a căsătorit în 1543, eveniment cu consecințe, probabile, asupra construcției monumentelor analizate mai sus.
9. A se vedea, în acest sens, documentul emis de cancelaria lui Radu Șerban din 29 iunie 1604, unde sunt descrise acțiunile lui Mircea Ciobanu în ultima sa domnie (1558-1559), împotriva marilor boieri din sfatul domnesc al fostului domn Pătrașcu cel Bun, obligați să fugă în Transilvania după moartea lui Pătrașcu Vodă (*Documentele privitoare la Istoria României*, B. Țara Românească, secolul XVII, vol. I, p. 133-135). Pentru conflictul mai vechi între Mircea Ciobanu și Pătrașcu Vodă, vezi *Documente...*, B. Țara Românească, veac XVII, vol. IV, p. 245.
10. *Documente...* B. Țara Românească, veac XVI, vol. III, p. 24 (orig.slav).
11. *Ibidem*, veac XVI, vol. II, p. 307.
12. *Ibidem*, vol. III, p. 32.
13. *Ibidem*, p. 215.
14. *Ibidem*, vol. IV, p. 215.
15. *Ibidem*, vol. VI, (1598, iunie, 18; 1598 sept. 9).
16. *Ibidem*, vol. II (1533, nov. 15).
17. *Ibidem*, vol. VI (1598, mai, 10). Nu putem să nu ținem seama de faptul că asemenea Scaune existau și în Moldova secolului al XVI-lea, precum la Suceava, Iași, Bârlad, Hârlău, Cotnari etc.
18. *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, veac XVI, vol. XI, doc. Nr. 10, 137, 145, 147, 148, 151, 153, 154, 158, 159, 161, 162, 164, 165, 167, 169-171, 173, 176-179, 182-185, 203, 205, 327.

Schitul Vladnic, Marin Rotaru, 1999.

Proprietari ai moșiei Pâhnești, din fostul ținut al Fălciului

Adrian BUTNARU

Satul Pâhnești, din județul Vaslui, situat în Depresiunea Hușilor, s-a bucurat, de-a lungul timpului, în măsură mai mică sau mai mare, de atenția istoricilor locali. Unul dintre aceștia a fost și Constantin Partene, care a realizat un istoric al așezării în cadrul lucrării *Arsura – vatră de istorie*, apărută în cursul anului 2008 la editura *Sfera* din Bârlad. Autorul a dedicat o carte destul de cuprinzătoare și cu o calitate grafică deosebită pentru satele aflate, în prezent, în componența comunei Arsura, însă oferă informații destul de puține cu privire la stăpânitorii acelor locuri, așa cum s-a întâmplat și în cazul satului Pâhnești. Pentru completarea tabloului evoluției proprietății în această localitate, de la prima atestare și până în prima parte a secolului al XX – lea, prezentăm câteva date istorice, nereflectate în lucrarea menționată.

Prima atestare documentară a satului Pâhnești, din fostul ținut al Fălciului, este din data de 19 iulie 1623, când este amintit ca martor un anume Gligorie din Pâhnești¹. Doi ani mai târziu, la 5 decembrie 1625, este menționat un alt martor din Pâhnești, respectiv Gligorie Brahăș, care asista la vânzarea unor părți de moșii, ale lui Ștefan și Apostol din Brăteni, către boierul Ionașco Cehan².

Ulterior, apar mai multe acte care vorbesc de locuitori din acest sat, de multe ori ca martori, așa cum s-a întâmplat în anii 1628-1632, de când aflăm că „*Petrea, fiul lui Drăghici, vinde lui Ioniță din Țintești ocina sa din satul Brătiani, cu vad de moară și loc de grădină, cu 12 taleri de arginț*”. Apar ca martori la această vânzare: Ionașco Cehan (boierul care peste câțiva ani va intra în posesia moșiei Novaci, din apropierea târgului Huși), lorga, Boureanu și Bordea din Pâhnești³. Poate că aceste documente vor desființa mitul care circulă în zona Hușilor, potrivit căruia viile și podgoria de la Pâhnești datează de pe timpul lui Ștefan cel Mare (1457 - 1504), în condițiile în care prima atestare documentară este de la începutul secolului XVII, la peste un veac de la moartea marelui domnitor⁴.

La doar câțiva ani, în 19 iulie 1638, sunt menționați „*Gavriță cu ai săi răzeșii den satu den Pâhnești*”. Cu acest prilej e amintită și „*valea Arsurei*”, ca punct de hotar, și se precizează că s-au certat Gavriță cu Gheorghe Boghiul pentru o poiană și în timpul domnului Radul vodă⁵. Documentul este foarte important, pentru că, deși este datat în timpul domniei lui Vasile Lupul, face trimitere la perioada anilor 1616 – 1619 și 1623 – 1626, când a domnit, în două rânduri, Radu Mihnea⁶, ceea ce exprimă posibilitatea ca satul Pâhnești, cel puțin teoretic, să fi putut fi atestat chiar mai înainte de data de 19 iulie 1623, menționată mai sus.

Din anul 1640(?), ziua 6 (fără lună), avem un document din care aflăm că Necoriță din Țintești cumpără cu 70 de lei un bătrân din Șopârteni (țin. Fălciu, vecin cu Pâhnești), de la Ionașco Costiceanu. În actul de vânzare se precizează: „*Adecă eu, Ionașco Costiceanu, nepotul Vlaiculi, scriem și mărturisesc, cu cestu zăpis al meu, cum eu de a mea bună voie, de nime nevoit, nice asuprit, amu vândut a mea dreaptă ocină și moșia din sat din Șopârteni, partea Vlaicului, omu vândut, lui Necoriță, din Țintești, dereptu șapte dzeci de lei bătuți, denaintea preutului de Horjești și denaintea giupănesei îi Cehăneasă, și denaintea lorgăi de Horjești și Bo...ul de Țintești și denaintea lui Toader Lupașco de Suleni (Duda actuală, n.n.) ce iaste răzeș și dinaintea Căzacului Frăia, așjidere din Rășești, denaintea lui Dumitru D(...)ici și Simion Roșca ot tam și Ursul Brahăș de Pâhnești și Bordea de Pâhnești și Gligorcea de Țintești și Dolhan de Suleni și Lupul Cehăneas i Lepădat*

nepot Cehăneasă (și) denaintea a mulți oameni buni și bătrâni și pre mai mare credință ne-amu pus și pecețile, așjidere pe această mărturie a noastră, ca să aibă aș face și ispisocu domnescu.

Și eu Pătrașcu Mihoci am scris să știe. Și eu Moldovan diac (în)că m-am tâmplat într-aciastă tocmală și am iscăit. Moldovan diac iscal. Ionașco (semnează)⁷.

Documentele menționate până în prezent vin să ne arate faptul că, în evoluția moșiei Pâhnești, prima etapă a existenței a fost cea a proprietății de tip răzășesc⁸. Acești răzeși cu moșie erau numiți în secolul al XVII – lea, în Moldova, și *moșneni*. Răzeșul era stăpân pe partea lui de moșie și pe persoana sa, de care dispunea după cum dorea. Partea lui purta în acte numele de „*parte răzășească*”⁹. Moșia moștenită de megieșii răzeși era împărțită pe „bătrâni”, care se divizau în *hlize* sau *delnițe*. Cel mai mic dintre copii, indiferent dacă era fată sau băiat, moșteneau casa și ograda din jurul acesteia, ca mezin. Toți răzeșii care se trăgeau din același strămoș alcătuiau un neam, moșteneau moșia în totalitate, în devălmășie¹⁰. Casa, care era reprezentată de fapt de niște bordeie mai mari, grădina, toate sădirile și locurile de arătură a fiecărui gospodar erau privite ca posesiuni particulare. Fânațele, imășurile și pădurea erau considerate ca făcând parte din bunul obștesc al așezării. Probabil fiecare gospodar cosea totdeauna același teren care, după ridicarea fânațului sau îngrădirea lui, reentra în pășunea obștească.

Instituția de bază în satul răzășesc era adunarea satului, obștea, unde toți locuitorii adulți, bărbați, „*oamenii buni și bătrâni*” (menționați și la Pâhnești), participau atât la dezbatere, cât și la luarea deciziilor. Obiceiul permitea bărbaților mai înțelepți și mai în vârstă ai satului să aibă o poziție de frunte. Răzeșii erau supuși jurisdicției domnești, ca orice om liber, și erau obligați la plata tuturor dărilor și prestarea muncilor și slujbelor către domnie¹¹.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVII – lea, locuitorii din Pâhnești apar tot mai des în documente. La 5 septembrie 1677 apare ca martor Melintie din Pâhnești, la vânzarea unei părți din Odobești, ținutul Fălciului¹², iar mult mai târziu, în anul 1704 (sau 1712 ?), „*Ioniță Fulga și Stratulat Struțe vând lui Varlaam, episcop de Huși, partea de moșie a lui Zărul căpitanul, ce se va alege din Armășeni și iazul ce este în apa Crasnei cu ... le*”. Martori sunt popa Galbenul, popa Apostol din Pâhnești, Tănasă Nica și alții din Călărași¹³ (sat situat la acea vreme pe teritoriul actualului sat Duda, județul Vaslui, în prezent desemnând numele unei mahalale). Apoi, patru ani mai târziu, în 1708, este menționat Vasile Burghel din Pâhnești, alături de un locuitor din satul Duda, Toderășco.

Dacă până acum am prezentat mai multe documente care vin să ne confirme că satul era încă răzășesc, începând cu finele secolului al XVII – lea – începutul secolului al XVIII – lea, moșia Pâhnești începe să intre, treptat, în posesia unor boieri din familia Roset, dar fără ca noi, în prezent, să cunoaștem mecanismele de transmitere a posesiei, pentru că, din păcate, nu există documente care să ateste modul în care boierii și-au adjudecat pământurile stăpânite de răzeși. Totuși, generalul C. Rosetti, în cartea sa, *Pământul, sătenii, stăpânii în Moldova*, afirmă că satul Pâhnești a fost în stăpânirea sigură a lui **lordache Ruset**, poate primit de la Neculai Racoviță (care deținuse circa 80 de moșii în Moldova, printre care și Novaci, la sud de Pâhnești¹⁴), socrul său, fiind cumpărat de la răzeșii din acest sat, de unul din cei doi¹⁵. Pe boierul lordache Roset vornic, istoricul Gh. Ghibănescu îl caracteriza astfel: „*festitul boier*

făcător și răsturnător de domnii, <<matca tuturor răutăților>>, după expresia lui Ion Neculce¹⁶.

Un al proprietar, consemnat la 9 februarie 1731, este **Catrina Ruset**¹⁷. Următorul deținător al moșiei este **Ștefan Ruset** și despre el aflăm dintr-un document din 1 decembrie 1759, când Mihalachi Cehan biv vel medelnicer¹⁸, împreună cu fiii săi, îl roagă pe acesta să-i dea un loc de casă. Acest document reprezintă și singura atestare documentară a prădăciunilor realizate de tătari în Pâhnești. Mihalachi Cehan declara: „fiind șederea noastră pe o moșie a domniei sale, anume Pâhnești, de câțiva ani”, și „acum, la vremea tătarilor, arzându-ne-a casile, iarăși ne-am rugat dumisale să ne lase să ne facem case iarăși pe moșia dumisali și dumnealui ni-au dat voie”¹⁹.

Prădăciunile tătarăști sunt consemnate și de alte mărturii ale vremii. În toamna anului 1759 a trecut pe valea Prutului o solie polonă, condusă de contele Potocki. La 23 octombrie călătorii s-au oprit la Stăniilești, unde au stat aproape toți oamenii și caii afară, ploaia rece pătrunzându-i și făcându-i să sufere de frig. Secretarul ambasadei a scris atunci că în Stăniilești a găsit o mare lipsă de locuințe, pentru că „*anul trecut*” năvăliseră niște tătari fără căpătâi, luând cu ei vitele și arzând casele²⁰. Invazia devastatoare a tătarilor a început în 14 septembrie 1758 și a ținut două săptămâni, afectând 11 din cele 18 ținuturi ale Moldovei. Consecințele invaziei s-au cumulat cu cele ale unei ierni călduroase și secetoase²¹. Din cele două izvoare prezentate rezultă că aria distrugerilor făcute de tătari în 1758 era mult mai mare, probabil întreaga depresiune a Hușilor, chiar dacă izvoarele tac în această privință.

Câțiva ani mai târziu, în octombrie 1765, în urma împărțirii moșiilor ce au aparținut vornicului lordache Ruset către fii săi, **Ștefăniță Ruset** mare logofăt este iarăși reconfirmat ca proprietar al satul Pâhnești, din ținutul Fălciu²².

Mai târziu, când a fost realizată *Catagrafia locuitorilor Moldovei*, în anii 1772 – 1773, Pâhneștii aparțineau lui **Ilie Roset**²³. La următoarea catagrafie, făcută în 1774, deja apare un alt proprietar, în persoana boierului **Vasile Roset**²⁴.

În anul 1781, satul este menționat în posesia unei anume **Catrina Roset**²⁵, născută în prima jumătate a secolului al XVIII – lea, decedată după 14 aprilie 1788, dată la care și-a făcut testamentul²⁶, fiica lui Vasile Roset și a Ilenei Catargi. A fost căsătorită cu un alt membru îndepărtat al familiei Roset, Vasile, cu care a avut următorii copii: Zoița, Ștefan, lordache, Constantin (cel care va urma ca proprietar al Pâhneștilor) și Ion. Nunta lor s-a făcut cu mare alai, costând mulți bani (cinci punji de bani și straietele miresei), mai ales că a fost și domnitorul de atunci prezent, dar traiul celor doi căsătoriți nu a fost unul prea fericit.

La începutul secolului al XIX – lea, la 1803, conform *Condițiilor liudzilor*, Pâhneștii aparțineau fiului celei de mai sus, căminarul **Constantin Roset**²⁷, proprietar în aceeași perioadă și asupra moșiei Șopârleni, situată în estul Pâhneștilor²⁸. Probabil pentru a-și confirma stăpânirea asupra posesiunii, doi ani mai târziu, Constantin Roset și-a scos de la domnie o situație cu „*scrisorile*” (actele de întărire) moșiei Pâhnești, cuprinse între anii 1664 – 1805²⁹.

La 23 aprilie 1808, Constantin Roset căminar adevăratește că a arendat vătavului său, Ioniță Brânză, moșia Pâhnești, pe timp de trei ani³⁰. Contractul va fi reînnoit și mai târziu, probabil din cauză că era destul de avantajos pentru proprietar, căci, la 10 ianuarie 1814, spătarul Roset și vătavul Ioniță îl resemnează, pe trei ani, cu 3000 lei pe an, numai că, pe lângă moșia Pâhnești, este trecută și moșia Șopârleni³¹. Actul este reconfirmat și în data de 23 aprilie 1814³².

Dintr-o carte din data de 19 februarie 1816 aflăm despre un alt proprietar la Pâhnești. Cu acel prilej, Vasile Roset, mare

vornic, s-a plâns că i-a fost împresurată moșia Suleni, „*ce-i zice și Duda*”, ținutul Fălciu, dinspre moșia Novaci a mănăstirii Fâstâci, precum și dinspre moșiile Râșești și Hrubeni ale Episcopiei Huși și moșiile Pâhnești, Țintești, Horjăști, Șopârleni (menționată ulterior ca fiind „*moșie stearpă și fără așezare de sat*”³³), toate ale lui **Matei Roset** comis³⁴. După cum am văzut, Matei Roset avea mai multe moșii, nu numai Pâhneștii, printre care și Drăcenii³⁵, iar la data de 23 aprilie 1816 „*vinde*” (arendează) lui Ioniță Buzne vătav venitul moșiilor Pâhnești și Șopârleni, ținutul Fălciu, pe 3 ani³⁶.

Acest proprietar deținea, împreună cu mai mulți răzeși, și moșia Fundătura, situată în vecinătate nordică a Pâhneștilor. La 22 iunie 1818 este scrisă o scrisoare de învoială a răzeșilor din moșia Fundătura, a comisului Matei Roset, pentru părți din moșiile Pâhnești, Horjești și Țintești³⁷. Documentul este important, pentru că ne arată că răzeșii au existat în acea zonă și la începutul secolului al XIX – lea și nu s-a întâmplat ca în moșia vecină, Duda, unde, încă de la începutul veacului al XVIII – lea, nu mai existau răzeși, proprietatea acestora fiind luată de boierul Lupu Costache. Această convingere ne este întărită și de faptul că, la 9 septembrie 1859, este consemnată hotarnica iscălită de căpitanul C. Darie pentru părțile răzășești din moșia Fundătura – Pâhnești, ținutul Fălciu³⁸.

Contabilitatea strictă pe care o țineau boierii, vizând veniturile și cheltuielile pe care le înregistrau pe moșiile ce le dețineau, este consemnată și într-un *Izvod de cheltuielile moșiei Pâhnești*, pe anii 1816 – 1818, datat din anul 1818³⁹. Doi ani mai târziu, *Catagrafia locuitorilor satului Pâhnești* ni-l menționează ca proprietar tot pe Matei Roset, care avea acolo slugi și bejenari⁴⁰.

La 30 septembrie 1826, ispravnicul de Fălciu (aga Roset) scria orândarilor (arendașului) de Pâhnești să nu mai încalce moșia Odobești, de unde au cosit 2 stoguri de fân⁴¹.

Pentru anul 1828, 29 noiembrie, proprietar la Pâhnești era tot Matei Roset, hatman la acea dată⁴², acesta fiind consemnat și peste un an, conform unei *Vidomostii de boierii Moldovei aflați în țară la 1829*. Potrivit documentului, Matei Roset, fecior al spătarului Constantin Roset, se născuse în satul Pâhnești, unde și locuia, având 40 de ani la acel moment și deținând moșia întregă⁴³. Avea să moară, însă, un an mai târziu.

Ulterior, atât la momentul realizării catagrafiei de la 1832⁴⁴, cât și la 5 noiembrie 1839, satul apare în coproprietate, respectiv hătmăneasa **Smaranda Roset**, soția lui Matei Roset, și vornicul **Scarlat Roset**⁴⁵. Prima apare consemnată și în 1840⁴⁶, dar și la 11 aprilie 1841, când realizează o *jalbă* către judecătoria ținutului Fălciu, pentru pricini de hotar, ale moșiei Pâhnești cu „*trupurile*” sale⁴⁷.

Apoi, în anul 1847, vornicul Scarlat Roset cumpără, prin licitație, „*moșia Pâhnești* (de fapt doar o parte, *n.a.*) de la vornicul Costache Aslan⁴⁸ și soția Pulheria⁴⁹”. Acesta apare consemnat și peste 11 ani, în 1858, de când datează *Listele alegătorilor din principatul Moldovei*. Ca alegător direct în ținutul Fălciu e menționat, la Pâhnești, alături de Stroiești, Ghidișeni și Godinești, care totalizau 1.200 de fâlci⁵⁰, vornicul Scarlat Roseti, ce avea un venit de 5000 de galbeni⁵¹.

Potrivit unui document din 1904, ce se păstrează la *Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui*, după moartea lui Scarlat Roset, în 1867, moșia revine fiilor săi: **Alecu Roset** (primea siliștile din moșia Pâhnești, Șopârleni și Ghidișeni) și **Scarlat Roset** (primea moșia Pâhnești, via, casele, pădurea de pe moșie, până la pârâul Sitoaia)⁵². În anul 1890, proprietarul de la Pâhnești stăpâna 1605 ha teren agricol, iar cele 480 familii de țărani de acolo aveau 572 ha teren agricol⁵³. Învățătorul C. Chiriță consemna, la 1893, că satul era tot în proprietatea lui Scarlat Roset⁵⁴.

La 24 martie 1893, **Soare Oprea** cumpără moșia Pâhnești

de la Scarlat Roset⁵⁵, iar după moartea sa, fiul acestuia, **Dimitrie Soare Oprea**, devine moștenitor la 2 decembrie 1902, preluând o parte din Pâhnești⁵⁶. Acesta obține, în anul 1905, și o carte hotarnică pentru moșia Pâhnești⁵⁷.

În legătură cu hotarul dintre satele Duda și Pâhnești, la 6 septembrie 1904 se afirmă că „*hotarul cu Duda a lui Costache Iamandi, din piatra de hotar, aflată pe dealul mare, este hotar de necontestat între moșiile Duda, Pâhnești și Dânten*”⁵⁸.

La aceeași dată, la primăria din Pâhnești s-a prezentat, în scopul stabilirii cu precizie a hotarniciei, o delegație din Duda a *Obștii locuitorilor împroprietăriți la 1864*, reprezentată prin: Toader Mutu, Alexandru Pavel, Toader Negru, Vasile Filip, Ion Mitican, Panait Mihai.

În prezent, în satul Pâhnești, foarte puține locuri mai amintesc de toți acei boieri care și-au pus amprenta asupra moșiei de-a lungul timpului. S-a păstrat până astăzi doar biserica și beciul pe care l-au avut aceștia la conac, situat pe partea stângă a pârâului ce străbate satul, la circa 300 m de biserică.

Note:

- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VIII, 1914, p. 259. Unul dintre cei care s-a ocupat de trecutul acestei localități, profesorul de istorie Constantin Partene, din Ghermănești, dă ca dată „certă” anul 1625 (*Arsura – vatră de istorie*, Editura Sfera, Bârlad, 2008, p. 93 – 95). Profesorul menționat afirmă chiar: „*Dacă în cazul celorlalte sate din comună, problema atestării documentare este clară, în cazul satului Pâhnești, anul 1625 rămâne certitudine. Prin cercetări ulterioare se pot aduce noi dovezi și astfel se va confirma adevărul raționamentului nostru*” (*Ibidem*, p. 95). Din păcate, pentru istoricii care au acces mai dificil la izvoarele istorice, pot apărea astfel de probleme în obținerea tuturor datelor care conturează istoria unei comunități.
- Documente privind istoria României*, veacul XVII, vol. V, p. 370; Constantin Partene, *op. cit.*, p. 93.
- Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, Supliment (1403-1700), București, 1975, p. 162 (în continuare vom cita CDM).
- Vezi Adrian Butnaru, *Mihail Sadoveanu - creatorul mitului primei atestări documentare a Pâhneștilor*, în „*Prutul*”, anul VII, nr. 2 (44), iunie 2008.
- Documenta Romaniae Historica (DRH)*, A, vol. XXIV, doc. 422, p. 402.
- Ion Toderașcu, *Unitatea românească medievală*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 197.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XXV, Iași, 1932, p. 5. Documentul conține și 10 peceti în fum.
- De fapt, la începutul secolului XVII majoritatea satelor din zonă erau răzășești. Amintim aici și satul Duda (Adrian Butnaru, *Novaci și Duda. Pagini de istorie*, Editura Pim, Iași, 2007, p. 53).
- Vlad Georgescu, *Istoria românilor*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 19 - 20.
- A. I. Gonța, *op. cit.*, p. 396.
- Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 20.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, p. 10.
- CDM, vol. IV, București, 1975, doc. nr. 352, p. 90.
- Vezi Adrian Butnaru, *op. cit.*
- Radu Rosetti, *Pământul, sătenii, stăpânii în Moldova*, vol. I, București, 1907, p. 250.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, *Răbâia și moșiile din jur*, 1927, p. XLVII.
- Ibidem*, vol. IV, Iași, 1908, p. 82.
- Constantin Partene, în *op. cit.*, afirmă că, de fapt, Mihalachi Cehan era proprietar.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, p. 43; *Idem*, *Kogălnicenii*, Iași, 1933, doc. nr. XLVIII, p. 43.
- Istoria Hușilor*, cu un colectiv redacțional format din Th. Codreanu (coordonator), Vasile Calestru, Boris Gorceac, Avram D. Tudosie, Georgică Țoncu, Editura Porto-Franco, Galați, 1995, p. 94.
- Constantin Tofan, *Evoluția perioadelor de foamete*, partea a II-a, în *Carpica*, XXXIV, Editura Documentis, Iași, 2005, p. 217.
- Buletinul Comisiunii Istorice*, VIII, București, 1929, p. 87.
- Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, Chișinău, 1975,

p. 83.

- Ibidem*.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, p. 31.
- Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. 1, București, 1940, p. 85.
- Theodor Codrescu, *Uricarul*, vol. VIII, p. 242.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, p. XXV.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași*, Documente, p. 423/doc. 36 (în continuare vom cita DJANI). Documentul vine să confirme faptul că părți din moșia satului au început să intre în posesia boierilor încă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.
- Ibidem*, p. 435/doc. 19.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, doc. 152, p. 131.
- DJANI, Documente, p. 419/doc. 237.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, p. XLIX.
- Grigore Găneț, *Tezaurul arhivistic vasluian*, București, 1986, doc. 454, p. 128.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, p. XLIV.
- DJANI, Documente, p. 435/doc. 35.
- Ibidem*, p. 243/doc. 17.
- Ibidem*, p. 471/doc. 168.
- Ibidem*, p. 419/doc. 250.
- Adrian Butnaru, *Catagrafia locuitorilor satului Pâhnești, ținutul Fălciu, la 1820*, în „*Elanul*”, nr. 88, iunie 2009.
- Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVII, p. 162.
- Ibidem*, p. 167.
- Alexandru V. Perietzeanu-Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829*, în „*Arhiva Genealogică*”, 1994, nr. 3-4, p. 300. Ulterior redactării *Vidomostiei*, dar fără a putea preciza orizontul de timp, în dreptul acestui boier este scris cuvântul „*mor*”.
- Adrian Butnaru, *Catagrafia satului Pâhnești la 1832, proprietate a vornicului Scarlat Roset*, în „*Lohanul*”, anul III, nr. 3 (9), iulie 2009.
- DJANI, Documente, p. 243/doc. 29. Atunci era realizată și hotarnica moșiilor Horjești, Pâhnești și Țintești, din apropierea moșiei aflată în studiu.
- Clit Costin, *O vidomostie inedită cu slujitorii bisericilor din județul Fălciu la 1840*, în „*Elanul*”, nr. 35, ianuarie 2005.
- DJANI, Documente, p. 243/doc. 32.
- Acesta deținea partea de moșie încă din anul 1845; Adrian Butnaru, *Catagrafia satului Pâhnești, ținutul Fălciu, la 1845, proprietate a vornicului Costachi Aslan*, în „*Elanul*”, nr. 90, august 2009.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui*, Prefectura județului Fălciu, 1/1904 (în continuare vom cita DJANV).
- Georgeta Crăciun, *op. cit.*, p. 176.
- Ghenadie Petrescu și Dimitrie A. Sturza, *Acte și documente relative la Istoria Renașterii României*, p. 987.
- DJANV, Prefectura județului Fălciu, 1/1904.
- Ion Gugiuman, *Depresiunea Huși*, Editura Științifică, București, 1959, p. 170.
- C. Chiriță, *Dicționar geografic al județului Fălciu*, Iași, 1893, p. 147.
- D.J.A.N.V., Prefectura județului Fălciu, 1/1904.
- Ibidem*.
- Ibidem*.
- Ibidem*.

Grigore Vieru, Vetrișoiaia, 2003

Comunitățile monastice și puterea în Moldova secolului XV*

Iulian-Marcel CIUBOTARU

Abordarea unei teme care vizează un subiect atât de complex cum este cel al monahismului în Moldova medievală, presupune pe lângă o bună cunoaștere a statutului juridic pe care-l ocupa clerul superior în societatea moldovenească, și un efort de intuiție care să vizeze viața cotidiană a monahilor și implicit rolul deținut de aceștia în ierarhia bisericească. Intrarea în obștea mănăstirească însemna atunci, ca și acum, moartea vechiului om¹ și o renaștere de ordin spiritual, care-l supunea pe cel în cauză unor canoane și reguli valabile până la sfârșitul vieții².

Alegerea unei asemenea excepționale căi consta în imitarea vieții lui Hristos³. Totodată, schimbarea numelui semnifica o rupere a tuturor relațiilor anterioare, acest deosebit pas presupunând renunțarea la tot ceea ce înseamnă lume. Uneori existau și neînțelegeri în ceea ce privește averea celui care urma să se călugărească. Se cunosc cazuri când monahul lăsa bunurile sale mănăstirii de metanie iar rudele contestau după decesul acestuia hotărârea sa⁴.

În aceste condiții, prin demersul de față îmi propun să realizez o analiză a monahilor și monahiilor simpli din Moldova secolului XV, fapt din care relevă statutul acestei categorii sociale. Această situație voi încerca s-o conturez din analiza documentelor de cancelarie păstrate care fac referire la acest lucru, documente care trebuie privite în contextul politic și eclesastic în care au fost emise. Prin urmare, critica izvoarelor trebuie avută mereu în vedere, la fel ca și alte metode care să conducă spre concluzii nepărtinitoare. Analiza documentelor de cancelarie și compararea conținutului lor cu al altor izvoare de aceeași natură, acolo unde acest lucru este posibil, nu face decât să ușureze emiterea unor deducții. Trăiau călugării într-adevăr retrași de lume, cu reduse contacte cu aceasta? Sau, implicare lor în viața socială, de care în fond nu aveau decât beneficii materiale și mult mai puține de factură spirituală, era una activă, asemenea altor categorii socio-profesionale? Într-o altă ordine de idei, îmi propun să vorbesc doar despre monahii aparținând ortodoxismului, care s-au bucurat, așa cum vom vedea, de numeroase privilegii (daniile, întăriri) din partea domnilor. Călugării aparținând altor confesiuni nu intra deocamdată în atenția acestui demers.

Cu toate acestea nu putem omite că primul document emis de cancelaria Moldovei, în timpul domniei lui Petru, fiul Mușatei, care datează din 1 mai 1384, vorbește despre o comunitate de rit catolic. La data precizată, Petru Mușat dăruiește bisericii Sfântul Ioan Botezătorul din Siret construită de mama sa, Margareta, pentru călugării predicatori, venitul vămii din orașul amintit⁵. Documentul, redactat în limba latină, vorbește despre o comunitate de monahi dominicani care capătă un privilegiu la cererea "ilustris et nobilissima domina Margarita, mater nostra dilecta et honorabilis"⁶, care-și pregătise, în viață fiind încă, mormântul în biserica amintită. Fiind inițial ortodoxă, convertindu-se ulterior la catolicism⁷, Margareta pare să-și fi luat în serios susținerea noii sale confesiuni. Despre călugării de la biserica Sfântul Ioan Botezătorul, în afara faptului că erau predicatori, actul nu mai spune nimic.

Primul monah ortodox care nu deține alte ranguri sau titluri în ierarhia cinului călugăresc, și care este amintit în izvoarele emise de cancelaria domnească din Moldova, este Coste călugărul. Despre acesta, documentul emis la Vaslui pe 6 iulie 1438 nu spune prea multe. Voievozii Ilie și Ștefan, dăruiesc cu această ocazie unui pisar, un sat unde a fost jude Loluș, pe Berheciu, "și mai din gios, unde este Stan giudili, pe de amândouă părțile, și la gura Dunavățului, [și] Dobrean, undi este

Zlătariul, și mai din sus undi este Coste călugărul"⁸. Neîntâlnind actantul principal al acțiunii juridice despre care vorbesc, nu cunoaștem nici măcar mănăstirea de metanie a acestui Coste. Cu toate acestea, unii autori au văzut în formula "undi este Coste călugărul", o atestare (prima și ultima însă) a unei obști monahale, pe care au localizat-o geografic în județul Bacău, comuna Filipeni⁹. Consider că din această formulă, menită să arate limitele unei așezări rurale, nu se poate ajunge la o asemenea concluzie. Însă următorul document păstrat aduce o lumină în acest caz. Același Coste călugăr este amintit de data aceasta într-un uric emis tot de Ilieș și Ștefan și care poate fi datat între 7 iulie 1438 și 2 august 1442¹⁰. Același subiect, Mihail Oțel, diac în cancelaria Moldovei și boier, primește danie câteva sate. Amintind hotarele unuia dintre ele, se precizează următoarele: "pe Dunavățu, pe din sus de Rogoază, poiana unde a fost Coste <călugărul>, și pârâul Dobrâni, pe din amândouă părțile"¹¹. Prin urmare, la data emiterii acestor documente, poiana respectivă nu mai era a călugărului Coste, acesta găsindu-și un alt loc de retragere sau pur și simplu murise, a doua variantă fiind mai plauzibilă. Oricum, faptul că acest Coste trăise o perioadă relativ mare de timp în poiana respectivă este dovedit de faptul că numele său era încetățenit în ceea ce privește raportarea la poiana cu pricina.

Următorul document referitor la monahi este mult mai amplu în ceea ce privește conținutul referitor la această categorie socială. El este emis în Târgul de Jos pe 25 august 1443 și vorbește despre statutul călugărului Sava care "a cumpărat o vie de la Andrica de la Neamț, și via este mai sus de cetatea Neamț, și este locul unde este teasul acestei vie. Și i-am dat acest loc să-și facă chilie. Și, de asemenea i-am dat Chilia lui Macarie, care este mai jos de mănăstirea Neamț, să-i fie lui și cu grădina lui și cu acareturile. Toate acestea mai sus scrise: și via, și locul de chilie, și chilia călugărului Macarie și cu toate cele ce atârnă de ele, să fie ale rugătorului nostru Sava uric și cu tot venitul, cât va fi în viață, nemișcat întru nimic. Și la moartea sa, cui îi va da Sava, aceluia să-i fie, de asemenea nemișcat în veci"¹². Așadar, un monah care se bucura personal de încredere din partea domnului. În acest sens voievodul îl numește "adevărat călugăr și rugător al nostru"¹³. Daniile pe care acest monah le primește sunt cele de care avea trebuință la momentul respectiv. Pe lângă o chilie a unui alt călugăr pe nume Macarie, și care cred că era nefolosită în momentul daniei, Sava mai primește și un loc de chilie. De asemenea, o grădină, iar din lectura întregă a documentului reiese că acesta era scutit de desetină și foarte important, să nu fie sub ascultarea nici unui alt călugăr sau egumen. Mai mult, dreptul de moștenire poate fi transmis de călugărul beneficiar cui ar dori acesta. Recent, s-a demonstrat plecând de la o însemnare contemporană de pe verso-ul documentului în cauză, anume "via lui Nicandru", că acest Nicandru nu este altul decât numele pe care îl avea Sahastrul Sava înainte de a primi schima mare. El este cel care apare în Pomelnicul de la Bistrița, în contextul unor "solidarități monahale"¹⁴ existente în Moldova acestei perioade¹⁵. În același pomelnic este trecut și Macarie, cel mai probabil sihastrul a cărui chilie o moștenește Sava, care a reprezentat modelul și mentorul său¹⁶. Unii istorici au văzut în formula "Chilia lui Macarie" din acest document o atestare a unei "comuniți religioase sub conducerea unui oarecare Macarie"¹⁷, fapt ce nu poate fi concluzionat din citirea actului în cauză. Revenind la Sava, s-a observat situația neobișnuită de care se bucura acesta, asemănătoare cu cea de mai târziu a lui Daniil Sahastru. Totodată, privilegiul acordat acestui sihastru, de a-și desemna

urmașul fără implicarea vreunei autorități laice sau eclesiastice, care contravine canoanelor bisericești, are o importanță capitală, întrucât poate fi echivalat cu privilegiul acordate unei mănăstiri întregi¹⁸.

În ambele cazuri, persoanele despre care am amintit erau mai mult decât călugări, ei deveniseră sihaștri. Nu cunoaștem dacă Coste călugărul se aflase sub ascultarea vreunui stareț dintr-o mănăstire, însă despre Sava știm cu certitudine că nu depindea de nicio autoritate. Faptul că după moartea sa putea lăsa moștenire cele permise cui dorea, arată situația specială de care se bucura sihastrul Sava¹⁹.

La 20 februarie 1445, Ștefan-voievod dăruiește mănăstirii Moldovița, una dintre cele mai vechi din Moldova, atestată în 1402²⁰, jumătate din două iezere de la Covur și venitul vămii Covurlui. Totodată, în acest act se specifică următorul fapt: "de la cine va prinde pește acolo, călugării vor lua jumătate din venit și din vama pe uscat. Cine însă ar cuteza să ia măcar un groș din acel venit al călugărilor, fără voia lor, acela să fie blestemat și va fi aspru pedepsit de la înălțimea sa"²¹.

Încă un privilegiu așadar, care întărește ideea însemnatei importanțe a așezămintelor monastice în Evul Mediu românesc. Oricum Mănăstirea Moldovița a fost una dintre cele mai populare din Moldova, indiferent de mediul social în care era receptată. Prin urmare, călugării de acolo se numărau constant printre beneficiarii privilegiilor acordate de domnie, cel de mai sus fiind dovada acestui fapt.

Același Ștefan-voievod dispune pe 6 iunie 1446 ca mănăstirea de călugărițe de la Boiște, cea dintâi mănăstire de maici din Moldova²² atestată documentar²³, unde a fost chilia vlădicăi Iosif (primul mitropolit al Moldovei²⁴), precum și preoții din satele mănăstirești Telebecinți, Bașoteni, Dvorinești, Baloșești, Gura Cracăului și Trestiana de la Balomirești, să fie sub ascultarea sfintei mănăstiri Neamț²⁵. Cu această ocazie veniturile locașurilor amintite trec sub chivernisirea mănăstirii Neamț. Această situație este oarecum similară cu precedenta, din cazul Moldoviței. Faptul că mănăstirea Boiște, unde erau călugărițe, trece sub ascultarea mănăstirii Neamț, denotă că această mănăstire nu era de prin rang, într-o posibilă ierarhie a locașurilor monahale. Oricum, Mănăstirea Neamț era poate cea mai importantă din Moldova la vremea respectivă și își va păstra același statut până în zilele noastre, fapt relevant de multiplele stăpâniri pe care le-a avut în subordine, atât în prima parte a secolului XV, dar mai ales în vremea lui Ștefan cel Mare²⁶.

Următoarea obște monahală amintită în documente este tot cea de la Neamț. De data aceasta Petru-voievod întărește acestei mănăstiri stăpânirea peste șaptesprezece sate și două iezere, scutindu-le de toate dările și slujbele domnești, cu excepția obligației de a trimite oameni la oaste când domnul o va conduce²⁷, și hotărând ca "numai călugării de la Mănăstirea Neamț, cu egumenul și cu cine știu ei să-i judece pe oamenii lor din aceste sate mai sus scrise și să facă ei cu această gloabă ce știu și să nu plătească acești oameni nici o slujbă a noastră și nici o muncă să nu plătească, în afară de oaste, când domnia mea va merge cu viața sa"²⁸. În condițiile în care Petru-vodă a urcat pe scaunul Moldovei ca domn deplin (avându-l totuși ca asociat la domnie pe Roman al II-lea, nepotul său²⁹) înainte de 22 august 1447³⁰ (el fiind asociat la domnie înainte de 3 martie 1443-până după 5 aprilie 1445, de către fratele său vitreg, Ștefan al II-lea), este semnificativ că unicul act păstrat din această primă domnie de circa patru luni³¹ este un privilegiu către Mănăstirea Neamț, cu atât mai mult cu cât acesta este datat într-o primă fază a venirii sale pe tron. Acest lucru demonstrează că una dintre principalele acțiuni ale lui Petru al II-lea din postura de conducător al Moldovei, încă de la urcarea în scaunul țării a fost stabilirea unor bune relații cu autoritatea eclesiastică.

Situația de ascultare sub care au fost puse cele șaptesprezece sate și două iezere față de mănăstirea Neamț se repetă și în cazul satelor Ciulinești, Beresteni și Roșca de lângă Hârlău, cu precizarea că ele devin domenii ale mănăstirii Sfântul Nicoale din Poiană³². La 5 aprilie 1448, Petru-voievod, aflat la a doua domnie deplină în Moldova (petrecută înainte de 5 aprilie 1448-după 10 octombrie același an³³), hotărăște ca satele respective "să nu plătească dare, nici posadă, nici podvodă, nici iliș, nici la mori să nu muncească, nici la jold să nu umble, nici buțile noastre să nu le care și să nu aibă nici o altă slujbă a noastră. Și oricâți jocari sînt în aceste sate sau orice meșter, să fie întreg acest venit al mănăstirii. Și, de asemenea, judecătorii din Iași și din Hârlău și globnicii lor, nici pripășanii, să nu le judece faptele acestor oameni, nici să-i prade, nici să ia gloabă, nici trețină de la acești oameni, și nici pentru osluh; orice fel de faptă s-ar întâmpla între acești oameni, să-i judece călugării și ei să ia această gloabă și tot venitul provenit de la acești oameni"³⁴.

Acesta act aduce o lumină asupra semnificației termenului *întărire* în Evul Mediu. Pe lângă faptul că însemna o *reconfirmare* a unor danii anterioare (primul termen fiind în strânsă legătură cu cel de-al doilea), întărirea presupunea dreptul de utilizare necondiționată a unor bunuri aflate pe un perimetru geografic strict delimitat. Prin astfel de privilegii (cum sunt cele la care am făcut referire mai sus) statutul oamenilor despre care se vorbește în acte, nu suferă nici o îmbunătățire, ci doar este schimbat beneficiarul către care urmau să ajungă plățile respective (în cazurile discutate beneficiarul nu mai este instituția domniei ci obștea mănăstirească). O precizare importantă se face în acest document, privitoare la dreptul ierarhilor, inclusiv al egumenilor și călugărilor, de a-i judeca pe oamenii din satele supuse mănăstirii. Această situație nu este inedită, în Evul Mediu românesc clericii având competențe sporite de judecată, ierarhii asistând în divanul de judecată sau autentificând actele de drept privat³⁵.

Același Petru al II-lea întărește pe 3 septembrie 1448 mănăstirii Neamț, patru sălașe de țigani³⁶; tot acum domnul hotărăște ca "oricine din boierii noștri, oricine ar vrea să oprească pe acești țigani sau i-ar noscunde înaintea călugărilor, acela va plăti cu gâtul său"³⁷.

Cu puțin înainte de a muri, fiind probabil grav bolnav³⁸ și mergând la Probota, Petru-vodă dăruiește acestei mănăstiri un obroc anual de șase buți de vin precum și cămara de ceară ce se strânge de la cârciumile din Târgul Frumos "și fraților să li se dea câte o cupă la trapeză, și aceasta va fi neschimbată în toate săptămânile, în toți anii"³⁹. Acest document, interpretat de unii istorici ca o adevătată "prevedere testamentară"⁴⁰, întărește ideea că Mănăstirea Probota a fost alături de cea de la Neamț, unul din locașurile eclesiastice de suflet ale lui Petru al II-lea.

Daniile și întăririle către mănăstiri și implicit către viețuitorii acestora reprezintă un însemnat procent din totalul actelor emise de cancelaria din Moldova în această perioadă. Apariția în documente a clerului superior, care s-a bucurat incontestabil de mult mai multe atenții din partea domniei decât cel inferior, este constantă și în a doua jumătate a secolului XV, fapt constatat ca fiind valabil și pentru prima jumătate. În aceste condiții, consider că actul din 8 aprilie 1449 întărește această idee. La această dată, Alexandru al II-lea întărește mănăstirii Probota obrocul anual acordat acesteia de către Ilie voievod, tatăl său⁴¹. Ulterior, documente de această factură se întâlnesc tot mai des. Pe 23 ianuarie 1450, Bogdan al II-lea întărește mănăstirii Neamț un loc pentru două mori, din hotarul satului Deleni, unde "numai călugării ca să aibă a-ș(i) face mori pe hotarul acela"⁴², la data de 24 februarie 1452 același Alexandru al II-lea face o întărire, de data aceasta Bistriței. Domnul hotărăște ca hotarul de pe Botna, cu toate iezerele, cu două

mreje pe Nistru și o prisacă să aparțină în continuare mănăstirii Bistrița. Cu această ocazie dregătorilor domnești din Tighina le este interzis să încaseze în continuare în hotarul călugărilor vama și pripasul⁴³.

În timpul celei de-a treia domnii⁴⁴ a lui Petru Aron, mai exact în ziua de 20 decembrie 1455, este atestat primul proces de judecată în care sunt implicați călugări. Este vorba despre obștea monahală de la Neamț, care avusese în prealabil o neînțelegere cu boierul Gostilo. Sursa precizează următoarele: "a venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri, Gostilo și a pârât pe călugării de la Neamț, pentru un sat, anume Băloșești, pe Neamț. Deci s-au pârât cât s-au pârât, și cu privilegiile lor, dar pan Gostilo n-a putut să dobândească acest sat de la călugări, ci a pierdut din toată legea, iar călugării au dobândit acest sat"⁴⁵. Din acestea aflăm că boierul perdant a avut inițiativa acestui proces, vodă întărind Băloșeștii la data precizată mai sus obștii nemțene. Următorul uric privitor la cinul monahal datează de la 20 ianuarie 1456, când Petru Aron scutește satele Pîrtești și unde a fost Seliștea lui Dieniș, ale mănăstirii Humor, de dări și slujbe către domnie, interzicând slujitorilor domnești să intre în aceste sate și specificând ca "<numai> călugării să-i judece pe acești oameni ai lor sau noi înșine"⁴⁶.

Pe 31 august 1458, Ștefan cel Mare întărește Mănăstirea Moldovița dreptul de a strânge ceara de la toate cârciumile din Baia, de a confisca băutura celor ce nu se vor înscrie în catastiful mănăstirii, și de a-i amenda pe aceștia cu 20 zloți. Domnul interzice slujitorilor domnești care sunt însărcinați cu strângerea cerii, să nu încalce dreptul mănăstirii, precizând că "numai călugării să ia ceara de la Baia"⁴⁷. Mănăstirea Bistrița primește la 20 mai 1459 dreptul de a încasa de la ungurii din Lucăcești darea episcopescă, hotărând ca "numai egumenul de la Bistrița și cu călugării să-i judece". Tot la această dată domnul acordă dreptul călugărilor bistrițeni de a lua zeciuiala din stupi și pripasul, episcopul și slugile domnești neavând dreptul de a se amesteca în treburile mănăstirii⁴⁸. Referitor la acest document s-a observat că el a fost pus în circulație nu doar pe fondul răcirii relațiilor dintre Moldova și coroana maghiară, cât și pe cel al neexercitării atribuțiilor episcopului catolic în Moldova⁴⁹. O situație inedită se petrece la 12 septembrie 1464, când întregul cler moldovenesc apare ca personaj colectiv cu ocazia întăririi satului Greci, aflat pe Siret, pisarului Tador Prodan. Acest sat a fost cumpărat de boierul în cauză de la "chir Teocist"⁵⁰, mitropolitul Sucevei. Acesta, cu "încuviințarea" tuturor monahilor și monahiilor din Moldova este intermediarul acestei acțiuni juridice, în calitate de întâistătător al bisericii moldovenești.

Dreptul de judecată acordat egumenului și călugărilor, întâlnit după cum s-a putut observa în manieră constantă, este documentat și la 3 februarie 1467, când Ștefan cel Mare acordă acest privilegiu obștii bistrițene, ce putea fi pus în aplicare asupra locuitorilor din treosprezece sate, toate din ținutul Neamț⁵¹. Mănăstirea de maici Horodnic, aflată în apropiere de Rădăuți, pe teritoriul satului Horodnic⁵², primește la 17 aprilie 1475 o întărire pentru două sate, numai după ce "au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri călugărițele de la mănăstirea noastră de la Horodnic"⁵³. S-a observat că documentul în cauză este de o importanță sporită pentru istoria economică, pentru că obligă locuitorii din satele Balosinăuți și unde "a fost curtea lui Petru Vrană" să presteze servicii de muncă mănăstirii, lucru nemaîntâlnit în cazul altor locuitori de la sate⁵⁴. Pe 11 iunie 1466, Ștefan cel Mare întărește Bistriței mănăstirea "unde a fost Marta călugărița", mai sus de Tamași, pe Siret, "și o baltă, anume Martina"⁵⁵, probabil tot a Martei. Despre această monahie nu știm nimic, ea fiind probabil o pustnică care a adunat în jurul ei alte viețuitoare, dând numele așezământului încheșat în jurul ei. Această mănăstire a fost localizată "mai sus de vechiul sat Tamaș, ținutul Bacău, în

actualul sat Buhociu"⁵⁶. De asemenea, pe 24 septembrie 1468, domnul Moldovei întărește lui Șteful Cernătescul câteva sate, jumătate dintr-un iezer, dar și un loc la "Fântâna Călugărului". Cel mai probabil, avem de-a face ca și în cazul călugăriței Marta cu un monah care a renunțat la viața din cadrul obștii monahale, primind Schima Mare.

Că monahii erau buni cunoscători de carte, bucurându-se de prestigiu chiar și la curtea domnească o dovedește însemnarea de la finalul actului din 1462, care poate fi datat într-o zi de 15, una din lunile ianuarie-aprilie, septembrie-decembrie. La sfârșitul acestui uric se precizează că a scris "monahul Ilarion"⁵⁷.

Călugării nemțeni se vor bucura și în vremea lui Ștefan cel Mare de atenția cuvenită din partea domniei⁵⁸, urmare cel mai probabil a "zelului călugărilor în toate domeniile de activitate"⁵⁹. Lor le sunt întărite în mod constant diverse stăpâniri asupra unor sate, iazuri, mori, heleșteie sau robi țigani. Aceștia din urmă fac atenția întăririi de la 1 noiembrie 1487, când voievodul împuternicește obștea nemțeană cu un număr ridicat de țigani: douăzeci. Despre cel din urmă din lista înșirată în document, Nenciul holteiul, aflăm că aparținuse mănăstirii Bistrița, însă țiganii de aici s-au făcut vinovați de uciderea unui rob de la Neamț, pe nume Cozma tătarul, motiv pentru care Nenciul holteiul trece sub ascultarea mănăstirii Neamț⁶⁰, pentru a se evita apariția unor neînțelegeri între obștile celor două așezăminte monahale.

Călugării de la Moldovița apar în documentul din 12 martie 1488, când le este întărit jumătate din satul Dvorăști, în schimbul angajării de a-l pomeni pe domn săptămânal la liturghie⁶¹. Tot în această perioadă primesc multiple danii sau reconfirmări pentru danii anterioare mănăstirilor Putna, necropola domnului⁶², Voroneț⁶³, Humor⁶⁴ și Bistrița⁶⁵, ocazie cu care sunt amintite și obștile monahale din fiecare mănăstire.

La finalul acestor investigații, se impun câteva note cu un caracter deductibil, note care privesc o strânsă arie de percepție, având în vedere nu neapărat perioada de timp asupra căruia mi-am fixat observațiile, cât mai ales *numărul mic de documente păstrate despre monahi și monahii priviți în individualitatea acestora*, în ciuda numărului mare de persoane care îmbrățișau modul de viață chinovial. De cele mai multe ori, obștile călugărești sunt amintite cu prilejul unor danii sau reconfirmări de acte, emise în perioade anterioare, de vechiul domn. Doar egumenul, sau în funcție de caz starețul, este cel care se bucură de un statut separat, motiv pentru care numărul și numele acestora ne-au parvenit într-o densitate sporită. Monahii simpli, monahiile sau sihaștrii, sunt amintiți mai degrabă în pomelnicele unor mănăstiri decât în actele oficiale, situație cu totul firească, raportându-ne la destinația celor două tipuri de scrieri. În timp ce prima categorie era privită ca un raport în fața divinității, necesar pentru înduhovnicire și ajutor "de sus", actele de cancelarie reprezentau puterea și gloria mundană. Cu toate acestea, situația față de spațiul occidental, unde "mănăstirile se configurează din ce în ce mai mult ca o insulă în interiorul unei societăți pe care preferă să o ignore"⁶⁶ este complet diferită în spațiul românesc, cu deosebire cel moldovenesc. Întăririle și daniile la care am făcut trimitere mai sus îmi confirmă această opinie.

Călugării Costea, Macarie, sihastrul Sava, călugărița Marta, sunt doar câteva dintre numele reprezentative ale cinului monahal din Moldova secolului XV, fără însă a lua în considerație diverșii ierarhi care au plecat de pe această treaptă a monahismului, intrați ulterior în cler.

Note:

*Text prezentat în cadrul Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice, ediția a V-a, București, 5-7 mai 2010.

1. Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude*

- maior. *O istorie a lui Ștefan cel Mare*, carte tipărită cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Sfânta Mănăstire Putna, 2005, p. 437.
2. Pentru canoanele care trebuie respectate de monahi și monahii vezi Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii ortodoxe. Note și comentarii*, ediția a II-a îmbunătățită, îngrijită de Sorin Joantă, tipărită cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Antonie, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, Sibiu, 2005, pp. 584-585. Tot aici sunt făcute și trimiteri bibliografice la părinții bisericii sau la hotărârile sinoadelor ecumenice; *Îndreptarea legii-1652*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, în special glavele 42, 47, 71, 86, 118-126, 132-135, 246, 258, 319, 375. De asemenea, date despre semnificația termenului *monahism* cu o scurtă istorie a acestei mișcări pot fi găsite la Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă, A-Z*, tipărit cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, pp. 268-269.
 3. Vlassios I. Phidas, *Drept canonic. O perspectivă ortodoxă*, carte tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, traducere în românește de Adrian Dinu, Iași, Editura Trinitas, 2008, p. 154.
 4. Semnificativ în acest sens, deși petrecut în secolul XVII, este cazul negustorului Istodor Kefala; vezi pentru acest subiect articolul semnat de Gheorghe Lazăr, *Avatarurile unei călugării. Cazul negustorului Istodor Kefala*, în *Revista de Istorie Socială*, X-XII, 2005-2007, Iași, 2009, pp. 121-128.
 5. *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol. I (1384-1448), întocmit de Constantin Cihodaru, Ioan Caproșu și Leon Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, (în continuare se va cita DRH) pp. 1-2, nr. 1.
 6. *Ibidem*.
 7. Ștefan Sorin Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 1997, p. 119.
 8. DRH, A, vol. I, p. 262, nr. 185.
 9. Nicolae Grigoraș, Ioan Caproșu, *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova până la mijlocul secolului al XV-lea*, ediția a doua, revăzută, București, Editura Meridiane, 1971, p. 66, informație preluată și de Marcu-Marian Petcu, ieromonah, în *Mănăstiri și schituri ortodoxe din România, astăzi dispărute*, carte apărută cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, cu o prefață realizată de Ioan Moldoveanu, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, 2010, pp. 190-191, dar și de *Atlasul istoric al mănăstirilor și schiturilor ortodoxe din România, secolele XI-XXI*, apărut cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Biblioteca Națională a României, București, 2010 (vezi harta corespunzătoare județului Bacău).
 10. În secolul al XIX-lea, acest document a fost considerat datorită conținutului asemănător, identic cu cel emis la 6 iulie 1438, prin urmare, o simplă copie (DRH, A, vol. I, p. 264).
 11. DRH, A, vol. I, p. 263, nr. 186.
 12. *Ibidem*, p. 342, nr. 241.
 13. *Ibidem*.
 14. Liviu Pilat, *Sihastrul Sava, Ștefan al II-lea și întemeierea Mitropoliei de Roman*, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, vol. XXIII, 2005, p. 23, nota 1.
 15. *Ibidem*, pp. 23-40; Idem, *Între Roma și Bizanț. Societate și putere în Moldova* (secolele XIV-XVI), Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 2008, pp. 309-311.
 16. Liviu Pilat, *Sihastrul Sava, Ștefan al II-lea și întemeierea Mitropoliei de Roman*, p. 24.
 17. Nicolae Grigoraș, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 66.
 18. Liviu Pilat, *Sihastrul Sava, Ștefan al II-lea și întemeierea Mitropoliei de Roman*, p. 24.
 19. Sihăștrii se originează din monahi. Pentru semnificația termenului "sihastru" la greci și români, vezi Constantin Cojocaru, *Spiritualitatea ortodoxă moldovenească în prima jumătate a secolului al XV-lea. Mănăstirea Moldovița, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă*, Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, X, 2006-2007, p. 160; vezi și *Dicționar tematic al Evului Mediu Occidental*, coord. Jaques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 122.
 20. Mircea Păcurariu, *Scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, p. 90.
 21. DRH, A, vol. I, p. 358, nr. 253.
 22. Nicolae Dobrescu, *Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Studiu istoric*, București, Tipografia cărților Bisericești, 1910, p. 126.
 23. Marcu-Marian Petcu, *op. cit.*, p. 55: această mănăstire a fost înființată între 1373-1392, de către ieromonahul Macarie Bou (Boia). Consider că astfel se justifică și numele acestei mănăstiri.
 24. Nicolae Grigoraș, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 67. Deși autorii citați pun sub semnul probabilității egalitatea dintre "vlădica Iosif" și mitropolitul Iosif, cred că cele două personaje sunt fără îndoială unul și același.
 25. DRH, A, vol. I, p. 379, nr. 267.
 26. Alexandru I. Gonța, *Domeniile feudale și privilegiile mănăstirilor moldovenești în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în Idem, *Studii de Istorie Medievală*, texte selectate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei, cu un cuvânt înainte de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoftei, 1998, pp. 38-40.
 27. Această dispoziție reprezintă o obligație rar menționată în documentele emise în secolul XV (Cf. Bogdan-Petru Maleon, *Clerul de mir în Moldova secolelor XIV-XVI*, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 2007, p. 72 și nota 106). O dispoziție de același fel va fi întâlnită și în vremea lui Ștefan cel Mare, fiind stipulată în documentul din 31 august 1458 (DRH, A, Moldova, vol. II, 1449-1486, volum întocmit de Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, p. 108, nr. 74).
 28. DRH, A, vol. I, p. 388, nr. 273.
 29. Constantin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova, vol. I, secolele XIV-XVI*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 502.
 30. *Ibidem*, p. 499.
 31. *Ibidem*, p. 501.
 32. Cu privire la domeniile mănăstirilor moldovenești, vezi Flavius Solomon, *Domnia și proprietățile mănăstirilor ortodoxe moldovenești*, în Idem, *Politică și confesiune la început de Ev Mediu moldovenesc*, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 2004, pp. 154-161.
 33. Constantin Rezachevici, *op. cit.*, p. 505.
 34. DRH, A, vol. I, pp. 392-393, nr. 277.
 35. Pentru multiplele atribuții de judecată ale ierarhilor vezi Ștefan Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor*, în *Biserica Ortodoxă Română* (în continuare BOR), anul LVI, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1938, pp. 741-761; Gheorghe Cronț, *Clericii în serviciul justiției*, în BOR, anul LVI, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1938, pp. 836-844; Stelian Marinescu, *Competența și atribuțiile judiciare ale clericilor în secolele XIV-XVIII*, în BOR, anul LXXXVIII, nr. 7-8, iulie-august, 1970, pp. 796-811.
 36. DRH, A, vol. I, p. 404-405, nr. 283.
 37. *Ibidem*.
 38. C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 508.
 39. DRH, A, vol. I, p. 412, nr. 288.
 40. C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 508.
 41. DRH, A, vol. II, pp. 1-2, nr. 2.
 42. *Ibidem*, p. 8, nr. 8.
 43. *Ibidem*, p. 19-20, nr. 17.
 44. C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 530-534.
 45. DRH, A, vol. II, pp. 76-77, nr. 53.
 46. *Ibidem*, pp. 79-81, nr. 55.
 47. *Ibidem*, pp. 108-110, nr. 75.
 48. DRH, A, vol. II, pp. 119-120, nr. 84.
 49. Liviu Pilat, *Între Roma și Bizanț*, p. 136.
 50. DRH, A, vol. II, pp. 176-178, nr. 123.
 51. *Ibidem*, pp. 211-213, nr. 146.
 52. Marcu-Marian Petcu, *op. cit.*, p. 162-163. Analizând actele referitoare la istoria acestei mănăstiri, autorul omite în mod surprinzător actul din 17 aprilie 1475.
 53. DRH, A, vol. II, pp. 301-303, nr. 200. Această mănăstire va fi pusă de către Ștefan cel Mare sub ascultarea Putnei, fapt petrecut la 16 martie 1490-vezi DRH, A, vol. III (1487-1504), întocmit de Constantin Cihodaru, Ioan Caproșu și Nicolae Ciocan, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, pp. 148-149, nr. 76.
 54. Alexandru I. Gonța, *op. cit.*, p. 43.
 55. DRH, A, vol. II, pp. 194-195, nr. 136.
 56. Nicolae Grigoraș, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 68.
 57. DRH, A, vol. II, pp. 144-146, nr. 102.
 58. Vezi nota 27.
 59. Alexandru I. Gonța, *op. cit.*, p. 39.
 60. DRH, A, vol. III pp. 30-32, nr. 18. Obștea nemțeană primește o danie și la 30 septembrie 1503; *Ibidem*, pp. 520-524, nr. 293.
 61. *Ibidem*, pp. 50-53, nr. 31.
 62. Vezi actele din 2 martie 1487, 16 martie 1490, 17 martie 1490, 14 decembrie 1501, 8 septembrie 1503- *Ibidem*, pp. 13-15, nr. 9, pp. 144-147, nr. 75, pp. 153-155, nr. 78, pp. 466-470, nr. 261, p. 516, nr. 290.
 63. Vezi actul din 26 noiembrie 1490-*Ibidem*, pp. 158-161, nr. 81.
 64. Vezi actul din 26 noiembrie 1490-*Ibidem*, pp. 162-165, nr. 82.
 65. Vezi actele din 23 noiembrie 1499 și 22 martie 1500-*Ibidem*, pp. 438-444, nr. 246, respectiv pp. 458-460, nr. 256.
 66. Giovanni Miccoli, *Călugării*, în *Omul medieval*, coordonator Jaques Le Goff, traducere de Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru, postfață de Alexandru-Florin Platon, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 43.

TIMPUL ÎN VIZIUNEA CREȘTINĂ A OCCIDENTULUI MEDIEVAL

Dr. Laurențiu CHIRIAC

1. RELIGIA CREȘTINĂ – STRUCTURĂ DEFINITORIE A MENTALULUI COLECTIV MEDIEVAL

Structurile mentale medievale au constituit acele structuri de percepție, comportament și atitudine, proprii și comune tuturor grupurilor umane și nivelelor cultural-spirituale din epoca medievală (în spațiul **Occidentului latin medieval** și între **sec. V/VIII-XVI**), de fapt o paradigmă comună de gândire și un model general uman cu o apartenență a tuturor de atunci la un ansamblu comun de referințe definitorii. Oricum, azi ele se constituie doar într-o "lume pe care am pierdut-o".

Pentru Evul Mediu, **religia (credința)** era prima structură mentală definitorie a oamenilor și consta în acea modalitate specifică, intrinsecă, de a privi lumea și viața, de a le relaționa cu o ordine superioară dependentă, bine definită și stăpânită - cea divină, tocmai pentru o mai bună acomodare și chiar luare în stăpânire a lumii. În acest sens, orientarea **omului medieval** era biunivocă - axată pe relația **sacru/profan** - căci exista în el aceeași ființă care tindea cu obstinație să-și sporească puterea și să-și concretizeze libertatea, dar exista în el și o altă ființă care a găsit în dependența asumată și în neputința față de propriul său univers mijlocul unei coincidențe cu sine.

Religiozitatea omului de atunci apărea, inevitabil, ca fiind expresia mentală (intelectuală) a acestei neputințe de a cuprinde cu mintea și sufletul tot universul. Spiritul profund religios al omului medieval reprezenta, de fapt, **o formă specifică de identitate**, prin repercutarea în lumea terestră a superiorității ultime a unei lumi transcendente, inefabile - **sacralitatea**.

De altfel, **sacru (supranaturalul)** - era tot ceea ce nu aparținea lumii terestre, dar care, într-un fel sau altul, o influența și, odată cu ea, (sau *prin* ea) influența și viața oamenilor. Era vorba, deci, despre o paradigmă mentală universală, incomensurabilă, care condiționa gândirea umană de o forță distinctă de voința sa. De aici, **originea ideii de Dumnezeu** ca fiind un dat al conștiinței, o a percepție transcedentală, venită ca arhetip dintr-o structură de adâncime a posibilului (psihicului) uman. **Sacru** reprezenta, așadar, o omniprezență în interiorul firescului existențial și apărea atunci când invizibilul întemeietor se manifesta în vizibil, în timp ce supranaturalul era atestat în chip tangibil. Universul cotidian al vieții omului medieval era, astfel, atins de această "**mirabilă sămânță**" a sacralității - adică, de contactul permanent, spontan și intim cu miracolul, invizibilul și incomprehensibilul, cu tot ceea ce era dincolo de simț și chiar de bun-simț.

xxx

La urma urmei, fiecare civilizație are un sistem dominant de valori, care servește drept cadru oricărei gândiri, acțiuni, sentiment sau creație artistică. În **Evul Mediu**, oamenii nici nu gândeau și nici nu simțeau exact ca noi. Nu simțeau și nu gândeau mai bine sau mai puțin bine, ci - pur și simplu - **altfel**, printr-o altă prismă, cu ajutorul unui alt sistem. Exista o sensibilitate feudală, o gândire feudală, un mod de a acționa feudal, o iubire feudală, o ambiție feudală și o artă feudală. Feudalismul a fost mai mult decât o stare socială, a fost un **mod de a exista**.

În sensul celor de mai sus, putem spune că **omul medieval** s-a perceput și s-a introdus pe sine într-o lume dependentă de o ordine superioară celei pământești, o lume

care "ființa" sub "privirile" unei puteri divine absolute. Această percepție venea din orizontul său christic și, ca atare, constituia modelul său de viață, căci el se știa drept "**ființa a lui Dumnezeu**" și coborâtor din El. De aici și această reprezentare mentală, care devenea o realitate medievală profundă, raportată mai mereu la cuvântul **Dumnezeu** - ca esență a spiritualității sale creștine. Pentru omul medieval, descifrarea misterului existenței sale, descoperirea miracolului și a frumuseții acestuia erau considerate drept semne ale primirii Părintelui Ceresc, revelat în istorie, pe deplin, în persoana lui **Iisus Christos**, întru care locuia trupește plinătatea Dumnezeirii și care era conceput teologic ca Sfânta Treime de Persoane divine. Așadar, **mentalul colectiv medieval** se înfățișa sub forma sa creștină, primordială, ca o increere a divinului mântuitor și ca un spațiu spiritual conceput ca o "casă a omului", situată eschatologic în "brațele Părintelui divin". Tocmai acest mod de a privi și de a înțelege lumea și viața reprezenta **dimensiunea centrală a spiritualității omului medieval**, axat, deci, pe comunicarea spirituală între un Dumnezeu care "vorbește" și un credincios care "ascultă".

În fond, pentru Evul Mediu, o **istorie a stărilor de spirit** și a **mentalităților** nu ar putea să distingă cu claritate între **laic** și **religios**, decât cel mult sub raport tematic. **Biserica** era ea însăși nu numai o formă de instituționalizare a credinței, dar și un factor de consolidare a puterii de înțelegere, de "pedagogie a neamului", de raportare spirituală la valorile morale și, nu în ultimul rând, de apărare împotriva necunoașterii, a limitelor de înțelegere. Găsim în climatul cultural-spiritual al epocii medievale nu numai o sumă de năzuințe, stări de spirit, angoase existențiale, dar și un izvor nesecat de tărie morală și sugestie estetică pentru timpurile ce au urmat, în spiritul acelei grave responsabilități pentru viitor - asumat de oamenii medievalității.

Am conturat tot acest **climat mental medieval** pentru că nu s-a înțeles întotdeauna că timpul și sentimentele religioase erau, pentru cei de atunci, ca niște candelă aprinse, ca niște lumini de veghe și izvoare de tărie sufletească, atunci când alții ar fi dorit să le transforme pământul sau sufletul într-un dezolant pustiu, fără credință, fără speranță, fără luminile cunoașterii.

2. TIMPUL CREȘTIN ÎN OCCIDENTUL MEDIEVAL

Timpul, ca și **spațiul creștin** - "armături ale felului de a gândi și de a trăi ale societății creștin-medievale" (Jacques Le Goff) - erau parametrii determinanți ai existenței lumii și modalități fundamentale de ipostaziere a experienței umane. **Percepția medievală a timpului** era, în primul rând, una **integrativă**, îngemănând - în cadrul aceleiași viziuni și într-un raport de simultaneitate - deopotrivă trecutul, prezentul și viitorul. În al doilea rând, era și una **calitativă**, căci timpul era conceput nu ca o coordonată neutră, ci ca o forță puternică și misterioasă, guvernând deopotrivă lucrurile, ființele, viața oamenilor și chiar simțămintele lor religioase. De asemenea, într-o astfel de societate medievală în care predomina **"mentalitatea multiplului"**, timpul era perceput ca nefiind omogen și nici continuu. În fond, nu dimensiunea **obiectivă** a timpului era covârșitoare atunci, ci cea **subiectivă** - care constituia pentru omul medieval caracteristica primordială a curgerii duratei sale.

Astfel, exista, pe de o parte, un **timp profan** - al vieții cotidiene și al activităților obișnuite, iar, pe de altă parte, exista

un **timp sacru (religios)** - ceremonial, al reactualizării permanente a originilor fondatoare și al raportării la divinitate. Desigur, trecerea de la unul la altul era mijlocită de multitudinea de rituri și de ritualuri, de sfințenia în numele căreia curgerea duratei era doar către Dumnezeu și Slava Lui! De aici și un **timp liturgic** - al pomenirii lui Iisus Cristos, al pocăinței și al mântuirii credinciosului. Asemenea percepții erau pe deplin explicabile într-o medievalitate aflată constant sub presiunea transcendentului și a tradiției revelatoare, la care se adăuga existența fricii și a sentimentului sfârșitului iminent al lumii (**Apocalipsa**), profețit și evocat de semne și simboluri.

De altfel, **“durata lungă”** (Fernand Braudel) viza o reîntoarcere la *timpul arhaic*, reactualizat mai mereu prin potențarea vechilor mituri și prin respectarea **timpului sărbătorilor religioase**: Duminica, Paștele, Crăciunul, Anul Nou etc. Acesta constituia un timp reversibil și puternic subiectivizat!

În **iudaism**, putem spune că timpului i s-a atribuit o nouă caracteristică: **liniaritatea**, căci evreul creștin percepea durata ca fiind ireversibilă, cu un început și un sfârșit: Jahve nu se mai manifesta într-un Timp Cosmic, ci într-unul Istoric, în care gesturile sale nu-și mai dezvăluiau înțelesul adânc decât pentru poporul ales, evenimentul istoric devenind astfel o **teofanie**.

Cu această imagine preluată, **creștinismul** a conferit duratei același sens ireversibil și liniar. Numai că - deși începea cu **Facerea lumii** și se sfârșea cu **Apocalipsa**, apoi **Parousia** și **Judecata de Apoi - timpul creștin** constituia deja o referință de socializare a duratei, o reprezentare subiectivă a ei. Tocmai de aceea, putem înțelege de ce timpul creștin includea în plus și un moment central care conferea un sens inedit întregii durate, și anume **Întruparea**. Proclamând și apostolând faptul că **Iisus Christos** a trăit o singură dată, atunci când a fost răstignit și apoi a și înviat, creștinismul a „fracturat” de fapt viziunea ciclică și tradițională a duratei, transfigurând un eveniment istoric în **hierofanie**. Cristosul a fost astfel investit cu capacitatea de a transmite în lume un **mesaj revelator** (perpetuu) care să treacă dincolo de efemeritatea intrinsecă a timpului istoric, sanctificând prin unicitatea Faptei Sale percepția duratei.

Poate așa se și explică de ce **creștinul medieval**, spre deosebire de oamenii altor epoci, a căutat permanent **divinul** nu numai în natura înconjurătoare, ci și în viața cotidiană și în evenimentele istorice concrete, fiind atent la semnele, simbolurile, visele și profețiile capabile a-l revela. În fond, avem de-a face cu o nouă paradigmă a descoperirii divinului

întruchipat după modelul christic evocat de Evanghelii, când Iisus Christos și-a dezvăluit adevărata natură doar prin miracolele săvârșite. De aceea, e lesne de înțeles de ce analalele și cronicile medievale înregistrau doar ceea ce se petrecea mai deosebit în lume, cu scopul de a verifica împlinirea treptată a profețiilor enunțate în sfințele scrieri. În acest sens, **Isidor din Sicilia** și **Beda Venerabilul** au pus bazele acestei **cronosofii creștine**, repertoriind conștiincios toate unitățile timpului (ora, ziua, anul) și chiar vârstele lumii (*aetas mundi*) - menite să dateze corect calendarul mobil al sărbătorilor religioase.

Iată, spre exemplu, ce scria **Sf. Augustin** despre timp în lucrarea sa **Confessiones (Mărturisiri)**: *„Ce este deci timpul?! Simplu! Dacă nimeni nu mă întreabă, eu o știu, iar dacă aș vrea să explic cuiva care mă întreabă, nu știu.”* Dincolo de această mărturisire hazlie a sa, totuși Sf. Augustin a dat o explicație mai precisă timpului în celebra sa lucrare **De civitas Dei (Cetatea lui Dumnezeu)**: *„Noi măsurăm timpurile care trec doar când le măsurăm simțind, iar ceea ce simțim se păstrează în amintirea noastră, deși lucrurile care au provocat această simțire sunt imediat și de-a pururi înghițite de trecut. Așadar, spiritul omului e unicul criteriu acceptabil al priceperii duratei.”*

Nu-i mai puțin adevărat că existau și anumite **reprezentări subiective ale timpului**, specifice celor 4 nivele culturale care structurau societatea medievală occidentală: **timpul rural**, **timpul urban**, **timpul seniorial** și **timpul clerical**. Pluralitatea acestor percepții ale duratei era firească atunci. Era vorba, de fapt, de un **timp medieval** lipsit de coeziune socială și de unitate teritorială, perceput în valori diferite și de către oameni din „lumi” diferite. Cu toate acestea, într-o „Europă a catedralelor”, **timpul creștin** părea singurul tămăduitor și unificator pentru toate structurile social-politice și culturale. La el se raportau cu toții și oamenii se manifestau pentru el cu o disponibilitate aparte.

În concluzie, **timpul creștin** constituia în Occidentul Medieval o structură definitorie a mentalului colectiv, o raportare subiectivă și teologică la „durata lungă”. De altfel, ruptura duratei creștine cu ciclicitatea arhaică a fost totală, căci postulatul apariției **unice** a Fiului excludea repetarea. Abia în secolul al XIV-lea, odată cu **timpul muncii**, al **negustorului** și al **patronului** și cu **introducerea orologiilor** s-a trecut la **timpul tehnologic (modern)**. Cu toate acestea, parcursul **duratei creștine** a implicat atunci reîntoarcerea lumii și a omului la Creator, iar timpul ca atare a devenit eternitate, prin comemorarea și slăvirea Fiiței Unice.

MUZEUL IOAN MĂCNEA, VETRIȘOIA

Lansarea monografiei
“Caragaci - un sat românesc din Bugeac”,
de Petru Ujeuca,
15 aprilie 2006

MOȘIILE CARE DUPĂ 15 OCTOMBRIE 1491 VOR CONSTITUI NOUL OCOL AL Tg. VASLUI

Viorel ȚIBULEAC

A. DATE GENERALE

Într-un studiu anterior, în mod tangențial și confuz, am încercat un comentariu referitor la problema enunțată în titlul prezentului studiu. Pentru a nu porni din gol încep cu prezentarea unor date generale referitoare la apariția orașelor și a ocoalelor acestora deoarece:

- apariția binomului oraș-ocol a precedat în mod cert apariția statului moldovenesc centralizat;

- informațiile despre acea perioadă provin fie din surse externe și au un caracter de sesizare ocazională fie din surse interne tardive bazate pe „spuse”, generând mai multe întrebări decât răspunsuri;

- fenomenul a evoluat în strânsă intercondiționare cu etapele istorice concrete, cu necesitățile economice și posibilitățile politice ale societății reflectând, dintr-o anumită etapă, creșterea sau descreșterea puterii domnești;

În mod legitim, la acele timpuri, orice tip de așezare umană necesita un teritoriu din exploatarea căruia locuitorii săi puteau obține hrana, îmbrăcămintea, materialele de construcția etc. Satul, indiferent de modul cum a apărut și evoluat: persistență locală, dislocare de populație, avea un spațiu, o „moșie” provenind fie din moștenirea gentilică fie prin punerea în valoare a spațiilor „albe”: păduri, seliști, locuri pustii și care asigura necesarul celor 10-20-40 defamilii ale sale.

Apariția orașelor, forme relativ noi de viață umană, constituie un fenomen complex la care au concurat elemente de evoluție economică locală, aportul etnic din spații mai evolute tehnologic și socio-administrativ și un anumit oportunism politic. Ultima afirmație se referă la faptul că teritoriul viitorului stat moldovenesc s-a aflat sub dominația unor state turanice: khazar cuman. Nu mă voi referi la influența pozitivă sau negativă a acestei dominații asupra istoriei ținuturilor noastre ci asupra unor trăsături ale politicii lor interne:

- rigurozitate desăvârșită și inflexibilă din punct de vedere administrativ și juridic;

- toleranța absolută privind organizarea vieții economice și religioase;

- interes direct în protejarea și promovarea meșteșugurilor și a comerțului, surse sigure de venituri;

După formarea regatului maghiar și a celui polon teritoriile acestora sau transformat în piețe economice expansive, fenomen care la nivel de stat s-a manifestat prin preocuparea în exportul de economie, politică și catolicism. Acestea au fost, în principal, elementele care au catalizat dezvoltarea în zona noastră a meșteșugurilor și a comerțului precum și concentrarea lor în viitoare orașe (pentru zona noastră mai potrivit termenul de târg având în vedere multitudinea de înțelesuri derivate: târg=oraș sau piață, târguială=cumpărătură sau negociere. Locurile unde s-au înfiripat astfel de așezări trebuiau să îndeplinească cumulativ mai multe condiții:

- dispunerea în apropierea unei sau mai multor rute comerciale;

- prezența unor surse suficiente și sigure de apă: râuri, pâraie;

- prezența reprezentanților puterii „politice”, protecție împotriva atacurilor și a abuzurilor;

- existența, așa cum arătam, a unui teritoriu care să asigure populației (câteva sute de familii) necesarul logistic;

Ultima cerință se va fi realizat fie prin exploatarea moșiilor satului sau satelor ce au constituit nucleul economic-agrar fie prin concesionarea zonei de către puterea suzerană sau puterea locală. Bucurându-se de un regim de autonomie

târgurile scăpau de imixtiunea potențailor locali, acei „majores terrae” contribuind direct la vistieria centrală. De această autonomie se vor mai bucura, în condiții specifice și pentru o scurtă perioadă, după anii semnalăți de Grigore Ureche privind înfeudarea târgurilor, Chilia și Cetatea Albă (a căror apariție și evoluție nu se încadrează în tipologia generală).

Epoca respectivă, privită ca treaptă de evoluție istorică, marca două momente ce se succed rapid:

- încheierea expansiunii teritoriale (probabil sub Roman Vv.)

- consolidarea pilonilor statului feudal centralizat: domnia cu sfatul domnesc, curtea domnească, oștirea; biserica cu latura dogmatică și cea lumească; sistemul juridic intern și încadrarea în sistemul de drept internațional; etc. (perioada lui Iuga Vv. mai corect Alexandru cel Bun). În contextul generalizării relațiilor feudale de tip diferit celor precedente, în care proprietatea nu se mai justifică prin dreptul obștesc – gentilic ci prin încadrarea în sistemul în care domnul este șeful ierarhiei sociale și proprietarul întregului teritoriu, transformarea tuturor proprietarilor de pământ și conducătorilor locali în „slugi domnești”, s-a produs și transformarea autonomiilor locale orășenești în autonomia generală a feudelor domnești. Baza juridică a posesiei unui sat o constituia actul domnesc, în cazul târgurilor, crearea ocoalelor, amintită în cronică, se referă la emiterea actelor ce vor justifica folosirea terenului arondat. Astfel Tg. Vaslui devenea „târgul nostru al Vasluiului”, activitatea sa ulterioară ne mai fiind generată doar de interesele proprii ci de ale domnitorului, căpătând firește noi atribuțiuni și obligații:

- a. sediu al unei curți domnești (aici trebuie să distingem mai multe semnificații: instituția domnească, amenajarea imobiliară, locul unde reprezentanții permanenți sau itineranți ai domnului

și îndeplineau atribuțiunile deci un centru administrativ –juridic);

- b. centru al unor formațiuni militare teritoriale (mai puțin aberația cu centru al curtenilor din zonă);

- c. centru vamal;

- d. bază logistică pentru activitățile domnești în zonă;

- e. element constitutiv al puterii domnului ca prim feudal și cap al familiei domnești;

B. PREZENTAREA SATELOR ÎN ORDINEA ENUMERĂRII LOR ÎN URIC

Încep prin a reaminti paragraful din uric care declara: „...am întors și am supus și am lipit toate aceste de mai sus numitele sate și seliște către târgul nostru al Vasluiului...”. Înțelesul citatului, tema prezentului studiu, grupează teritoriul ocolului în trei categorii:

-1-am întors=moșii înstrăinate din vechiul ocol;

-2-am supus=moșii cumpărate în vederea măririi acestuia;

-3-am lipit=certifică faptul că din ocolul inițial mai rămăsese o parte –ocolul atribuit în septembrie 1434 lui Ștefan Vv. de fratele său Iulie vv.;

-a-SATELE DE PE VERSANTUL SUDIC AL VĂII RACOVEI

1. BILCARI 2. CRĂSTOAI 3. CURTEȘII

Fost domeniu al boierului Cîrstea Negru cu uric de la Alexandru cel Bun. A fost o perioadă stăpînit de doi fii si (probabil) un nepot al său apoi donat m-rii Bistița care, în 1491 prin egumenul Grigorie îl vinde lui Ștefan cel Mare cu 200

Hotarele domeniului sînt următoarele:- p. Racova de la gura p. Bilcarilor pînă la gura

VĂII Racovei-fîntîna Corcii-Cetățuia- fîntîna Prunilor-movila lui Secară-dl. Racovei(dr. Bogdanei)-

Fîntîna Blănarului(capul de sus al runcului)-p. Bilcarilor pînă la gură.

Documentele care justifică aceste hotare sînt:

-15 sept. 1447: Petru Vv. dăruiește panului Marco (probabil Bontea o prisacă în hotarele Tg. Vaslui

La gura Racovei;

-15 oct. 1491 uricul Tg. Vaslui emis de Ștefan cel Mare;

-17 iun. 1668:mărturie hotarnică a satului Tătărăși;

-b-SATELE DE PE VERSANTUL NORDIC AL VĂII RACOVEI

Cunoscînd poziția și hotarele fiecăruia le voi prezenta separat.

4.FEEREȘTII

Probabil a făcut parte din domeniul lui Oanăș Rohat Ungureanul,cu uric de întărire de la Ilie și Ștefan Vv. „cît erau încă în pace„(înainte de 1434), pentru fiii acestuia : Faier, Petru și Cosma Streașină. Deși se cunosc proprietari intermediari:Ștefan Mesehnă. Micle Tavă în 1491 satul este vîddut pentru 100 de zloți de un grup destul de încurcat(probabil ogreșeală de traducere)de urmași ai acestora Hotarele moșiei Feereștilor sînt:-gura Văii Popăii (Hopul sau Hîrtopul)- coada văii Hoșculețului - zarea dl. Gheorghitoaiei pîna la gura Racovei-p. Racovei înapoi la Hopul. Documentele care au permis stabilirea acestor hotare sînt:

-15 sept 1447:deja prezentatul uric de danie a unei prisăci la gura Racovei care semnaleză faptul că limita vestică a moșiei Vasluiului în acea zonă este și limita estică a moșiilor de pe Racova. Pentru cititorul nedumerit de atâtea guri și văi precizez faptul că gura unei văi nu se confundă cu gura de vărsare a rîului sau pîrîului pe care (de regulă îl flanchează)Gura văii reprezintă linia imaginară care unește punctele predominante de pe cei doi versanți în locul în care lunca afluentului se unește cu lunca apei principale.

-un document citat de Iacov Antonovici care semnala atacarea m-rii Florești de către Alexandru Movilă și cumnatul său Samuel Korețchi; documentul este confirmat de un uric emis de Gașpar Grațiani care, la rîndu-i semnala atacarea de aceiași a satului Hotinești (Deieni) din apropiere;

120 ian. 1757: foaie hotarnică întocmită de Nec. Racoviță med. Pfntru alegeșe hotarelori moșiei Vasluiului;

5. ROHAȚII

Și acest sat a aparținut lui Oanăș Rohat Ungureanulaici aici aflîndu-se casa sa; A fost întărit fiului său Groza Rohat de Ilie și Ștefan Vv. probabil tot înainte de 1434. Se cunoaște și aici stăpînirea episodică a lui Miclea Tavă de pe Crasna dar, în 1491, vînzătorul satului este tot Groza Rohat care îl vinde cu50 zloți. Hotarele moșiei sînt:p. Ispăscioaiei de la gură pînă la obîrșie- dl. Gheorghitoaiei pînă la coada Hoșculețului-gura văii Popii –p. Racova pînă la locul de unde am pornit. Hotarele moșiei sînt: est: Feereștii, nord: creasta Gheorghitoaiei, vest: Păuceștii, sud: p. Racova.

6. PĂUCEȘTII

A aparținut lui Băilă cel bătrîn (probabil și al Băileștilor alăturși), afost vîndut de fiii săi popa Băilă și sora sa neacșa pentru 50 de zloți. Nu se cunoaște emitentul uricul lui Băilă cel bătrîn. Analizînd,din acest punct de vedere, toate satele din uricul Vasluiului observămcă, în general, tații au urice de la Ilie și Ștefn Vv. bunicii de la Alexandru cel Bun. În cazul prezent apreciez că actul Păuceștilor a fost dat de Ilie și Ștefan. Hotarele moșiei:p. Racova dela gura Bicarilor la gura Ispăscioaiei-p. Ispăscioaiei pînă la obîrșie(la creastă în hotarul Băltenilor-creasta dealului pînă la capul de sus al rediului Păuceștilor în drumul mare (al Coșeștilor) – sore sud pînă la fîntîna de sub Tîrcova. Documentele doveditoare:

-uricul Tg. Vaslui;

-01 apr. 1694: mărturie hotarnică privind alegerea hotarelor daniei lui Duca Vodă către postelnicul Panaiotache de la Brodoc;

-11 iul. 1695 :Duca vodă întărește m-rii Florești satul

Seliște pe Racova (probabil seliștea Păuceștilor);

-20 ian .

C. MOȘIILE DE LA GURA STEBNICULUI; BÎRLAD ȘI TELEJNA

7. BĂLTENII 8. DELENII 9. SELIȘTEA MICLEȘTI

Au aparținut ca domeniu unic lui Toader Hasnăș moștenire (nu se știe de cine întărită) de la moșul său Hasnăș fiul lui Hasnăș cu uric de la Alexandru cel Bun și au fost vîndute pentru 240 de zloți. Poziționarea satelor este precizată în uricul din 1491 :„...anume băltenii în gura Stebnicului, și de iastă parte de Bîrlad delenii și oseliște anume Micleștii...„. Rezultă dispunerea Băltenilor pe ambele părți ale Stebnicului pînă în Bîrlad, a Delenilor și Micleștilor între Bîrladul Mare și Bîrladul vechi.

Hotarele domeniului sînt :mijlocul rediului Păuceștilor pe drumul Coșeștilor (loc de joncțiune a patru moșii :Bălteni, Păucești,Băilești și Laza) -vîrful dealului spre Stebnic-peste valea și dealul Stebnicului la fîntîna Stanciului- vadul Brodoc de sub obîrșia dl. Telejna- pe Birladul vechi pînă la obîrșia dl. Bîrladului-creasta dl. Gheorghitoaiei la vîlcea Pășcoiaie. Documentele care relevă aceste hotare sînt:

-15 oct. 1491: uricul Vasluiului;

-01 apr. 1694: uricul Brodocului;

-11 iul 1695: uricul satului Seliște (Păucești);

-20 ian. 1709: Mihai Racoviță Vv. întărește lui lordachi Ruset moșia Buloaiei;

-11 aug. 1746 :Neculai vodă Mavrocordat întărește m-rii Sf. Sava moșia Mărășenii;

10.MĂRĂȘENII

A aparținut stolnicului Dămăncuș cu uric de la Alexandru cel Bun și a fost vîndut de nepoatele sale cu 60 de zloți. Hotarele moșiei sînt următoarele: vadul Brodocului-creasta dl. Telejnei(viile vechi)-valea lui Bour pînă la creasta dl. Cloșca-creasta dealului pînă sub dl. Chicerea – dl. Morii pînă sub poiana Muncelului –peste valea Delei pînă în dumbravă-dl. Bîrladului spre sud pînă deasupra rediului lui vodă - pe pârâu pînă la Bârlad – Bârladul spre nord pînă la vadul brodocului;Documentele din

care am extras datele sunt:

-15 oct. 1491: uricul Tg. Vaslui;

-20 ian. 1709 ; uricul moșiei Buloaiei;

-11 aug. 1746; uricul moșiei Mărășeni;

-28 ian 1757; foaie hotarnică a moșiei Vaslui ridicată de Nec. Racoviță med. :

D. MOȘIA DE PE DELEA

11.(CÎTEȘTII)

În ordinea enumerării din uric moșia dintre Mărășeni și Brudurești este, fără îndoială Cîteștii. Satul a aparținut lui Ștefan Mesehnă (care a stăpănit o perioadă și Feereștii) probabil danii de la Alexandru cel bun. A pierdut satele Cîteștii, fiind recuperate de urmașul său Dan Mesehnă de la Ilie și Ștefan Vv. la 19 sept. 1436 . Poziția satului este arătată în documente ca fiind intr-o dumbravă sub rediul cel lung avînd următoarele hotare: marginea rediului spre Portari(poiana lui Carpen sub dl. Chicerea)

-movila de sub poiana Muncelului – spre vest peste p. Delea pînă în dumbravă- pe partea vestică a dl. Bârladului pînă deasupra rediului lui Vodă(valea lui Bejan)-spre est peste un iaz la creasta dl. Morii pe drumul spre Zăpodeni – spre nord pînă la hotarul Mărășenilor spre Portari. După cum se observă este o moșie mică, vîndută de nepoții lui Ștefan Mesehnă pentru 50 de zloți. Documentele moșiilor megieșe, în lipsa unui document propriu, din care am extras datele necesare sînt:

-15 oct. 1491: uricul Vasluiului;

-20 ian 1709: uricul Boloaiei;

-11 aug. 1746; uricul Moșiei Vaslui;

-foaia hotarnică de la 38 ian 1757 pentru M-rea Fîstici;

Comuna Cârja și familia Cârjă...

Ion N. OPREA

Biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” din satul Cârja de Sus, comuna Cârja, județul Tutova, filială, zidită „pe la anul 1750” de banul Ioan Cârjă, după spusele bătrânilor, nu se reparase niciodată până în februarie 1901, când parohul C. Buță raporta protoereului despre starea lăcașurilor de cult din parohia păstorită de el.

Față de cele înscrise mai sus, protoeria – protoereu Ioan Antonovici, Episcopul Hușilor de mai târziu, nota: „Se vor cerceta cărțile din biserică și periodicele că pe la 1821 Cârjă trăia.”

Urmare, preotul îi scria protoereului la 21 martie 1901 (lucrarea manuscris a lui Ioan Antonovici „Notițe istorice și tradiționale privitoare la bisericile din ținutul Tutova” – cota nr.1564 la Arhivele Statului Iași):

Onorabile părinte protoereu,

Ca adaos la chestionarul... vă aduc la cunoștință că la biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din comuna Cârja, ctitorul ei este banul Ion Cârjă, care la anul 1821 era pârcaș la Galați, când Moldova era sub protecția Porții Otomane și a fost zaveră între turci și greci.

Turcii când veneau pe la Cârja țineau gazdă (conac) la casa b anului Ion Cârjă, care atunci trăia în comuna Cârja, la moșia sa.

Grecii, de mare ură ce aveau asupra banului Ion Cârjă, ca să poată pune mâna pe familia banului, s-au schimbat în portul turcesc. Când i-a văzut familia Cârjă venind nu i-a cunoscut că sunt greci, ca să poată fugi și de aceea în urmă, grecii au pus mâna pe soția banului și pe nora sa Zoia, amândouă având același nume, iar Petrache Cârjă, fiul banului Cârjă, care a luat refugiul mai iute, s-a ascuns în stuful din baltă și în urmă a trecut peste Prut, iar grecii au luat pe amândouă cucoanele împreună cu manca Dumitra Grosu, care avea și copilul numit lancu Cârjă, pe toți aceștia ducându-i la Valea lui Dobre, care vale vine între Vădeni și Rogojeni, județul Covurlui, unde i-au ținut trei zile. Apoi, după trei zile, mancei

împreună cu copilul, l-au dat drumul, de au venit iar la Cârja, iar pe cucoane le-au pus pe caiacul ce-l aveau grecii și au plecat cu ele pe Prut, în sus, la Sculeni.

Pe când treceau pe Prut, în dreptul comunei Cârja, un căpitan rus ce era pe malul Prutului, rugat fiind de Petrache Cârjă, fiul și soțul celor luate prizoniere, a cerut grecilor să le elibereze, „căci ele nu au făcut nici un rău”. Grecii au răspuns că nu le dau drumul, ca să piară împreună cu dânsule care au și fost tăiate la Sculeni.

Acestea mi s-au spus mie de manca Dumitra Grosu.”

„Despre Cârjă a se vedea în „Jalnica tragedie” a lui Beldiman, vol.III, Letopisește, p.381 și în „Arhiva” (revistă) de Ghibănescu nr.8/6/1897 nota I. Antonoici.

Nu în „Arhiva” nr.8/6, ci în nr.3 și 4, - din martie aprilie 1897” se află documentarul semnat de Gh. Ghibănescu despre „Spița familiei Cârjă, p.189-196: „Întâmplarea a făcut să ne cadă în mâni o spiță necompletă a acestei vechi familii boierești Cârjă.

Într-o odăiță mai mult decât modestă, în una din străzile lașilor, trăiește astăzi ultima descendentă a acestei distinse familii, care își are viața documentată de la 1497. E o bătrână care a văzut cu ochii săi Eteria, a asistat la tăierea mamei sale la Sculeni, a cunoscut în persoană pe Sandu Sturza, pe Mihail Sturza, pe Ghica și pe Cuza, și poartă cu demnitate sarcina celor 85 de ani de viață.

Pentru interesul ce poartă istoria țării acestei familii, credem că facem un serviciu dând la iveală această spiță.

O mică lămurire.

Spița e făcută cam pe la 1815 de către Petrache Cârja, paharnicul, mort în 1831, când era ciuma în țară cu Kiseleff. Era obiceiul în trecut, la noi, ca în daraveri de moșii să se probeze stăpânirea pământului, cu spița. În acest scop, se scoteau de către părțile în proces copii de pe spița mare, dar atâtea câte trebuiau urmașilor de pe bătrân. Așa și aici, spița scoasă de pe spița veche de către Petrache Cârjă în 1815 privește numai urmașii direcți ai bătrânului Cârjă Petrovici, moșnean în satul Cârja pe Prut ot Bârlad. De celelalte seminții amintește întru atâtea, întrucât s-au dat danie, sau s-au vândut Cârjeștilor, ca acel Ștefan de pe spiță, vândut cu moșia sa lui Antohi Cârjă sau cu Maria și Constantin vânduți cu moșia lor banului Ion Cârjă.”

Reiese, în continuare, că atunci când un răzeș sau boier se înstrăina de sat ori își vindea răzășia, spița nu-i mai trecea seminția, că el nu mai avea dreptul la pământ, și, deci, nu mai făcea parte din spiță. Într-o spiță răzășească sau boierească nu citim atât genealogia familiei, cât succesiunea proprietății teritoriale.

Spița descrisă de Ghibănescu (rezumată de noi) cuprindea zece rânduri de oameni, iar de la Petrache Cârjă până la Smaranda Cârjă ne suim cu spița lor până la 1540, deci pe vremea lui Rareș. Banul Ion Cârjă apucă pe Grigore Ghica la 1777 iar Petrache Cârjă domnia lui Moruz, sub care se însoară cu o domnișoară din suita Domniței Moruz.

Cuvântul Cârjă este de origine slavonă, cu sensuri diferite în limba română, dar poate fi și o veche poreclă dată familiilor de obârșie românească.

Familia Cârjă a avut a îndura multe în vremea Eteriei. Vornicul Alecu Beldiman în „Jalnica tragedie” povestește episodul cu lupta de la Sculeni: „Turcii de pe înălțimile Sculenilor împușcau spre Prut, pe care o mulțime de lume îl treceau înot, pe pod sau ținându-se de un odgon. Se rupe odgonul și toți se ăneacă în Prut. În acea împrejurare au fost omorâți și cei din familia Cârjă, luați prizonieri de grecii eleniști (a se vedea și „Istoria Revoluției de la 1821” de Aricescu).

„Aice sărdăreasa Cârje au dat cumplitul sfârșit.

Că nori-sa și nepoata la un loc s-au sfârșit.

Prutului s-au făcut jertfă, întru el s-au prăpădit.

Toate au căzut din capră după ce le-au grămădit.

Tufeciul Atanase, câinele nelegiuit.

Omieșit din oamenie, cu alți eteriști unit.

PRIMĂRIA COMUNEI FRUNTIȘENI
ASOCIAȚIA CULTURALĂ "ACADEMIA RURALĂ ELANUL"
GIURCANI - VASLUI
DIRECȚIA PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI PATRIMONIUL
CULTURAL NAȚIONAL VASLUI
MUZEUL "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

SIMPOZION
ISTORIE ȘI SPIRITUALITATE
LA FRUNTIȘENI
Ediția a II-a

ELANUL Nr. 97 MARTIE 2010

DE LA MĂSTERA AMĂTORULUI GHIBĂNESCU

NETUL L. ONEL

TĂCERE

Scoala Frunțișeni
9 mai 2010, ora 11,30

Le-au călcat la o moșie prădând tot le-au și robit.
Pizma ce aveau pe Cârjă a-și răsplăti au grăbit.
Lacrimile și strigarea, țipetele ce făceau
Când le-au ridicat din casă și legate le duceau
N-au înduplecat nimic pe acel nelegiuit
Din diavoleasca pizmă nimic nu l-au clintit.
De la Leova Moscalii, dame câte le-au văzut,
Cum și boieri și cucoane, vai mi-e greu de crezut
Uniți toți le-au rugat foarte, vrând a le răscumpăra
Șapte mii de lei, privește, ca și cum ar fi o para;
Trece de la carantină, se duce pe Prut în sus,
Și cu dânsul împreună până la Sculeni le-au dus.
Spre pază sau spre osândă în Tabie le-au închis
Până când s-au stricat grecii și în apă le-au împins.
Peștilor le-au făcut hrana și Prutul le-au fost mormânt.
De prohod n-au avut parte, nici loc știut în pământ.”

(Letopisete III, 381)

Descrierile lui Alecu Beldiman erau completate de cuvintele lui Ghibănescu: „Sărdăreasa Cârjă era Ilinca, mama lui Petrace Cârjă și soția lui Ioniță Cârjă, ban și pârcaș de Galați.

Petrache Cârjă s-a însurat cu Zoița Cerkez, fata lui Ioniță Cerkez. Acesta din urmă era venit în Moldova cu Domnul Moruz. Copila lui, Zoița, era domnișoară de onoare a Domniței Moruz, și cum era obiceiul, domnișoarele de onoare se măritau cu fiii de boieri

pământeni, așa și Zoița s-a măritat cu Cârjă.

Din căsătoria lor au rezultat trei copii: Ion, Smaranda și Marghioala, ultima era de față pe timpul Eteriei că, aflăm din paginile arătate, toate trei au fost ridicate de la o petrecere de familie, poate chiar de la cumetria fetiței cu numele Marghioala.

Toate trei au fost ridicate și duse pe jos de la Cârja până la Sculeni, și tratate deosebit de rău. Era răzbunarea lui Atanase, Tufeciu care o ceruse pe Zoița Cerchez de soție și ea nu voise; răzbunarea venea și de acolo că Ion Cârjă, pârcașul de Galați, ținea cu turcii, cărora chiar el le înlesnise trecerea peste Dunăre...

Toată lumea de la Huși, bejenită, atunci, la Leova, peste Prut, a văzut ceea ce relata Alecu Beldiman. Aduse la Sculeni, spune Ghibănescu, ele au fost ținute mai multe săptămâni și necinstite. În ziua când turcii făceau de petrecere grecilor, lumea plutea pe apa Prutului. Unii ținându-se de odgonul întins peste Prut. La înghesuială, Zoița Cerkez – Cârjă, fiind cu copilul în brațe, a dat să se țină de brațul grecului însoțitor. Acesta n-a făcut decât să-și scoată etaganul cu care i-a tăiat mâinile, după care a azvârlit-o în Prut împreună cu bătrâna Cârjoaia.

Petrache Cârjă, neputincios, privea scena de peste Prut.

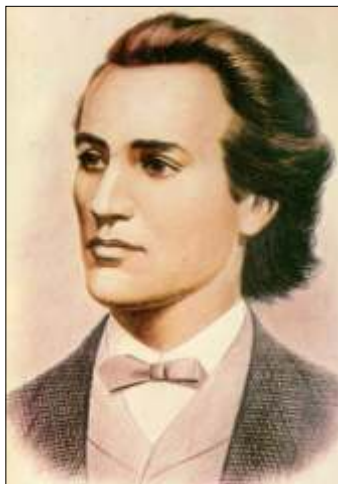
Așa a plătit tributul de sânge familia Cârjă, care a dat țării atâția diplomați, hatmani și înalți funcționari de stat în istoria noastră.

Eminescu și perspectiva unitară a românismului

Prof. univ. dr. Ioan AGRIGOROAIEI

Atunci când, în iunie 1939, se împlineau 50 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu, opinia publică din țara noastră era profund îngrijorată de mersul evenimentelor din viața internațională, în condițiile în care mari pericole au ajuns la hotarele României. După ce în martie 1938 ocupase Austria, la sfârșitul lui septembrie primise regiunea sudetă prin acordul de la Munchen, în martie 1939 Germania a ocupat, practic, întreaga Cehoslovacie, intensificându-și totodată presiunile asupra Poloniei și Lituaniei. În aprilie, armata italiană a invadat Albania, iar Ungaria s-a retras din Liga Națiunilor. Războiul civil din Spania se încheia în 1939 cu înfrângerea republicanilor, cu recunoașterea guvernului Franco de către Anglia și Franța (februarie) și aderarea Spaniei la „Pactul anticomintern” (27 martie). Tratatul anglo/franco-sovietic băteau pasul pe loc, pentru a se încheia în august fără nici un rezultat. În schimb, la 23 august 1939 se va semna „Pactul de neagresiune germano-sovietic”, cu prevederile sale oficiale și cu cele secrete. Cu toate că Anglia și Franța au întreprins, după ocuparea Cehoslovaciei, o serie de acțiuni ce aveau semnificația depășirii conciliatorismului (acordarea de garanții Poloniei, României, Greciei și Turciei, încheierea unor convenții economice ș.a.), declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial va deveni inevitabilă. În acest context, numai schițat aici, românii își exprimau hotărârea de a-și apăra granițele realizate în 1918, prin atâtea lupte și sacrificii. Amenințările au devenit tot mai puternice și ne face imposibilă menținerea, în anul 1940, a integrității teritoriale a României întregite, ca urmare a izolării sale totale pe plan extern.

În împrejurări atât de vitrege, manifestările prilejuite de semicentenarul morții lui Eminescu nu au căpătat, credem, proporțiile pe care le-ar fi avut în timpuri normale, pașnice. Cu toate acestea, au fost organizate acțiuni notabile. În ziua de 16 iunie 1939 a avut loc ședința solemnă a Academiei Române, în

cadru careia s-a consemnat împlinirea a 50 de ani de la moartea poetului. Opera lui a cunoscut noi ediții, iar exegeții de seamă au stăruit asupra unor aspecte cu semnificație majoră, au aruncat noi lumini asupra creației eminesciene, evidențiindu-i valoarea națională și universală. Reviste de prestigiu i-au dedicat numere speciale¹, s-au ținut conferințe, au fost organizate expoziții, excursii și pelerinaje, poezii i-au dedicat poeme etc. Primăria municipiului București a organizat, în cadrul „Lunii Bucureștilor”, o amplă expoziție „Eminescu”. La Iași comemorarea a fost marcată printr-o serie de conferințe la Universitate și prin alte acțiuni².

Rândurile noastre nu-și propun să facă un inventar al acestor manifestări și nici să emită judecăți privind valoarea intervențiilor pentru istoria și critica literară; ne propunem să descifrăm maniera în care a fost dezbătută, explicit sau implicit, actualitatea scriitorului, în acele împrejurări când statul român trecea prin momente grele. Într-unul din numerele sale din iunie 1939, ziarul „Opinia” (Iași), remarcă între altele: „Un popor care nu are cultul strămoșilor nu este demn de lumea civilizată. Comemorările oamenilor mari servesc, de altfel, ca prilejuri de a

face educația tinerii generații, reactualizând viața de muncă și glorie a înaintașilor. Românul nu este lipsit de recunoștință față de trecut”. Comemorările din ultimul timp, între care și împlinirea a 50 de ani de la moartea lui Eminescu – se scria în continuare, în articolul prilejuit de împlinirea a 66 de ani de la moartea unei personalități de excepție a Bisericii Ortodoxe Române – arată că „generația de astăzi este profund recunoscătoare față de memoria acelora care au contribuit la înfăptuirea României de astăzi”³. Același ziar, referindu-se la manifestările dedicate frunzașilor Revoluției române din Transilvania (1848-1849), sublinia: „Generațiile de astăzi țin astfel să aducă prinosul lor de recunoștință acelora care sunt cea mai vie pildă de jertfă pentru binele colectivității naționale. Această pomenire își are astăzi tâlcul ei, în cadrul atitudinii dârze românești de păstrare a

integrității și libertății noastre, oricare ar fi împrejurările și adversitățile din afară. Martirii pe care-i pomenim astăzi să ne fie pildă, în orice moment⁴.

În „Convorbiri literare” se exprima îngrijorarea față de mersul evenimentelor și se adopta o anumită atitudine, mai ales că numărul dedicat lui Eminescu a apărut după atacarea Poloniei și dezlănțuirea celui de al doilea război mondial: „Comemorarea cade într-o vreme de funebră tristețe, de apocaliptice zguduirii în lume. În zadar au cântat poeții, în zadar au suferit și au creat frumosul ca să îmblânzească fiara din om și să-l facă mai bun, din nou trâmbiți tulburătoare vestesc intrări triumfale, de ciocli în cimitire. Din nou încolțește și crește gândul că cea mai grea sarcină a omenirii de mâine va fi lupta pentru reeducarea individului și colectivității de la supraom la om⁵”.

În cuvântarea rostită în ședința solemnă a Academiei Române, președintele acesteia, C. Rădulescu-Motru insistă asupra prețurii crescânde de care s-a bucurat opera lui Eminescu în anii care trecuseră de la moartea sa: „În acești 50 de ani care ne despart de ultimul an al vieții sale, gloria lui Mihai Eminescu a mers înălțându-se [...]. La un cult eminescian – căci de un adevărat cult se bucură azi Eminescu – s-ar ridicat apoi, an după an, opera lui Eminescu în ochii publicului românesc. În această ridicare a fost o continuitate perfectă [...]. În poezia și proza lui, simțirile cele mai caracteristice ale vieții noastre și-au găsit o expresie artistică și nepieritoare. El a fost maestrul care a știut alege metalul pur și nobil din minerele brut al sufletului nostru⁶”.

În aceeași ședință, acad. D. Caracostea întărea ideea că „Eminescu este atotprezent în conștiința noastră”, iar „poezia lui este de o continuă actualitate, semn că îndeplinește nu numai o funcțiune estetică și socială, dar și una vitală⁷”. Actualitatea lui Eminescu era concepută în profunzime, cu învățăminte de mare însemnătate. Atenția acordată de conferențiar domnului Țării Românești, Mircea cel Bătrân, așa cum apare în *Scrisoarea a III-a* avea în acel moment un anumit înțeles, lesne de sesizat. Fraza emfatică a sultanului contrastează cu exprimarea simplă și stăpânită a voievodului. „Acel ce a scris și pentru noi este nu resemnare în fața soartei, ci speranța supremă a izbânzii, înălțarea imperativului moral deasupra succesului sau insuccesului. În centrul vorbirii lui Baiazid stă **eu**, în centrul cuvintelor lui Mircea stă **noi**. Iar când în final spune răspicat **eu**, dobândește un relief deosebit: cap de vers, e reliefat prin neobișnuita pauză a cesurii, și tot ce urmează după această silabă subliniază subordonarea față de un tot [...]. Spațiului socotit vital de cuceritorul *pe care lumea nu putea să-l mai încapă*, i se opune spațiul românesc⁸. Figura apărătorului de neam și țară nu e singulară în poezia lui Eminescu. „Ultima imagine creată de Eminescu înainte de prăbușirea din 1883 este tot un simbol de conducător. Deasupra sfâșietoarei elegii etnice din *Doina*, plutește sus icoana mântuitoare a lui Ștefan, prea adânc întipărită în inimile noastre ca s-o mai cităm⁹. În încheierea comunicării, D. Caracostea își exprima încrederea în viitorul clădit pe viziunea lui Eminescu, un viitor comun al omenirii: „Dus de puterile acestea (poruncile lui Eminescu „de dincolo” – n.n.s., I.A.), te oprești acolo unde destinul tău, al neamului și al umanității fac un tot nedespărțit, și-ți dai seama că, împotriva tuturor puterilor destrămării, el a fost făuritorul unei opere nepieritoare. Acestea sunt glasurile de consolidare care se ridică din mucenicia lui Eminescu. Bunurile dobândite prin ele nu pot fi plătite cu nimic și impun mari îndatoriri criticii și publicului. Prin marmora acestor stâlpi se va înălța cupola vârstei de aur a literaturii românești. Pe lângă opera lui, adâncirea acestor porunci mai presus de generații frecventează și pe calea creativității eterne prezența a lui Eminescu în inimile și mințile românești¹⁰”.

În conferința ținută cu același prilej la Liga Culturală, N. Iorga sublinia și el marile răspunderi ale prezentului¹¹. „A serbători pe Eminescu, aceasta cuprinde datoria de trăit o viață ca a lui: viața unui om care nu s-a vândut nimănui, care nu s-a folosit nici de munca, nici de sprijinul altuia, care s-a oferit jertfă întreagă pentru poporul său. Aceasta înseamnă acceptarea, fără un cuvânt de

protestare, a mucenicii absolute”. În mai multe rânduri, în conferințe, N. Iorga înfățișa pe Eminescu sub „un anume raport, care este al **unității morale a tuturor românilor**”. Eminescu „a reprezentat această unitate culturală și morală a neamului românesc”. El și-a consacrat viața „conștiinței de unitate națională și aspirațiilor de libertate – dar în originalitate, nu în imitație – ale poporului românesc¹²”.

Ca și alți exegeți ai vieții și operei genialului poet, N. Iorga a insistat asupra faptului că Eminescu a cunoscut poporul român în întregul său, atât în spațiu, cât și în structura sa socială. Eminescu „a cunoscut astfel poporul românesc prin vizitele din sate, l-a cunoscut loc de loc: a străbătut toate satele poporului românesc”, temă reluată în aceeași conferință: „Prin tot trecutul lui, Eminescu ajunsese a cunoaște românimea întreagă în spațiu ca și în adâncimea straturilor sociale¹³”.

Leca Moraru îl cita în 1939 pe Simion Mehedinți: Eminescu a fost „pelerin în timp și în spațiu al întregului neam românesc de la Nistru până la Tisa¹⁴”. Și tot atunci, în aceeași revistă, era evocat Eminescu ca precursor al Marii Uniri. Însuși Eminescu declarase: „Întâmplarea (să fi fost numai întâmplare? – n.n.s., I.A.) m-a făcut, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc din apele Nistrului începând, în cruciș și-n curmeziș până la Tisa și-n Dunăre”. Această mărturisire ne îndeamnă „să credem că trezirea conștiinței de român s-a săvârșit în adâncurile lui Eminescu pe plan dacic, viziunea integrală a pământului românesc fiindu-i icoana dintâi a credinței, statornicită până la coborârea din urmă a genelor [...]. Eminescu a avut perspectiva unitară a românismului, a Daciei de odinioară. Pentru inima lui largă, o Românie strâmtă n-a existat. Sufletește, el anticipa întregirea neamului¹⁵”. România de azi – se arată în încheierea articolului – se închină marelui cititor, deoarece, după cuvântul lui Goga, „vremea de azi cu toate izbânzile ei îi aparțin. A biruit crezul lui”. Este deci necesar să se acționeze în deplină unitate pentru ca pământul strămoșesc să rămână întreg, nedespărțit¹⁶.

În numărul „Revistei Fundațiilor Regale” dedicat împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Eminescu, sub un titlu semnificativ, Vladimir Streinu explica popularitatea operei eminesciene afirmând: „Modul filosofic, cel sentimental-erotic și cel național din inspirația poetului, fără de care eforturile școalei n-ar fi ajuns la rezultatul dorit, au făcut totul cu puțință, toate trei fiind, în măsuri deosebite, moduri sociale ale poeziei”. După discutarea moralului filosofic și a celui sentimental-erotic, el acordă o pondere specială celui de „al treilea factor intern de popularitate”, care „a fost inspirația națională. Când spunem astfel nu ne gândim numai la *Doina*, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și *La Bucovina*, chiar la naționalismul întreg din opera lui Eminescu, în cadrul căreia motivele folclorice din *Călin*, *Ce te legeni, codrule...*, *Revedere* etc., simțământul tradiției culturale din *Epigonii*, al celei istorice din *Scrisoarea III* și activitatea ziaristică de la *Timpul*, ca să nu vorbim decât de scrieri foarte cunoscute, alcătuiesc cea mai încheiată structură națională. În cititorii din totdeauna ai poetului, naționalismul a putut răsună profund, adunându-i în jurul lui Eminescu și operei lui¹⁷”.

Același Vladimir Streinu insistă asupra semnificației apariției, sub îngrijirea lui Perpessiciu, a volumului I din monumentală ediție *Eminescu*, apariție care nu se lega direct de semicentenarul morții, ci făcea parte dintr-o preocupare mai largă de tipărire a operei scriitorului. „Momentul actual, în cultura noastră, este al retipăririi clasice. Câteva case de editură, de un bun număr de ani, contribuie la această restabilire de legături între sensibilitatea contemporană și marii noștri scriitori din trecut. E o întoarcere către noi înșine, un fel de nouă atingere cu patria spirituală, de la care, mai mult decât de la orice ternetizare a tradiției, putem aștepta minunea anteică [...]. Nimic nu poate întineca fericirea culturii românești de a fi dobândit volumul dintâi al unei asemenea lucrări, care ar cinsti orice cultură apuseană...¹⁸”.

Împreună cu celelalte manifestări dedicate împlinirii a 50 de ani de la moartea poetului, intervențiile la care ne-am referit au insistat și asupra permanenței, mesajului creației sale în epocă.

Putem, reluând titlul conferinței prezentate de N. Iorga, *Mihai Eminescu și ca factor unitar național*, pentru a pune în evidență că genialul scriitor a fost evocat și în legătură indisolubilă cu drepturile noastre fundamentale, grav amenințate în preajma și la începutul celui de al doilea război mondial. La împlinirea a 121 de ani de la moartea sa, multe din datele geopolitice s-au modificat, dar aspirațiile tuturor românilor spre unitatea lor, dacă politico-statală nu e cu puțință, spre unitatea lor culturală, într-o Uniune Europeană în care factorul unitar național să-și găsească locul potrivit, evitându-se globalizarea nivelatoare, aceste aspirații spre unitatea în cuget și simțiri peste frontierele vremelnice reprezintă un deziderat fundamental.

Note:

1. „Revista Fundațiilor Regale”, nr.7, 1 iulie 1939, a apărut sub genericul *50 de ani de la moartea lui Eminescu*, fiindu-i dedicată aproape în întregime. După un grupaj de poezii ale marelui poet, revista publica, în ordine, contribuțiile lui Laurenție Tomoiogă, Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu, Perpessiciu, Pompiliu Constantinescu, Mircea Eliade, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian, Camil Petrescu.
Numărul cvadruplu al „Convorbirilor literare” (nr.6-7-8-9, iunie-septembrie 1939), de aproape 1.000 de pagini, poartă subtitlul *Comemorarea lui Eminescu* și conține următoarele secțiuni: I. *Eminescu în cultura și literatura națională*; II. *Eminescu în literatura universală*; III. *Documente*; IV. *Bibliografie*; V. *Pentru străinătate*; VI. *Ilustrații și facsimile*.
2. A se vedea: Ion Agrigoroaiei, *La semicentenarul morții lui Mihai Eminescu*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» Istorie”, t. XXXIX, 1993, p.65-72; idem, *Basarabia de la unire la integrare*, Chișinău, 2007, p.295-318.
3. *Mitropolitul Andrei Șaguna*, în „Opinia”, 22 iunie 1939.
4. *Pentru martirii Revoluției de la 1848*, în „Opinia”, 30 iunie 1939.
5. I. E. Torouțiu, Alexandru Ionescu, *Eminescu, valoarea dominantă a secolului nostru*, în „Convorbiri literare”, nr.6-9, 1939, p.1673.
6. *Cuvântarea d-lui prof. C. Rădulescu-Motru*, în „Convorbiri literare”, nr.6-9, 1939, p.732-734.
7. D. Caracostea, *Simbolurile lui Eminescu*. Comunicare comemorativă făcută în ședința solemnă de la 16 iunie 1939, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii literare”, seria III, IX, 1938-1940, București, 1941, p.151-169.
8. *Ibidem*, p.159.
9. *Ibidem*, p.161.
10. *Ibidem*, p.167-169.
11. N. Iorga, *Mihai Eminescu și ca factor unitar național*. Conferință la Congresul Ligii Culturale, 28 iunie 1939, în N. Iorga, *Eminescu*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Nicolae Liu, Iași, 1981, p.319.
12. *Ibidem*, p.321-322.
13. *Ibidem*, p.328-329.
14. Leca Morariu, *Mihai Eminescu*, în „Convorbiri literare”, nr.6-9, 1939, p.780.
15. Horia Teculescu, *Eminescu și Ardealul*, în *loc. cit.*, p.865-867.
16. *Ibidem*, p.882-883. Asupra acestei chestiuni intenționase să insiste și Liviu Rebreanu, președintele Societății Scriitorilor Români, într-o conferință pe care urma să o țină la 11 octombrie 1925, în comuna Sănnicolaul Mare, în cadrul festivităților prilejuate de dezvelirea bustului lui Mihai Eminescu, opera sculptorului I. Dimitriu-Bârlad. Se pare că, ajuns la Timișoara, s-a îmbolnăvit și a fost nevoit să se întoarcă la București. Textul cuvântării a rămas inedit până când Nicolae Liu l-a publicat (cu note și comentarii) în „Manuscriptum”, nr.1, 1972, p.14-20. „Pentru neamul românesc mult încercat – scria Rebreanu – Eminescu a fost profetul providențial”. Atunci când granițe artificiale brăzdau pământul strămoșesc, despărțind frați de frați, „Eminescu cânta durerile tuturor românilor [...]. Ochiul lui vedeau țara pe care o vedem azi aievea, sufletul lui îmbrățișa, dincolo de timpul nesigur, unirea cea mare a tuturor românilor”. Și o constatare care va fi reluată, după cum s-a putut observa, cu prilejul semicentenarului morții scriitorului: „Hotarele neamului românesc Eminescu le-a fixat întâi cu o precizie care ar face cinste chiar geografilor. El a cutreierat pământul românesc în lung și-n lat, până la marginile lui”. Pornind de la Eminescu care „a propovăduit unirea și înfrățirea românilor”, Liviu Rebreanu insistă în încheiere: „Azi când toți frații ne aflăm împreună unirea e mai trebuincioasă poate. Cotropitorii de ieri ne pândesc de pretutindeni. Numai uniți în cuget și-n simțiri vom putea ține piept valurilor ce ne amenință din toate părțile...”.
17. Vladimir Streinu, *Eminescu al vremii noastre*, în „Revista Fundațiilor Regale”, nr.7, 1939, p.111-113.
18. Idem, *Ediția monumentală Eminescu*, în *loc. cit.*, p.159 și urm. În același sens se va exprima G. Călinescu în a sa *Prefață la Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, apărută în 1941: „În aceste timpuri de suferință națională, o astfel de carte nepărtinitoare trebuie să dea oricui încrederea că avem o strălucită literatură, care, pe de altă parte, în ciuda tuturor efemerelor vicisitudini, se produce pe teritoriul României Mari, una și indivizibilă, slujind cea mai clară hartă a poporului român. Eminescu în Bucovina, Hasdeu în Basarabia, Bolintineanu în Macedonia, Slavici la granița de vest, Coșbuc și Rebreanu în preajma Năsăudului, Maiorescu și Goga pe lângă Oltul ardelean sunt eternii noștri păzitori ai solului veșnic”.

CĂRȚI APĂRUTE SUB EGIDA “ACADEMIEI RURALE ELANUL”

Aspecte ale vieții și activității lui Pantelimon Halippa până în anul 1918

Dinu POȘTARENCU, Chișinău

Personalitate marcantă a vieții politice și culturale din Basarabia, Pantelimon Halippa a fost unul dintre distinșii militanți pentru cauza națională a românilor basarabeni din perioada dominației țariste. Spre apusul vieții sale, într-un interviu acordat în 1976, el a menționat în acest sens: „O viață întreagă am căutat să ajut românismul în provincia mea natală”¹.

Ascendența. La 1816, străbunicul său, Ștefan al lui Grigore Halipa², era preot la biserica Sfinților Mai marilor Voievozi din satul Cubolta, ținutul Soroca³.

În lista slujitorilor bisericii Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din Cubolta, județul Iași⁴, întocmită la 2 aprilie 1835, este indicată următoarea componență a familiei preotului Ștefan Grigore Halipa, care avea vârsta de 63 de ani: fiii Gheorghe (de 21 de ani) și Agapie (de 19 ani) și fiica Maria (de 28 de ani). Funcția de pălămar o exercita fiul acestui preot, Ioan Halipa, de 26 de ani, căsătorit cu Teodosia, de 23 de ani, care creșteau o fiică pe nume Elena, de 4 ani. În listă mai figurează și membrii decedatului preot Ioan Halipa: soția acestuia, Maria, de 44 de ani, și copiii: Iacob (de 21 de ani), Elena (de 18 ani) și Ioan (de 16 ani)⁵.

Din „Vedomoste”⁶ pentru biserica Sfinților Voievozi din satul Cubolta, uezdul⁷ Sorociei, pe anul 1843⁸ aflăm că „ponomariul”⁹ Ioan Ștefan Halipa, fecior de preot, în seminar nu a învățat. În anul 1831 30 septembrie, cu ucuzul⁹ Consistoriului Duhovnicesc a Chișinăului sau rânduit către această biserică ponomar”. În vârstă de 33 de ani. Soția sa Teodosia Timofeevna, de 31 de ani. Copiii lor: Elena (de 11 ani), Alexandru (de 8 ani), Nicolae (de 4 ani) și Gheorghe (de 1 ani)¹⁰. În acest timp, preotului Ștefan Gr. Halipa, de 91 de ani, era în afară de „ștat”¹¹: la 17 octombrie 1840, „din pricina bătrâneții, sau uvolnit afară din ștat. Trăiește întru a sa casă”¹².

În 1859, Ioan Șt. Halipa slujea în calitate de cântăreț la biserica din Cubolta. La 8 februarie al acestui an, fiind în vârstă de 50 de ani, el s-a căsătorit a doua oară cu țărancă văduvă Ioana Moraru, de 38 de ani, din satul Hăsnășenii Mici¹³, care, la 13 mai 1861, i-a adus pe lume un băiat pe nume Alexandru¹⁴.

La 16 decembrie 1863, a decedat, de tifos, paracliserul de la biserica satului Cubolta, Ioan Șt. Halipa¹⁵.

În 1866, Nicolae al lui Ioan Halipa era paracliser la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din Cubolta. În acest an, la 20 septembrie, soția sa Paraschiva a născut o fetiță cu numele Maria¹⁶. La 7 ianuarie 1871, familia cuplului familial Nicolae și Paraschiva Halipa a devenit mai numeroasă: s-a născut Ioan¹⁷, viitorul istoric basarabean.

În 1877, Nicolae Halipa avea un alt statut în cadrul bisericii Sf. Elisaveta din Cubolta (biserica nouă, cu acest hram, a fost zidită în anii 1865-1869): paracliser în afara statelor de plată¹⁸.

În ziua de 23 iulie 1900, la biserica Sf. Elisaveta din Cubolta, a fost oficiată cununia cântărețului de la biserica satului Cucioaia, județul Bălți, Filip Andrei Lunčan, de 28 de ani, cu Xenia, de 22 de ani, fiica paracliserului peste schemă de biserica din Cubolata Nicolae Halipa¹⁹.

Nicolae Ioan Halipa a decedat pe data de 14 august 1917, la vârsta de 75 de ani, fiind prohodit de preotul Xenofont Nicolaev²⁰.

Pantelimon Halippa s-a născut la 1 august (stil vechi) 1883²¹, în satul Cubolta din județul Soroca, părinții săi fiind Nicolae Ioan Halippa (2 februarie 1840 – 14 august 1917) și Paraschiva (? – 26 februarie 1918), fiica preotului Dumitru Țau din satul Gvozdova (Vozdu), județul Soroca. Micuțul Pantelimon a fost botezat peste

câteva zile, pe data de 6 august, de către preotul Xenofont V. Nicolaev²², în calitate de naș fiindu-i locuitorul satului Cubolta Nicolae Ioan Bârsan.

El și-a făcut studiile în câteva instituții de învățământ. Inițial a învățat la școala primară parohială din satul natal, unde, după cum își v-a aminti peste ani, i-a fost neplăcută învățătura, deoarece „învățătorul Gheorghe Bârcă și preotul Xenofont Nicolaev ne învățau numai în limba rusească și noi, copiii, nu înțelegem nimica. Memorizam cuvinte în rusește, rugăciunile în slavonește și eram mereu pedepsiți cu urechile, cu bătaia în palmă cu linia și cu îngenuncher”²³.

Din toamna anului 1893, timp de cinci ani, începând din clasa pregătitoare²⁴, învață la Școala Spirituală din Edineț.

La 30 iunie 1894, tatăl său, Nicolae Halippa, a înaintat direcției Școlii Duhovnicești din Edineț o cerere cu următoarea rugămintă: „Folosindu-mă, în calitate de cântăreț la biserica Sf. Elisabeta din satul Cubolta, de două desetine de pământ bisericesc, având o familie numeroasă, compusă din două fiice adolescente și fiul mai mare, student la Academia Teologică din Kiev, și eu fiind la o vârstă înaintată (57 de ani), sunt lipsit cu desăvârșire de posibilitatea de a-l educa cu mijloacele proprii pe fiul mai mic, Pintilie. Rog să-l primiți pe Pintilie printre elevii subvenționați de stat sau stipendiști”²⁵.

În anii 1898-1904 a urmat cursurile Seminarului Teologic din Chișinău. Din 29 de note (obținute în baza sistemului de cinci baluri) trecute în atestatul de absolvire a seminarului a lui Pan. Halippa remarcăm o notă de trei (la algebră), nouă note de cinci, restul – note de patru. Purtarea: 5²⁶.

Conform mărturisirii sale, perspectiva de a fi preot nu l-a atras, din care motiv, după încheierea studiilor teologice, și-a propus să devină agronom. Dar, mărturisește în continuare

Pan. Halippa, „la examenul de la Institutul de Agronomie din Alexandria Hersonului n-am reușit: eram slab pregătit în domeniul științelor naturale și de aceea m-am înscris la Facultatea de Studii Naturale din Dorpat (Tartu), în Estonia, unde absolvenții seminarului erau admiși fără examene”²⁷. Pe când în schița biografică despre Pantelimon Halippa, publicată în organul legislativului basarabean *Sfatul Țării*, la rubrica *Oamenii politici ai Republicii Moldovenești*, este consemnat că, după absolvirea seminarului teologic, Pantelimon Halippa s-a înscris la Institutul de Silvicultură și Agronomie din Alexandria Nouă, de unde s-a transferat la Universitatea din Dorpat²⁸. În această situație este cazul, credem noi, să admitem versiunea prezentă în mărturisirile lui Pan. Halippa.

Pe parcursul studiilor a constatat însă că alegerea facultății nu a fost bine chibzuită. „Eu doar, va remarcă el ulterior, nu învățasem nimic din științele naturale la școala din Edineț și la seminarul din Chișinău. Mai chibzuit ar fi fost să mă fi înscris la litere, fie secția istorică, fie secția limbilor clasice, pe care le învățasem binișor”²⁹.

În orașul universitar estonian, Pantelimon Halippa a întreținut relații cu pământeanul său, Ioan Pelivan, aflat și el aici la studii. Acesta era unul dintre „inițiatorii mișcării studențești din Dorpat, unde înființase o bibliotecă secretă cu cărți de istorie și de literatură românească”, multe cărți din fondul ei fiind citite de către studentul Pantelimon Halippa³⁰.

Într-o publicație din 1914 se menționează că Pan. Halippa a studiat la Facultatea de Fizică și Matematică din Iuriev (Dorpat) până în cursul al treilea³¹. „Studiile mele de la Dorpat, își amintea ulterior Pantelimon Halippa, au fost întrerupte de prima revoluție rusească din 1905”³².

Pătrunsă de ideile revoluționare și influențată de „năzuințele de libertate, dreptate și egalitate ale poporului estonian”, studentimea dorpateană a participat activ în timpul acestei revoluții. „Noi, cei câțiva studenți moldoveni basarabeni, își depăna Pan. Halippa, mai târziu, firul amintirilor, ne-am înfruptat îndată de ideile revendicative ale estonienilor și, din 1905, am început să participăm la fel de fel de agitații și manifestații antițariste, încât eu am fost delegat și la Moscova, ca să particip la o demonstrație generală studentească revoluționară. Ca rezultat al acestor agitații a fost că universitățile și-au încetat activitatea didactică și au și fost închise, dar eu, cu temperamentul meu prea neastâmpărat, am fost și arestat și după ce am stat în închisoarea de la Butârka Moscovei, am fost expedit prin Kursk și Kiev, unde încă am făcut cunoștință cu închisoarea Lukianovka de acolo, la Chișinău. Aici am fost înștiințat că sânt exclus din Universitatea de la Dorpat³³.”

La 22 decembrie 1905, în paginile ziarului chișinăuean *Drug* a monarhistului rus Pavel Crușevan a fost publicată următoarea știre: „Studentului P. Halipa, care locuiește în orașul Chișinău, i s-a adus la cunoștință că demersul făcut de el, în virtutea împuternicirilor acordate de un grup de persoane fondatoare a cercului literar *Basarabia*, de a deschide acest cerc nu poate fi satisfăcut din cauza derogărilor de la prevederile regulamentului³⁴.”

În una din zilele de la începutul lunii ianuarie a anului 1906, un grup de moldoveni, din care făcea parte și Pan. Halippa, s-a întrunit în casa din Chișinău a institutoarei Nadejda Terlețcaia, „cu prilejul congresului învățătorilor din Basarabia, spre a schimba ceva păreri cu privire la elaborarea unui plan de activitate culturală printre moldovenii noștri³⁵.”

Revenit la Chișinău, Pantelimon Halippa „a aderat în mod activ la partidul socialist-revoluționar, consacându-se pe deplin muncii de partid: compunea și redacta toate edițiile ilegale de partid” în limba română, fiind, concomitent, și colaborator al ziarului *Basarabia*³⁶.

A colaborat la *Basarabia* cu articole, pe care le semna cu pseudonimul *Cubolteanu*, precum și cu diferite cronici și traduceri ale unor informații din zierele rusești. De fapt, el a fost, potrivit propriei afirmații, secretarul ziarului³⁷.

În luna iulie 1906, Pantelimon Halippa a fost arestat. Numerele *Basarabiei* din 30 iulie și din 6, 13, 15, 20, 27 și 29 august cuprind articole scrise de el în penitenciarul din Butârki de la Moscova. „Aceste articole sânt semnate tot cu pseudonimul vechi P. Cubolteanu (după numele satului meu natal Cubolta), iar după eliberarea din închisoare, începând cu data de 10 septembrie, direcția ziarului mi-a recomandat un alt pseudonim: de aici înainte eu semnez articolele mele *P. Basarabeanu*³⁸.”

Cu o altă ocazie, Pantelimon Halippa ne spune că a fost arestat la Moscova, deoarece participase „la un congres țărănesc din toată Rusia, care încercase să se ție fără aprobarea guvernului³⁹.”

Dintr-un act al Direcției Guberniale de Jandarmi a Basarabiei aflăm că Pantelimon Nicolae Halippa, cetățean de onoare⁴⁰, domiciliat în orașul Chișinău, strada Reniskaia, nr. 21, era supravegheat din ordinul Secției Pază din orașul Moscova (poliția secretă în Rusia țaristă), adus la cunoștință șefului direcției basarabene de jandarmi la 11 august 1906. În actul respectiv se mai menționează că Pantelimon Halippa a fost trimis înapoi la baștină în luna august 1906⁴¹.

După suprimarea de către autoritățile țariste, în martie 1907, a ziarului *Basarabia*, Pantelimon Halippa a colaborat la cele șase numere ale ziarului *Viața Basarabiei*, care, sub redacția lui Alexis Nour și cu litere latine, au văzut lumina tiparului pe parcursul unei luni, în intervalul 22 aprilie – 25 mai 1907.

„Odată cu dispariția și a acestei gazete, povestește Pantelimon Halippa, nimic nu mă mai reținea la Chișinău”, din care cauză a acceptat invitația lui Nicolae Alexandri de a pleca în colonia tolstoiană înființată de acesta pe moșia sa Voronovița din județul Hotin, unde a stat toată vara anului 1907. În acest răstimp, împreună cu Nicolae Alexandri, a tradus în română din opera lui Lev Tolstoi, a citit din creația scriitorilor români Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu și alții⁴².

În anul următor, 1908, a alcătuit *Pilde și povețe – întâia carte*

moldovenească de cetire, pe care a publicat-o cu ajutorul cooperatului basarabean P. Rejeba. În precuvântare el s-a adresat astfel micilor cititori: „Dragi copii basarabeni, pui din neamul românesc. Luați cărticica în mână și cetiți! Destul cât ați fost robi din pricina neștiinței de carte! Destul! Căci au trecut de-acu vremurile acelea când omul putea trăi și fără carte...”⁴³

În paginile *Sfatului Țării* din 17 februarie 1918 se menționează că, după închiderea ziarului *Basarabia*, comitetul partidului socialist-revoluționar l-a însărcinat pe Pan. Halippa „să-i reprezinte interesele la consfătuirea deputaților țărani moldoveni. Pentru aceasta Pan. Halippa a ispășit câteva luni de temniță. Fiind eliberat din închisoare, el a plecat în România”, la studii⁴⁴.

Pantelimon Halippa relatează în acest sens cititorilor revistei *Viața Basarabiei*: În toamna anului 1908, după cea de a doua petrecere a sa, în decursul verii, la Voronovița, a plecat împreună cu Nicolae Alexandri în România, deoarece își pusese în gând să termine studiile universitare începute la Dorpat. Trecând Prutul, ambii au vizitat și orașul București, dar în cele câteva zile pe care le-au petrecut în capitala țării s-au convins că „pentru studiul limbii mult mai potrivită este metropola Moldovei⁴⁵.”

Dând preferință orașului Iași, Pantelimon Halippa s-a înscris la Facultatea de Litere, secția istorică, a Universității de aici, unde, după cum a notat protagonistul nostru, i-a „avut ca profesori pe Alexandru Xenopol la istoria românilor, pe A. Philippide la limba română, pe Ilie Bărbulescu la limbile slave, pe Garabet Ibrăileanu la literatură, pe Ion Petrovici la filosofie, Pe Ion Simionescu la geografie, Petre Râșcanu la istoria veche și Ion Ursu la istoria nouă. Conducător sufletesc în studenția mea a fost Constantin Stere, care m-a introdus la revista *Viața românească*, unde colaborez cu scrieri din Basarabia, pe care le semnam cu pseudonimul P. Cubolteanu. La Iași am început să scriu și versuri și am fost încurajat de Mihail Sadoveanu și de G. Ibrăileanu⁴⁶.”

În timpul studiilor ieșene, precum a ținut Pan. Halippa să remarce în amintirile sale, a împărțit „vremea între universitate, viața studentească și politică”.⁴⁷ A organizat colectarea de cărți românești, pe care le-a trimis în Basarabia⁴⁸. Pe lângă revista *Viața românească* a lui Constantin Stere, el a colaborat la zierele *Adevărul*, *Dimineața*, *Viitorul*, *Minerva* și o serie de reviste⁴⁹. L-a vizitat pe „vechiul socialist revoluționar Zamfir Arbore”. L-a cunoscut pe George Coșbuc, Octavian Goga, dintre bucovineni pe Iancu Flondor, precum și pe mulți intelectuali regășiți⁵⁰. Prin intermediul lui C. Stere, el a avut posibilitatea să facă legături în cercurile politice cu oameni, de la care a înțeles mult și din metodele activității politice. Astfel, a făcut cunoștință cu „marele om al școlii românești Spiru Haret, îndemnul căruia, ne spune Pan. Halippa, a contrabalansat invitația profesorului P. Râșcanu de a rămâne la Iași, spre a mă pregăti pentru cariera universitară⁵¹.”

Deși Pan. Halippa se afla în România, Direcția Gubernială de Jandarmi a Basarabiei continua să-i urmărească activitatea. Printr-un raport din 31 decembrie 1909, șeful acestei direcții informa Departamentul de Poliție al Rusiei că inspectorul școlilor din județul Chișinău, Ioan Halippa, despre a cărui apartenență la Partidul Național Român era cunoscută organului de jandarmi, întreținea legături cu persoane care dădeau dovadă de o „loialitate politică dubioasă”. Printre aceste persoane a fost nominalizat și fratele acestuia, Pantelimon Halippa, care, citim în raport, „în 1908, a fost supus supravegheerii ca membru al grupului socialist-revoluționar și acum locuiește în România, unde rostește cuvântări înflăcărâte despre aspirația privind unirea Basarabiei cu România⁵².”

Pantelimon Halippa figurează într-o listă din 1909 a persoanelor care se aflau sub supravegheerea secretă a organelor de jandarmi din orașul Chișinău⁵³.

În 1911, Universitatea din Iași l-a trimis pe Pantelimon Halippa în Franța pentru a cerceta arhiva fostului domnitor al Principatului Moldovei, Mihail Sturdza, cu care ocazie a întreprins o călătorie prin Europa⁵⁴.

Într-un articol despre Mihai Eminescu, publicat în 1939, R. Marent a notat că Pantelimon Halippa, pe vremuri, a făcut „cercetări la Odesa, la băile Hagibei, asupra șederii lui Eminescu în 1885. Halippa a găsit înscris numele lui Eminescu în registrul de bolnavi al

Sanatoriului doctorului Iakimovici⁵⁵.

Absolvind Universitatea din Iași, Pan. Halippa revine, la sfârșitul anului 1912, în Basarabia. Este recomandat spre a fi angajat în serviciul de stat și de zemstvă, dar guvernatorul Basarabiei, M.E. Ghilhen, a avut o atitudine negativă față de aceste propuneri și nu le-a aprobat⁵⁶.

Totodată, împreună cu Nicolae Alexandri, a început să pregătească terenul pentru lansarea revistei *Cuvânt moldovenesc*, a cărei apariție se târăgăna, deoarece oficialitățile chișinăuene întârziu să le acorde aprobarea pentru tipărirea ei. Între timp, Pan. Halippa face cunoștință cu inimosul patriot basarabean Simion Murafa, care și-a oferit serviciile în vederea soluționării acestei probleme. În calitatea sa de avocat, S. Murafa a „fost de mare folos spre a grăbi lucrările cu autorizația”. Drept consecință, primul număr al revistei *Cuvânt moldovenesc* a ieșit de sub tipar în luna mai 1913, Nicolae Alexandri luându-și responsabilitatea în fața autorităților, iar Pan. Halippa – „toată munca redacțională”⁵⁷.

De la 1 ianuarie 1914, redacția revistei *Cuvânt moldovenesc* începe să editeze și un ziar săptămânal cu același titlu, ai cărui fondatori au fost Nicolae Alexandri, Pan. Halippa, Vasile Stroescu și Simion Murafa⁵⁸.

În 1914, la Tipografia Cărmuirii Guberniale a Basarabiei, apare în rusește cartea semnată de Pantelimon Halippa intitulată *Basarabia până la unirea ei la Rusia. Schiță istorică*⁵⁹, al cărei text fusese publicat inițial în *Calendarul agricol al Basarabiei* pentru anul 1914. Tot în acest an îi apare la Chișinău, în limba română, cu litere chirilice, cartea *Basarabia sub împaratul Alexandru I (1812-1825)*, pe care a semnat-o cu pseudonimul P. Cubolteanu⁶⁰.

În 1915, organul Eparhiei Chișinăului și Hotinului a inserat în paginile sale următoarea informație: la 11 septembrie al acestui an, absolventul seminarului Pantelimon Halippa a fost desemnat în calitate de cântăreț la biserica Sf. Haralambie din orașul Chișinău⁶¹.

Pantelimon Halippa a jucat un rol important în procesul de derulare a mișcării de emancipare politică și națională a românilor basarabeni, declanșată după prăbușirea autocrației țariste, ce s-a produs ca urmare a revoluției ruse din februarie 1917. El și-a adus aportul la constituirea, în martie 1917, a Partidului Național Moldovenesc, fiind desemnat ca secretar al partidului. A participat la un șir de congrese care au avut loc în 1917: al preoților, învățătorilor, cooperativitorilor, țăranilor, militarilor, studenților, în luările sale de cuvânt pledând pentru autonomia Basarabiei. În calitate de deputat și vicepreședinte al Sfatului Țării, Pantelimon Halippa s-a manifestat plenar pe parcursul desfășurării lucrărilor ale acestui for legislativ al provinciei românești dintre Prut și Nistru, în cadrul căruia, alături de majoritatea colegilor săi, a votat pentru proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești și unirea acesteia cu România.

Note:

1. *Manuscriptum*, 1992, nr. 1-4, p. 128; *Glasul națiunii*, martie 1996, nr. 12, p. 3.
2. În actele consultate, numele de familie al ascendenților lui Pan. Halippa, inclusiv al tatălui său, conține o singură literă p.
3. *ANRM*, F. 211, inv. 1, d. 10 (biserica din satul Cubolta).
4. Fiind suprimat în 1818, ținutul Soroca a fost reînființat în 1836.
5. *ANRM*, F. 134, inv. 2, d. 120, f. 324v-325.
6. Vedomoste (rusism) – stat personal.
7. Uezdul (cuvânt rusesc) – județ.
8. Ponomariul (cuvânt rusesc) – paracliser.
9. Ucazul (cuvânt rusesc) – ordinul.
10. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 20, f. 46. Tot aici se menționează că biserica „iaste făcută la anul 1794, prin sângea poporânilor. Făcută este de lemn, acoperită cu șindilă. Clopotnița este deosebită de biserică, pe patru stâlpi de lemn, vhece”.
11. Ștat (cuvânt rusesc) – stat, schemă.
12. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 20, f. 46.
13. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 81 (biserica din satul Cubolta).
14. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 90 (biserica din satul Cubolta).
15. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 99 (biserica din satul Cubolta).
16. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 110 (biserica din satul Cubolta).

17. *ANRM*, F. 211, inv. 15, d. 4 (biserica din satul Cubolta).
18. *ANRM*, F. 211, inv. 15, d. 27 (biserica din satul Cubolta).
19. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 344 (biserica din satul Cubolta).
20. Arhiva Actelor de Stare Civilă de la Chișinău.
21. *ANRM*, F. 211, inv. 6, d. 198, f. 115v-116.
22. Preotul Xenofont Nicolaev, după o slujire îndelungată la Cubolta, a decedat la 19 octombrie 1928, de 67 de ani.
23. Pan. Halippa, *Amintiri*, în I. Colesnic, „Basarabia necunoscută”, Chișinău, 2000, vol. III, p. 271.
24. Pan. Halippa figurează în lista elevilor din clasa pregătitoare a Școlii Spirituale din Edineț, întocmită în 1894 (*ANRM*, F. 209, inv. 3, d. 222, f. 43v).
25. *Ibidem*, în schița *Amintiri*, publicată în revista *Viața Basarabiei* (1939, nr. 7-8, p. 3-19), Pan. Halippa descrie Școala Spirituală din Edineț, povestește despre cadrele didactice ale acestei școli care l-au învățat și studiile pe care le-a făcut aici.
26. *ANRM*, F. 1862, inv. 9, d. 577, f. 15.
27. Pan. Halippa, *op. cit.*, p. 272.
28. *Сфатул цэруй* (ediție în limba rusă), nr. 37 din 17 februarie 1918, p. 3.
29. Pan. Halippa, *Povestea vieții mele*, în „Patrimoniul”, 1990, nr. 1, p. 28.
30. Pan. Halippa, *Amintiri*, p. 272.
31. *Труды Бессарабского Церковного Историко-Археологического Общества*, Кишинев, 1914, IX-й выпуск, p. 206.
32. Pan. Halippa, *Amintiri*, p. 272.
33. Pan. Halippa, *Povestea vieții mele*, p. 28.
34. *Друг*, nr. 220 din 22 decembrie 1905, p. 3.
35. *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 1-2, p. 4.
36. *Сфатул цэруй*, nr. 37 din 17 februarie 1918, p. 3.
37. Pan. Halippa, *Povestea vieții mele*, p. 29.
38. Pan. Halippa, *Un cuvânt înainte*, în „Viața Basarabiei”, 1937, nr. 1-2, p. 3.
39. Pan. Halippa, *Amintiri*, p. 273.
40. Cetățean de onoare – clasă socială privilegiată din Imperiul Rus, care era scutită de impozite, prestații, serviciu militar obligatoriu și de pedepse corporale.
41. *ANRM*, F. 297, inv. 1, d. 112.
42. *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 1-2, p. 9.
43. Pan. Halippa, *Publicistică*, Chișinău, 2001, p. 63.
44. *Сфатул цэруй*, nr. 37 din 17 februarie 1918, p. 3.
45. *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 1-2, p. 11.
46. Pan. Halippa, *Amintiri*, p. 273.
47. *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 1-2, p. 12.
48. *Сфатул цэруй*, nr. 37 din 17 februarie 1918, p. 3.
49. *Ibidem*.
50. Pan. Halippa, *Amintiri*, p. 273.
51. *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 1-2, p. 12.
52. Gh. Negru, *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia*, Chișinău, 2000, p. 168.
53. *ANRM*, F. 297, inv. 1, d. 112.
54. *Сфатул цэруй*, nr. 37 din 17 februarie 1918, p. 3.
55. R. Marent, Mihai Eminescu și Basarabia, în „Viața Basarabiei”, 1939, nr. 11-12, p. 64.
56. *Сфатул цэруй*, nr. 37 din 17 februarie 1918, p. 3.
57. *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 1-2, p. 14-15.
58. Șt. Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1992, p. 243.
59. П.Н. Халиппа, *Бессарабия до присоединения к России. Исторический очерк*. Извлечено из „Бессарабского Сельскохозяйственного календаря” на 1914 г., Кишинев, Типография Бессарабского Губернского Правления, 1914, 45 pag. Primul număr al revistei *Școala moldovenească*, din iunie 1917, anunța cititorii că „a ieșit de sub tipar *Бессарабия до присоединения к России*. (исторический очерк) de P.N. Halippa”.
60. P. Cubolteanu, *Basarabia sub împaratul Alexandru I (1812-1825)*. Extras din revista *Cuvânt Moldovenesc*, Chișinău, Tipografia lui V.V. Iakubovici, 1914, 16 p.
61. *Кишиневские епархиальные ведомости*, 1915, nr. 37.

STRUCTURA ETNICĂ ȘI PE RELIGII A POPULAȚIEI ORAȘULUI VASLUI

Lăcrămioara NEGARĂ

Vestigiile arheologice și informațiile istorice redau cu foarte mare claritate continuitatea românilor pe teritoriul Moldovei și al orașului Vaslui, precum și predominarea acestora în structura etnică a populației.

Încă din secolele XV-XVI, informații documentare relevă faptul că populația târgului Vaslui, ca și în celelalte târguri moldovenești, se compunea din români, care formau majoritatea, apoi din unguri și armeni. Într-o scrisoare din 1481 este pomenit Nicoară din Vaslui, în 1450 îl întâlnim pe meșterul croitor Petru, acestea fiind nume caracteristice populației românești.

După recensământul de la 15 martie 1946, în orașul Vaslui românii reprezentau 99% din populație, structură ce s-a menținut în linii mari până astăzi.

Documentele existente atestă prezența și a altor etnii de-a lungul veacurilor. Astfel, în secolul al XV-lea sunt prezente alohtonii.

Populația ungurească apare pentru prima oară documentar în 1450, în scrisoarea brașovenilor către vasluieni, prin care depun depoziție în fața primilor, vasluienii Tomoș și Barta. Această scrisoare are dublă semnificație, fiind scrisă în limba slavă, limba oficială a cancelariei țării. De asemenea, misionarul catolic Marco Bandinius, menționa la 1646, prezența catolicilor unguri cu 20 de ani în urmă, respective 1626. Cu 300 de case la început, datorită atacurilor exercitate de către polonezi, Bandinius găsește 16 catolici unguri. Aceștia nu au reprezentat însă niciodată o etnie prea numeroasă. La nivelul anului

2002, maghiarii erau în număr de 25, adică 0,03% din populația orașului Vaslui.

Tot misionarul catolic Marco Bandinius, pomenește și de existența a circa 400 armeni. Prezența lor în aceste locuri datează din 1418, când Alexandru cel Bun colonizează în Moldova, 3000 de armeni veniți din Polonia. Ocupația principală a acestor etnii era comerțul. Numărul lor începe să scadă după 1439, în urma invaziilor tătarilor și distrugerilor orașului. Despre populația armenescă din Vaslui avem știri și din anul 1608, când călătorul armean Simeon Dbir Lehati, trece prin Vaslui, unde consemna existența unei „biserici armenie din lemn și 20 de case armenesti”. Prezența armenilor la Vaslui ca și în restul Moldovei poate fi explicată prin participarea lor ca parteneri de negoț, mare parte veniți din Monocastro și Licostromo. În prezent, printre locuitorii orașului Vaslui nu se mai numără nici o persoană din această etnie.

O altă etnie prezentă în orașul Vaslui o reprezintă evreii. Și aceștia s-au ocupat cu comerțul. Ei sunt menționați în documente încă din anul 1525. În catagrafia din 1803, cunoscută și sub numele de „Condica liuzilor” este amintită existența a 16 familii de evrei, iar catagrafia din 1832, consemnează 137 evrei. În număr mic la început, aceștia s-au înmulțit considerabil după 1838, prin venirea masivă din Galiția. La mijlocul secolului al XIX-lea, statisticile publicate relevă existența a 223 evrei. În perioade de înflorire a comerțului (1869-1899), numărul evreilor a ajuns la 742 locuitori, reprezentând un procent important din populația târgului. După al doilea război mondial prin repatriere și emigrare, numărul lor a scăzut continuu, astfel că în 2002 în orașul Vaslui mai erau doar 9 evrei, reprezentând 0,01% din populația totală.

Lipovenii (aparținând ritului vechi) sunt veniți din Rusia înainte de 1880, din cauza persecuțiilor religioase. Ei au ocupat locurile de la periferia orașului, ocupându-se până astăzi cu grădinăritul. În anul 2002, aceștia reprezentau doar 0,06% din populația orașului, adică un număr de 44 persoane.

Țigani (rromii) sunt urmașii vechilor robi mănăstirești și domnești, care s-au stabilit la marginea orașului, în suburbiile REDIU ȘI BRODOC. Deși într-un număr mic la început, au ajuns în prezent etnia cea

mai numeroasă, numărând 844 locuitori, ceea ce înseamnă o pondere de 1,19% din populația orașului. Și pentru viitor se preconizează o creștere numerică a acestora ca urmare a natalității mai ridicate ce caracterizează aceste populații și ca urmare a declarării apartenenței la această etnie a unui număr mai mare de persoane, odată cu obținerea unor drepturi sociale.

În anul 2002, datele statistice relevă următoarea structură etnică:

Etnia	Nr. locuitori
români	69 608
aromâni	1
maghiari	25
rromi	844
germani	7
ucraineni	3
turci	6
slovaci	1
evrei	9
ruși	5
lipoveni	44
polonezi	1
sloveni	1
italieni	4
chinezi	3
ceangăi	1
altă etnie	7
nedeclarată	1

În prezent, structura pe etnii ne indică un grad mare de omogenitate a populației orașului Vaslui, prin procentul mare pe care îl dețin românii, și anume 98,63% din populația totală.

Cu excepția țiganilor care sunt ceva mai numeroși, celelalte etnii dețin ponderi nesemnificative: lipovenii - 0,06%; maghiarii - 0,03%; evreii - 0,01%.

STRUCTURA PE RELIGII A POPULAȚIEI

Vestigiile creștine descoperite pe meleagurile vasluiene, atestă încă din secolele III - IV d.Hr. practicarea de către populația autohtonă a cultului creștin de rit ortodox. De asemenea, aceste vestigii (vase ceramice cu semne creștine, necropole creștine etc) constituie dovezi de necontestat privind continuitatea de locuire și viață spirituală creștină pe aceste locuri.

Structura confesională a populației a evoluat în concordanță cu structura pe etnii și a pus în evidență întotdeauna predominarea religiei creștine ortodoxe.

Olmec, de Marin Rotaru

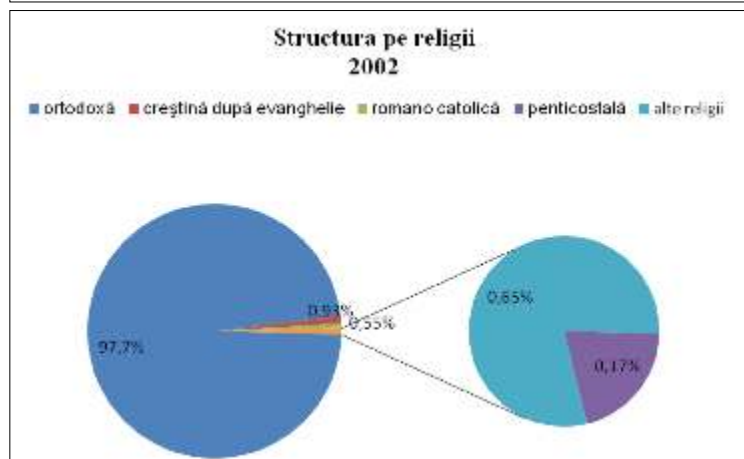
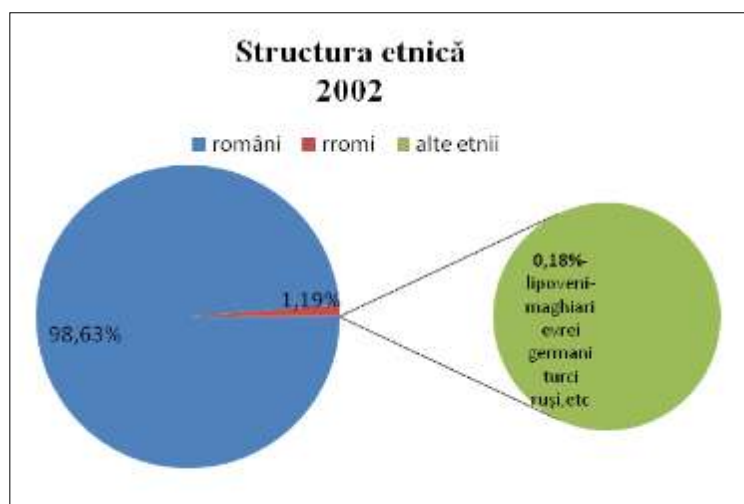
Datele statistice din anul 2002 reflectă aceeași situație. Religia creștin ortodoxă se înscrie cu o pondere de 97,7%, asociind omogenității etnice și o unitate confesională a populației. Repartiția populației (de 70 571 locuitori) pe religii, era următoarea:

Religia	Nr. persoane	Religia	Nr. persoane	Religia	Nr. persoane
ortodoxă	68 952	baptistă	67	musulmană	5
romano-catolică	388	creștină de rit vechi	67	mozaică	9
greco-catolică	37	penticostală	121	altă religie	58
reformată	3	adventist de ziua a șaptea	96	fără religie	36
evangelică de confesiune					
augustană	2	creștină după evanghelie	654	atei	27
unitariană	2	evangelică	39	nedeclarată	8

Se constată prezența unui număr mare de confesiuni practicate de populația orașului, însă cu un număr foarte redus de adepți. Dintre acestea, cele mai multe sunt neocreștine. În rândul acestora se remarcă printr-o pondere mai însemnată în structura religioasă, creștinii după evanghelie cu 0,93%.

Și cultul romano-catolic se înscrie cu un număr mai însemnat de adepți - 388, reprezentând 0,55% din populația orașului. Prezența acestui cult pe teritoriul orașului, este pomenită de misionarul catolic Marco Bandinius încă din anul 1646, când a găsit la Vaslui 16 catolici unguri.

De remarcat este și existența unui segment de populație, aproximativ 0,09%, care nu au nici o religie, ori s-au declarat atei.

BIBLIOGRAFIE

1. Andronic Al. și colab. (1999) – „Cronica orașului Vaslui”, Editura Publirom, Cluj Napoca.
2. Ghibănescu G. (1926) – „Vasluiul – studii și documente”, Viața Românească, Iași.
3. Gugiuman I., Cărcotă V., Băican V. (1973) – „Județul Vaslui”, București.
4. Gugiuman I., Cărcotă V., Băican V. (1988) – „Dicționarul geografic al județului Vaslui”, Iași.
5. Lupu N. (1950) – „Orașul Vaslui – prezentare monografică”, Inst. Geografie, București
6. Merfea M. (1973) - „Procesul de urbanizare al României. Județul Vaslui”, Ed. Academiei, București.
7. Muntele I. (1998) - „Populația Moldovei în ultimele două secole”, Edit. Corson, Iași.
8. Ungureanu Al. (1980) - „Orașele din Moldova, studiu de geografie economică”, Edit. Academiei, București.
9. Ungureanu Al., Groza O., Muntele I. (2002) - „Moldova, populația, forța de muncă și așezările umane în tranziție”, Edit. Corson, Iași.
10. *** (1994) - Recensământul populației și locuințelor din anul 1992, D.J.S. Vaslui.
11. *** (2004) - Recensământul populației și locuințelor din anul 2002, D.J.S. Vaslui.
12. *** (1985-2007) - Fișa demografică a municipiului Vaslui, D.J.S. Vaslui.

Muzeul Județean
„ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI
ASOCIAȚIA CULTURALĂ
„ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
GIURCANI – VASLUI

SIMPOZION
SPAȚIUL DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE
HORINCEA – ELANUL – PRUT

Ceramică sarmatică
Pogonești – Movila Pescarului
Comuna Stănilești

GIURCANI
Sâmbătă, 26 august 2006, Ora 10⁰⁰

Revista „Elanul” în decursul anilor a avut o mare contribuție pentru cunoașterea moștenirii culturale a vechilor județe Tutova și Falciu, demersul ei fiind premergător actualelor tendințe europene. Prin astfel de exemple patrimoniul nostru cultural este readus în prezent și transmis generațiilor viitoare.

Cu ocazia decernării premiilor europene pentru Patrimoniul Cultural din 2010, Doamna Androulla Vassiliou Comisarul European pentru Educație, Cultură, Tineret a subliniat rolul istoriei în dezvoltarea viitoare a Europei: *Cu ocazia decernării premiilor pentru Patrimoniul Cultural European- Europa Nostra- realizăm încă odată rolul vibrant pe care moștenirea culturală îl joacă în toate comunitățile din Europa, cât și posibilitățile ei de a genera activități economice... Dorim prin aceste premii să promovăm cele mai bune realizări și prin ”puterea exemplului” să încurajăm eforturi viitoare și proiecte în toată Europa în acest domeniu.*

Denis de Kergorlay președintele executiv *Europa Nostra* menționa problemele noastre actuale: *”Epoca noastră este pradă unor contradicții; In Europa cei implicați, îngerii păzitori ai patrimoniului depun eforturi pentru revitalizarea lui în vederea realizării unui vector remarcabil de dezvoltare și integrare. Forțele ostile patrimoniului sunt încă puternice și prin orice mijloace reușesc să înlocuiască elemente semnificative ale patrimoniului cultural cu edificii funcționale lipsite de suflet și de valori estetice, utile și în special profitabile pentru grupuri de interese. Dacă aceste forțe vor reuși să se impună, Europa își va pierde sufletul, memoria, frumusețea într-un cuvânt bogăția...*

Casa Juvara din Bârlad, între trecut și viitor

Arh. Alexandra Chiliman Juvara

1 Date Istoric

-Clădirea a fost constrită în prima jumătate a secolului XIX de familia Filipide.

-În anul 1881, pe 31 ianuarie, este înregistrat la Creditul Funciar Urban *”Contractu de Schimbu”* între Nicu Filipide și Iorgu Juvara.

Nicu Filipide schimbă *„casele cu atenansile împreună cu locul din orașul Bârlad despărțirea 1, proprietatea sa care se învecinau la răsărit cu casele surorii sale Anica Ivanovici și cu Domnul Demitrie Mateescu, la miazăzi cu ulița despărțitoare de Dra Antoniu, la apus cu locul Dlui Ghimpășeanu și la miazănoapte cu strada Tutova.”* Iorgu Juvara schimbă casele cu atenansele și locul ce posedă în orașul Bârlad despărțirea 1 învecinate *„la răsăritu cu șoseaua Căii Naționale, la miazăzi cu casele Dlui Chiriacu, Gaiu Petrache Veissa și Maria Bou, la apus cu strada Belvedere și la miazănoapte cu DI Vasile Romalo și Costache Ciucă.”* Primul imobil era estimat la valoarea de 300 de galbeni sau 35.250 lei noi. Al doilea imobil era estimat la 1.400 galbeni sau 16.450 lei noi. Iorgu Juvara a plătit și diferența de 1.600 de galbeni adică 18.800 de lei noi. Din aceste prime informații reiese valoarea mare a caselor din strada Tutova, valoare care cuprinde nu numai mărimea lor dar și calitatea execuției și a ornamentelor.

Iorgu Juvara era fiul stolnicului Dumitrache Juvara din Huși. Iorgu Juvara a fost deputat și prefect de Tutova. Soția sa Maria Docan era descendentă dintr-o veche familie și era înrudită cu familia Domnitorului Alexandru Ion Cuza prin a doua soție a bunicului ei Panaite Docan, Zoia Cuza, soră cu Ioan Cuza tatăl viitorului domn. Fratele lui Iorgu, Nicolae, a fost deputat și senator de Fălciu. S-a înșurat cu Zamfira Lambrino a cărui frate, Neculai, va fi bunicul lui Zizi Lambrino.

Maria și Iorgu Juvara (1833-1898) au avut cinci copii: Clemence(1865-1930), Ernest(1869-1933), Nicu(1874-1958), Emil(1876-1950) și Iorgu(1877-1912).

Clemence Juvara a fost căsătorită cu Lupu Costache (1851-1927), om politic și de stat.

Ernest Juvara a urmat Facultatea de Medicină de la Paris și în 1890 a devenit prin concurs extern al spitalelor din Paris, iar în 1895 și-a susținut teza de doctorat. Prof.Dr. Radu Palade îl descrie astfel: *” Mare anatomist, chirurg de excepție, emerit profesor, om corect și demn, spirit inventiv și neliniștit, mereu în căutarea unei*

soluții mai bune, mai practice, mai frumoase, medic permanent prezent la datorie, patriot devotat țării și semenilor, Ernest Juvara rămâne una din figurile luminoase ale chirurgiei românești, care a dus faima medicinei noastre peste hotare, sporind patrimoniul științific universal.”

Emil Juvara a studiat dreptul, a fost pasionat de agricultură încercând să introducă metode noi, moderne. În calitate de om politic a fost senator de drept al Partidului Conservator și prefect de Tutova participând cu interes și competență la toate evenimentele județului. A fost căsătorit cu Maria Botez fiica lui Mihalache Botez și a Zoiei Alcaz. Mihalache Botez a ctitorit numeroase biserici dintre care amintim pe cea de la Giurcani unde și este înmormântat. Emil Juvara a construit școala din satul Sărățeni care acum îi poartă numele.

-În urma defunctului Iorgu Juvara se specifică în actul de împărțeală al Tribunalului Tutova nr. 6/902 că imobilul din strada Tutova a rămas în indiviziune în părți egale moștenitorilor Nicu, Emil, Iorgu și Ernest.

-Prin cumularea unor acte de cesiune și de vânzare între frați, Emil Juvara va deveni singurul proprietar al imobilului din strada Lascar Catargiu nr. 63, fostă Tutovei, conform Ordonanței de adjudecare nr. 2050 emisă de Tribunalul Județului Tutova la data de 17 iulie 1919. În această casă au copilărit copiii lui Emil: Dumitru, Yvoneța și Ion. Dumitru a făcut studii universitare la Paris unde și-a luat doctoratul la numai 25 de ani.

Ioan Jack Rene Juvara (1913-1996) a fost medic chirurg, profesor universitar la Facultatea de Medicină din București, membru de onoare (1992) al Academiei Române, membru al Academiei de Chirurgie din Franța. În 1973, Ghenuță Coman în lucrarea *„Murgeni – contribuții la istoria unei străvechi așezări”*, referindu-se la fiii ai Murgenilor scria într-un medalion, despre Ion Juvara: *„...Privire caldă și pătrunzătoare, gânditor și spirit vast, creat anume pentru înțelegerea profundă a realităților românești, suflet optimist și radiant, Cuti Juvără este un „răsfățat” al murgenenilor. Îl „revendicăm” în virtutea și tăria unei adânci etici, impusă de marea personalitate a omului, a medicului și savantului chirurg, în virtutea unei opinii de masă a localnicilor, pentru că aici se vorbește de „profesorul nostru”, „de marele și bunul doctor Cuti Juvără”. Aceasta înseamnă că și Cuti Juvără i-a „răsfățat” pe murgenenii (în anii 1935-1938 dr. Ion Juvără a pus bazele secției de Chirurgie a spitalului din localitate). ...Putere de muncă pilduitoare, Ion Juvără, ajunge în 1969 profesor universitar, după*

ce în 1964 primise titlul de doctor docent. Este un distins și apreciat membru, titular, al Societății europene de chirurgie cardio-vasculară. Prin labirintul examenelor și concursurilor pe care le trece totdeauna primul, prin clinici și laboratoare, prin observații și experimente, cu vocația lui firească, Ion Juvară se avântă într-o prodigioasă operă științifică, materializată în aproximativ 250 de lucrări comunicate și publicate, atât în țară cât și peste hotare. Pe lângă cele trei certificate de inovator, lucrările sale cu privire la „Tratamentul chirurgical al hipertireozelor”, „Chirurgia pancreasului”, „Chistul hidatic pulmonar” etc., se bucură de multă apreciere în lumea specialiștilor”. Casa era vizitată de numeroase personalități ale acelor timpuri: pictorii Theodor Pallady și Sabin Pop, Dr. George Emil Palade, viitorul laureat al premiului Nobel, bun prieten cu dr. Ion Juvara.

-In anul 1936, Emil Juvara încă îndurerat de pierderea prematură a fiului său Dumitru va vinde casa de la Bârlad Casei Autonome a Monopolurilor Regatului României cu sediul în București. Act de vânzare - cumparare transcris la nr. 456/15.02.1936 la Tribunalul jud. Tutova, imobilul vândut este închiriat școlii de Menaj din Bârlad.

-Nr. matricola nr. 52 din Matricola nr. 2 (impozitul pe clădiri) pentru imobilul din str. Lascăr Catargi nr. 55 pentru perioada 1945-1951 (fond – Arhiva Primăriei Bârlad) – Imobil cu 12 camere și hol, construit din zid, acoperit cu tablă, 3 dintre camere cu parchet, restul cu dușumele servind pentru birouri, locuință și depozit C.A.M.. În curte o magazie din zid și una din scândură; construcție solidă, în bună stare- scutit de impozit.

-In imobil a funcționat un spital de copii și acum clădirea este părăsită de mai mulți ani. In curte este organizat serviciul de ambulanțe.

-In 2009 am propus Direcției de Cultură a Județului Vaslui în calitate mea de membru în Comisia Nationala a Monumentelor Istorice și presedintă a Comisiei Zonale a Monumentelor Istorice 2 (judetele Bacău, Focșani, Galați și Vaslui) începerea demersurilor în vederea clasării în grupa valorică B, pe lista Monumentelor Istorice a imobilului situat în Municipiul Bârlad, Str. 1 Decembrie nr. 55, (fostă Tutovei, Lascăr Catargiu, Victoriei) Casa Juvara.

2 Descrierea și evaluarea imobilului

Casa construită în secolul al XIX-lea păstrează planimetria originară, elemente structurale și decorative. Este o clădire specifică perioadei “belle époque” anterioară primului război mondial.

In plan lungimea este de 39.16m și lățimea de 12.55m spre stradă. Pe fațada sud se disting două corpuri de clădire de importanță diferită care definesc noțiunea de “case” folosită în 1881. Un corp de clădire reprezentativ, spre stradă și un al doilea corp mai scund alipit corpului principal. Pe fațada principală spre grădină aceste două case alipite formează un ansamblu unitar, asizele subliniate cu bosaje pe colțuriasigurând o continuitate a liniilor orizontale. Clădirea parter este acoperită cu o șarpantă mansardată în dreptul acceselor rezultând o volumetrie deosebit de interesantă de influență franceză. Casa bătrânească avea o pivniță cu acces din exterior printr-un gârlici destul de abrupt și dependințe amplasate în spatele grădinii. Pe fațada nord pavilionul secundar avea un acces tratat simplu cu pilaștrii decorați cu triglifi.

Cele două intrări sunt rezolvate arhitectural în mod diferit, identificând astfel importanța fiecărui pavilion. Accesul principal orientat spre grădină este tratat în stil neoclasic. Un antablament susținut de patru pilaștrii masivi din zidărie și două coloane corintice marchează accesul în pavilionul reprezentativ al casei. Decorația fațadelor este completată de ferestrele principale care au un ancadrament în stil neoclasic cu fronton în partea superioară și baluștrii inserați în parapet. Baluștrii sunt din material ceramic și desenați cu mult rafinament. Un element interesant este brăul care leagă ferestrele la nivelul antablamentului de sub fronton, brău împletit care se desfășoară pe fațadele ambelor

pavilioane asigurând o continuitate discretă a elementelor decorative. Liniile fluide baroce se combină armonios cu elementele clasice, expresie a unui gust rafinat în căutare de noi modele. Măiestria cu care sunt realizate detaliile și felul în care ele sunt înserate în compoziția generală conferă casei o mare valoare arhitecturală

2. Raport de evaluare în vederea delimitării elementelor definitorii ale monumentului istoric

2.1 Criteriul vechimii - valoare mare imobil ridicat între 1830-1870

2.2. Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică – valoare mare

Din studiul istoric reiese că terenul pe care s-a construit casa era central, “despărțirea 1”, el fiind și acum prezent în contextul urbanistic al orașului, contribuind fundamental la caracterul zonei. Strada 1 Decembrie, este o strada centrală a municipiului Bârlad.

Valoarea arhitecturală poate fi apreciată datorită concepției planimetrice caracteristice pentru epocă. Proporțiile clădirii atent studiate, probabil de un arhitect străin, au o importantă contribuție la armonia volumului construit. Profilele descriu un desen rafinat pe ancadramentele ferestrelor și pe cornișele fațadelor. Accesul principal este marcat de elemente caracteristice arhitecturii clasice, coloane cu capitelluri corintice, cu fusuri tronconice fără caneluri care susțin un antablament și de un acoperiș mansardat de influență franceză. Valoarea fiecărui detaliu separat și în ansamblu definește plastica exterioară a fațadelor de mare valoare artistică. In interior decorația a dispărut și spațiul a fost devastat în ultimii ani. In concluzie, referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică menționăm în urma analizării imobilului că fațadele și volumetria clădirii au o valoare foarte mare și interioarele au o valoare nulă fiind total distruse.

2.3 Criteriul referitor la frecvență, raritate, unicitate - valoare medie

Casei Juvara din Bârlad i se poate conferi o valoare de raritate și unicitate datorită compoziției volumetrice și a decorației fațadelor. Meșterii care au executat casa au lucrat cu talent și pricepere realizand modele noi pentru acele timpuri. In municipiul Bârlad acest tip de casă boierească cu fațade, cu elemente neoclasice, cu acoperiș mansardat cu accese generoase deschise spre grădină și detalii rafinate spre stradă caracteristice sfârșitului de veac XIX este rara dacă nu unică.

2.4 Criteriul referitor la valoarea memorial simbolică - valoare mare

După decenii casa este cunoscută în orașul Bârlad sub denumirea de „Casa Juvara” numele familiei fiind legat de istoria orașului și a județului. Membrii familiei au fost recunoscuți pe plan internațional datorită prodigioasei lor activități științifice.

3 Concluzii

Ca urmare a medierii calificativelor acordate în demersul de mai sus acest imobil aflat în Municipiul Bârlad, str. Decembrie nr. 55, (fostă Tutovei, fostă Lascăr Catargiu, fostă Victoriei), prezintă un barem de încadrare pe Lista monumentelor istorice cu 2 valori mari, o valoare medie și o valoare foarte mare fiind recomandată clasarea ei în Grupa B. Casa este o prezență remarcabilă la stradă, parcela pe care este construită având un mare potențial de a fi reconvertită pentru diferite funcțiuni (culturale, învățământ). Restaurarea imobilului va implica specialiști în domeniu dar în special administrația locală în găsirea celei mai bune funcțiuni care să pună în valoare monumentul aducând totodată și un profit economic. Prin noile funcțiuni propuse, prin reconversia terenului adiacent cu spații publice și spații verzi se va redeschide cetățenilor orașului Bârlad o pagină de istorie și totodată posibilitatea unor activități contemporane. Un astfel de demers nu este legat numai de prezent ci va rămâne generațiilor viitoare.

Nichita Stănescu – „Scriitor la microfon”

Mircea COLOȘENCO

În activitatea sa literară, Nichita Stănescu a fost o prezență activă în mass-media, fiind invitatul special al Radio-ului și al Televiziunii naționale.

Astfel, în arhivele Societății Române a Radiodifuziunii București, se păstrează, printre altele, două luări de cuvânt ale poetului, în cadrul emisiunii „Scriitori la microfon”, la postul Radio România, una titrată *Eminescu este un concept*, din 30 iunie 1982, și a doua, *Poezia tânără*, din 20 august 1982, pe care le dăm publicității.

În ceea ce privește referirile sale la opera și omul Eminescu, stau mărturie trei poezii (și numai) pe care Nichita Stănescu le-a dedicat poetului național: *Către Eminescu* („Flacăra”, XXX, nr.4, 22 ianuarie 1981, p.1), *Tu n-ai murit* („Argeș”, XVI, nr.1, martie 1981, p.1) și *Eminescu* („Contemporanul”, nr.3, 14 ianuarie 1983, p.1).

Fabula din rostirea *Poezia tânără* a apărut, inițial, titrată *Lupul* („Luceafărul”, XXII, nr.50, 15 decembrie 1979, p.3) și, ulterior, *Nod 1* (vol. *Noduri și semne*, 1982, p.16).

[„EMINESCU ESTE UN CONCEPT”]

Geniul este poate unul dintre cuvintele cele mai ciudate și mai întâmplătoare. Ca noțiune, el are un înțeles paradoxal, mai degrabă afectiv. Aproape că nu este o noțiune.

Cuvântul, în accepția lui modernă, dacă nu mă înșel, a fost inventat de romantici și, într-un fel, îi definește. Vechii foloseau mai degrabă cuvântul marele sau divinul, minunatul, sublimul, fericitul etc.

Dintre toate elogiile maxime restrânse la un cuvânt, geniul este cel care a prins cel mai mult. Asta poate și pentru că școlile mai noi de artiști nu s-au mai ostenit să-și inventeze un superlativ.

De natură pur romantică, cuvântul geniu și-a depășit înțelesul primordial și inspirarea superioară, dar și inspirarea inferioară.

Când spunem „Eminescu este un geniu” folosim expresia în sensul ei cel mai nealterat, aproape ne-noțional, aproape afectiv. De ce? Pentru că, indiferent de expresia „Geniu”, însuși numele de Eminescu devine, a devenit criteriul cel mai înalt de apreciere.

Nu prea mulți, dar nici prea puțini poeți ai literaturii noastre au fost comparați, în mod nemijlocit, cu Eminescu. Mai mult decât atât, suprema încoronare a poetului de talent de după Eminescu a fost aceea de a fi declarat un nou Eminescu. De ce? Nu știm de ce. Bănuim însă. Omul, opera și epoca s-au identificat absolut, s-au identificat în tot ceea ce însemna nou, dinamic și în naștere, adică în creație.

Pentru literatura noastră, Eminescu este un concept.

[POEZIA TÂNĂRĂ]

Mărturisiri

Reportera: *Ce este poezia tânără, în opinia lui Nichita Stănescu?*

Nichita Stănescu: Poezia autentică este întotdeauna tânără, adică are o notă adolescentină. Ceea ce putem numi, din punct de vedere critic, literar, poezia tânără, adică noua generație de poeți, cred eu că se poate defini, mai degrabă, prin acel aer de prospețime pe care orice tânără generație îl aduce și

care descinde, în mod direct, din perioada istorică și din transformările sociale pe care ea le parcurge cu sensibilitatea.

Deci, dacă – să spunem – un Rimbaud l-am putea numi un poet tânăr față de Shakespeare, pe Rilke, la rândul lui, îl putem numi un poet tânăr față de Rimbaud. Ca în acest sens se poate înțelege poezia tânără, adică tinerețea poeziei constă în tinerețea istoriei pe care ea o parcurge.

Altfel, orice poezie tinde să aibă un caracter etern uman și să fie oricând valabilă. De altfel, unele texte antice surprind și astăzi prin imensa lor prospețime, tocmai prin aceea că au atins valorile fundamentale spirituale ale umanității.

Poezia lirică are trei termeni: unul este începutul ei, adică elementul creativ, al doilea este transportul ei, adică scrisul, conservarea mesajului prin scris și, în fine, al treilea este elementul receptor, adică cititorul sau cei cărora li se adresează, încât un act poetic nu poate fi socotit finit în clipa în care se compune o poezie, ci abia după ce ea străbate toate etapele, aceea de receptare a ei și de îmbogățire a ei prin receptare.

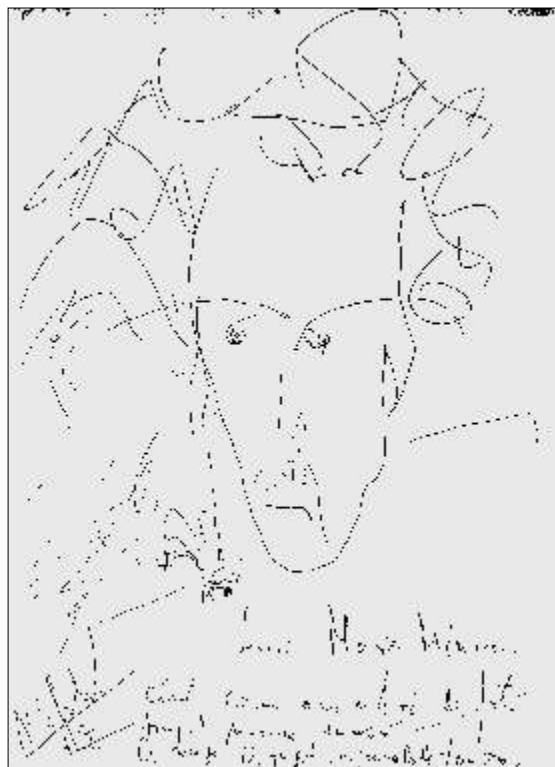
Pentru că, în acest sens, cititorul este un coautor al textului liric, adăugându-i, cu propriile sale nuanțe, nuanțele incipiente care i-au fost transmise. E vorba de nuanțele lirice.

Reportera: *Ce credeți despre receptivitatea acestui cititor?*

Nichita Stănescu: Odată, într-un text oarecare pe care-l scrisesem, îmi puneam întrebarea pentru cine a scris Eminescu, și ide ce a scris el, și ce a scris el. Îmi răspundeam mie însumi că cel mai simplu de aflat lucrul acesta este să întreb pe nenumărații lui cititori. Cu cât un poet este mai mult citit, cu atât se înmulțesc răspunsurile fundamentale și cu atât aflăm răspunsuri mai sigure la întrebarea singuratică pentru cine scrii?

Reportera: *Ați vrea să ne oferiți și câteva poezii în lectura dumneavoastră?*

Nichita Stănescu: Am ales o poezie care ar putea, eventual, să facă parte din volumul *Noduri și semne, Fabulă*.

Sub steaua călăuzitoare a Thaliei

Gheorghe CLAPA

Motto: „...văd teatrul românesc ca o catedrală gotică!”
(Valentin Silvestru)

Teatrul e o esență de spiritualitate românească. O podoabă a culturii naționale. Un fond peren de gândire în imagini. Și o șansă poetică a umanului într-o lume ce se automatizează. Teatrul va continua să fie multă vreme emblematic pentru civilizația noastră și pentru creativitatea românească. „Un spectacol de teatru nu este pur și simplu un text jucat pe scenă. Este o ambianță. La această ambianță participă publicul și actorii, scena și sala, tăcerea ce precede ridicarea cortinei și rumoarea ce însoțește căderea ei. Sunt o sumă de elemente mărunte, care, toate la un loc determină o atmosferă specială, de căldură sau de răceală, de expansiune sau de rezervă, de ușurință sau de severitate. Această atmosferă este specifică unui teatru și face parte din tradiția lui”. (Mihail Sebastian). „...actorul trebuie să creeze fără apărarea zonei de mister, să se autosugestioneze în transpuneri de persoană, pândit de mii de ochi iscoditori, cu riscul pe care îl presupune orice act unic, căci fiecare intrare în scenă e un moment unic în durată” (Camil Petrescu).

Teatrul „Victor Ion Popa”, prin lucrarea semnată de Eliza Artene, intitulată „Theatralis – colecție de materiale publicate între 1998-2003 în periodicul bărlădean Părerii Tutovene”, Editura PIM Iași, martie 2009, 82 p., beneficiază de o remarcabilă carte de *dialoguri cu oameni de teatru, părerii de spectator, alte scrieri, post-scriptum și părerii critice*. Autoarea este o ziaristă talentată, observatoare atentă a fenomenelor culturale, cultivată, sensibilă la ceea ce poartă sigiliul autentic al artei.

Cititorul cărții de față are la îndemână o carte-document, scrisă cu acribie, revelatoare pentru ce a însemnat o instituție stabilă, cu trupă permanentă și repertoriu alternativ, într-o perioadă istorică de cea mai mare complexitate. Artiștii teatrului își văd gravate aici împlinirile, chipurile și măștile într-un material care înfruntă vremea mai abilit decât marmura, aurul și fierul: cuvântul săpat cu cerneală pe hârtie. Cartea îi duce spre viitor pe raza de lumină a adevărului despre ce a însemnat strădania lor întru frumusețe.

Cartea Elizei Artene bucură sufletul, induce starea de bine, relaxează și farmecă. Totul – cu discreție, bun gust, finețe – înnăscute. O carte pe care n-o lași din mână, o lectură pe care o poți oricând relua pentru a te plimba - fie și imaginar - prin lumea teatrului. „Artistul poate să trăiască mai intens decât oricine altcineva bucuria și durerea, cerul și iadul” (pictorul Arnold Daghani). Cititorul are șansa unor reale satisfacții. O carte excepțională, pe care presa noastră culturală nu a luat-o încă în atenție.

Eliza Artene, autoarea binevenitei cărți, e un cronicar teatral avizat, un interlocutor deosebit de informat și interesant. Un cronicar teatral trebuie să aibă însușirile unui îndrăgostit care, nu dorește decât să i se răspundă cu aceeași dragoste. „Teatrul este o artă independentă care, ca să existe în adevăr, cu dignitate, trebuie să pună în serviciul său pe toate celelalte arte, fără să acorde vreunui drept de egalitate pre propriul teren” (I. L. Caragiale).

Criticul trebuie să se afle mereu în priză, mereu în contact cu noutățile genului artistic asupra căruia își exercită funcția critică. Criticul de teatru procedează întocmai precum criticul literar, ca și criticul muzical, ca și criticul cinematografic sau plastic: destructurează, mental, întregul artistic și estimează reverberația

acestuia la public, pentru a înțelege și explica apoi treapta valorică pe care consideră că se situează obiectul studiului său. Criticul teatral este, de fiecare dată, martor al elaborării produsului artistic, deci judecățile sale vizează un singur moment, mai exact - o singură vârstă din viața ființei numită spectacol de teatru. Se deosebește de confracții săi și prin faptul că se prezintă la locul muncii pregătit să recepteze semnalele aparținând inițial unor arte, în esență, aparținând prestației regizorale și actoricești, singure componente total specifice artei scenice, criticul dramatic se cuvine să dispună de o informație suficientă pentru a-i permite cel puțin separarea valorii de impostură, în compartimentele literare, plastice, sonore etc. ale spectacolului teatral.

Autoarea cărții **Theatralis** are spiritul cumpănit al intelectualului ce judecă în liniște, responsabil. Ca participantă la viața teatrală, îmbogățită mereu cu lecturi întinse și favorizată de intuiții estetice ce-i nutresc diagnozele privitoare la calitatea pieselor și a operelor scenice, ea are capacitatea, probată, de a oferi realităților conspectate o oglindă reală, nedeformată, lucidă.

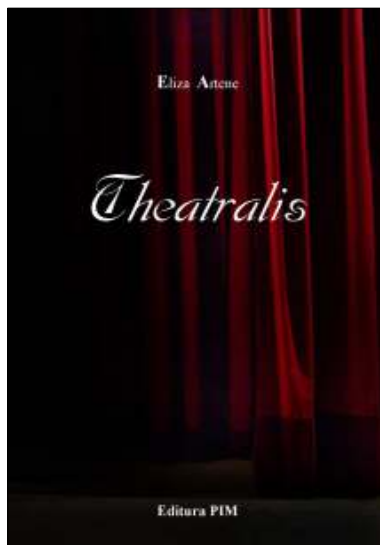
La Bârlad, prin Decizia nr. 12311 a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al fostei Regiuni Bârlad și a avizului Ministerului Culturii (Ministru Constanța Crăciun), cităm art. 1: „la ființă pe 20 martie 1955 Teatrul de Stat”.

La 12 august 1955 revista culturală „Contemporanul”, sub titlul „la ființă o nouă instituție de artă”, scria: „Nu peste multă vreme se va deschide un nou lăcaș de cultură – Teatrul de Stat – Bârlad”. Înființarea Teatrului de Stat la Bârlad, în 1955, coincidea cu împlinirea unui vechi deziderat al locuitorilor din această zonă a Moldovei de Jos. Directorii teatrului, în cei 50 de ani: Cerbu Aurel – 1955-1959, Mereuță Alexandru – 1959-1960, Ghițescu Traian – 1960-1962, Petrovici Ion – 1962-1965, Parfene Constantin – 1965-1968, Penția Tiberiu – 1968-1973, Petrican Constantin – 1973-1980, Mălinescu Vasile – 1980-1984, Petrican Constantin – 1984-1990, Anghel Marcel – 1990-prezent.

Pentru a sluji noul teatru, primul director – regizorul Aurel Cerbu - venit de la Teatrul Armatei din București, a reușit să aducă la Bârlad, prin transfer, actori și personal de specialitate din alte teatre ale țării. Au trecut 55 de ani de când, la 28 decembrie 1955, Cristian Nacu – asistent de regie al Maestrului Sică Alexandrescu, a regizat spectacolul „Mielul turbat” de Aurel Baranga.

Atunci a bătut primul GONG! La 30 decembrie 1956 are loc premiera piesei „Tache, lanche și Cadîr”, de V. I. Popa. Știind că V. I. Popa s-a născut la Bârlad, directorul Aurel Cerbu și secretarul literar, Vasile Mălinescu, au semnat un MEMORIU către Ministerul Culturii, propunând ca Teatrul de Stat din Bârlad, să poarte numele eminentului OM de TEATRU, talent multilateral, în semn de prețuire pentru acest fiu al Bârladului. Propunerea a fost aprobată și din anul 1956. Teatrul de Stat și-a adăugat numele lui Victor Ion Popa, numindu-se Teatrul „Victor Ion Popa” Bârlad.

Cucerind an de an stima și prețuirea presei și a publicului de la sediu și din țară, a publicului din străinătate, abordând un repertoriu valoros și diversificat, pentru toate gusturile și vârstele, luptând în permanență pentru creșterea calității artistice a spectacolelor și înnoirea formelor teatrale de expresie scenică, promovând cu consecvență arta umanistă ancorată în actualitate, teatru și-a exercitat, în cei peste 55 de ani de activitate, un rol cu totul deosebit în cultivarea gustului pentru frumos, în promovarea

culturii teatrale românești și universale.

„Teatrul reprezintă esența umanității, esență pe care, hăituiți de griji mărunte, suntem ispitiți și-o uităm. O operă de artă fundamentală (...) îți devine un aliat și un prieten de nădejde (...) (Teodor Mazilu).

Eliza Artene invită și provoacă la dialog actorii Teatrului „V.I.Popa” din Bârlad, în cadrul rubricii „Mai aproape de ei” a periodicului bârlădean „Părerii Tutovene”. Autoarea volumului „Theatralis” a realizat un prim material de acest gen, într-o rubrică nouă: un amplu dialog cu directorul scenei bârlădene și actorul Marcel Anghel. Interviuul a fost cadoul, atenția redacției pentru ziua de naștere a domnului M. Anghel, cu ocazia *apropiatei zile de 27 martie – Ziua Mondială a Teatrului*.

Născut în Bărgan, la 2 aprilie 1956 dintr-o familie de oameni simpli și modești, urmează cursurile primare la țară și cele ale Liceului Pedagogic la Buzău și în loc să se îndrepte spre cariera de dascăl/medic în care l-ar fi dorit părinții, în 1981 devine actor, absolvent al IATC București, unde l-a avut profesor pe marele actor Dem Rădulescu, de la care a avut multe de învățat profesional. Marcel Anghel a rămas fidel teatrului bârlădean, din 1981 până astăzi. De peste 29 de ani, actorul s-a înfrățit cu scena care l-a consacrat, devenind o personalitate artistică de primă mărime, iar de peste 21 de ani conduce destinele acestui teatru ca director, unul dintre cei mai longevivi conducători pe care i-a avut teatrul din Bârlad. Talent viguros și multiplu, cu deosebită intuiție și sensibilitate artistică, s-a dăruit artei și misiunii teatrului cu toată convingerea, dovedind în fiecare stagiune că știe să se dăruiască menirii teatrului, atât ca actor, cât și ca manager care stăruie prin toate mijloacele ca Teatrul „V. I. Popa” să urce an de an tot mai sus pe scara valorilor teatrale din țară și să-l înregimenteze în circuitul teatral european.

Vasile Mălinescu, secretarul literar al Teatrului „V.I.Popa” și-a început viața profesională odată cu inaugurarea instituției. A rămas neclintit la post, timp de 55 de ani, și continuă să fie activ, fiind o premieră absolută în toposul teatral. S-a născut în Bucovina, în comuna Botoșenița, județul Suceava, în anul 1928. După absolvirea școlii primare, dă examen la Liceul „Lațcu Vodă”, care, în anii 1930-1940 s-a desființat și a trebuit să se înscrie, după refugiu din 1945, la Liceul Comercial din Suceava, absolvit în 1949. Urmează timp de trei ani cursurile secției de actorie a Institutului de Teatru din Cluj. Timp de doi ani a urmat cursurile secției de Teatrologie a IATC București, pentru a judeca el pe alții și nu invers, și în 1955, după absolvire, sosește la Bârlad. Un om de teatru care și-a dăruit întreaga viață unei mari și nobile pasiuni.

La 24 noiembrie 1999, Agenția de Impresariat Artistic „Edimpres” a prilejuit întâlnirea bârlădenilor cu un spectacol de o factură aparte, „Iona”, și cu Constantin Pușcașu, care a transpus scenic tragicul personaj, emanând tristețe, talent, sensibilitate, mobilitate, siguranța stăpânirii artei de a comunica prin cuvinte, și nu numai, gânduri despre *hățișurile ființei omenești*, și de a transmite *strigătul de disperare, de neputință și micime a omului în fața divinității și-a acelei drăcii formate din ani* – viața. În anul 2000, spectacolul a fost jucat miercuri, 15 noiembrie, pe scena Casei de Cultură Bârlad (regia și scenografia purtând semnătura arhitectului Nicolae Munteanu), prilej cu care Eliza Artene a realizat un scurt interviu cu protagonistul Constantin Pușcașu, actor la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași: „Aș putea spune «Iona sunt eu...» pentru că ajung la un moment dat să mă identific cu el”, sunt cuvintele cheie din dialogul consemnat.

Pe data de 29 martie 2001, în studioul amenajat în incinta Teatrului „V.I.Popa”, a avut loc premiera spectacolului „Patima roșie” de M. Sorbul, în regia dlui Dorin Mihăilescu (absolvent al Facultății de Regie – București, actualmente proaspăt devenit doctor în regie, la Iași). Prilej cu care, Eliza Artene i-a solicitat domniei sale un scurt interviu. Printre altele, regizorul amintit a afirmat: „Încep să-mi conturez un stil, unul care să izvorască din mine... Am pus patos, am transpirat pentru fiecare spectacol pe care l-am făcut și-n care am crezut”...

Născută la 28 iulie 1973, absolventă în anul 1991 a Liceului „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad, în 1999 a Facultății de Arte „G.

Enescu” din Iași, actriță la Teatrul Dramatic „Ovidiu” – Constanța (1999-2000) și din anul 2000 actriță a teatrului bârlădean. Acestea sunt câteva din datele personale ale tinerei actrițe Simona Bercu. Vă supunem atenției un scurt interviu realizat în ziua de miercuri, 9 aprilie 2003, din care desprindem: „Atunci când faci ceva cu toată plăcerea și cu toată credința, nu gândești și nu simți că e greu.”

Interviurile sunt pline de miez senzațional, descompuse într-o suită de scene și dialoguri care mai de care mai palpitate. Deliciul și starea intelectual-artistică a protagoniștilor prind contur și relief în contextul timpului trăit. Consemnările scriitoarei Eliza-Mihaela Artene (n.n. toate materialele publicate au fost semnate sub numele Eliza Olteanu) se leagă temeinic de mediul teatral și merită o analiză pozitivă, la fel și progresele sale în ale scrisului de creație. Pentru Eliza, deprinderea de a scrie e ca plânsul și râsul, îi eliberează sufletul de orice tensiune. Ea nu urmărește succesul și, mai ales, succesul comercial, ci plăcerea de a trăi evenimentele teatrale, interviurile luate oamenilor de teatru, putința de a se exprima pe sine.

„Atâta timp cât consemnarea fenomenului teatral rămâne o ocupație artistică lăudată de lăudați, disprețuită de cei ignorați și ignorată de public, istoria teatrului intră într-o gaură neagră” - spunea cândva Magdalena Boiangiu.

În capitolul „Consemnări – părerii de... spectator, cu dragoste” – sunt inserate șapte eseuri despre șapte piese de teatru jucate pe scena Teatrului „V.I.Popa” din Bârlad:

Ø „Visul unei...serii de iarnă” (**Părerii Tutovene**, nr. 331/1998);

Ø „Soțul păcălit” (sau „Georges Dandin”) (*ibidem*, nr. 365/1999);

„Nu sunt Turnul Eiffel” (*ibidem*, nr. 348/1999);

Ø „Teatrul V.I.Popa vă invită la un ...«Joc dublu»” (*ibidem*, nr. 410/5-7 oct. 1999);

Ø „Faust” (*ibidem*, nr. 417/1999);

Ø „Livada de vișini” (*ibidem*, nr. 455/2000);

Ø „Omul care aduce ploaie” (*ibidem*, nr. 473/2000).

Teatrul „V. I. Popa”, despre care scrie Eliza-Mihaela Artene în cartea sa, „Theatralis”, a fost judecat în cei unsprezece lustri de existență, din varii perspective și de alți critici și cronicari de teatru, de oameni de cultură și artă, precum și de publicul spectator, stabilindu-i-se cu exactitate rostul, locul și rolul cultural.

Dificultățile importante pe care le-a avut de întâmpinat Eliza Artene, în calitate de cronicar de teatru, au izvorât din specificitatea paradoxală a fenomenului teatral în expresia lui scenică. Din cele prezentate, reiese că, spectacolul teatral reprezintă o sinteză complexă, reunind elemente artistice esențiale, care au o existență autonomă, o suveranitate estetică intangibilă, inalienabilă și inalterabilă. Pentru a structura un spectacol de teatru și a-l face să trăiască aievea, ca o realitate artistică nouă, inconfundabilă, sunt convocate, în numele artei, piesa de teatru (scenariul, dramatizarea, adaptarea), arta interpretativă a actorilor (gestica, vorbirea, atitudinile corporale, pantomima), coregrafia, muzica, eclerajul, costumele, decorurile etc., toate integrate unei viziuni regizoral-scenografice, unei gândiri artistice originale. Rezultatul însuși se exprimă, cu mijloace specifice, într-o artă/știință independentă, cu legi riguroase și un domeniu propriu de manifestare.

Nici că se poate o mai ingrată misiune a cronicarului de teatru decât aceea de a judeca, din perspectivă axiologică și o competență egală și înaltă, valoarea literară a piesei de teatru (a textului dramatic, spre a folosi un concept mai larg) și valoarea ei scenică, valențele speciale ce o recomandă pentru reprezentare. Același cronicar este chemat să cântărească și să aprecieze valoarea artistică a demersului regizoral-scenografic, modul în care directorul de scenă și scenograf-plastician au folosit componența literară, trupa de actori, cadrul scenografic, luminile, coloana sonoră etc., pentru a da coerență montării, a-i conferi expresivitate, limpezime, forță persuasivă și emoțională, mesaj educativ, penetrantă ideatică.

Un cronicar ideal ar trebui să fie critic literar eminent, un regizor de vastă experiență, un scenograf talentat, pictor de primă

mână, actor cu largi disponibilități interpretative, maestru coregraf, compozitor și muzicolog, specialist în vestimentație teatrală (pe epoci, curente, mode etc.), expert în tehnica eclerajului, sonorizator dibaci și regizor tehnic. Ar fi minunat dacă s-ar pricepe și la problemele sociologiei succesului, ale atragerii publicului în sala de spectacol și ale cuantificării cotei de interes a acestuia, față de fiecare montare. Cronicarul teatral este un om ca toți oamenii, cu limite previzibile și calități în marginile normalului (numai geniile sunt anormale!) cu simpatii și aprehensiuni, cu o sensibilitate mai acută la actul artistic, cu bun simț și bun gust, un om de bine și de spirit, care nu poate fi competent peste tot, dar năzuiește să fie, conștient de axioma lui Einstein, conform căreia „totul este relativ”.

„Alte scrieri...” din volumul „Theatralis” al Elizei-Mihaela Artene, se referă la:

Ø „Festivalul Teatrelor de Elevi”, ediția I, Bârlad, 26-27 mai 1999 („Părerii Tutovene”, nr. 375/1999);

Ø „Moartea unui artist. Leopoldina Bălănuță” (Când arzătoare, viața ne-o credem în toi, moartea în miezul ființei plânge în noi (R.M. Rilke)).

Ø „Florin Piersic: «Pentru mine teatrul e sfânt» („Părerii Tutovene”, nr. 340/1999);

Ø „Dem Rădulescu”: „Prețuiește înainte de a pierde!” (*ibidem*, nr. 509/2000);

Ø „Post-Scriptum” („Eu voi da samă de toate ale mele câte scriu”) Destinul omului este creația (Lucian Blaga);

Ø „Părerii... critice”, semnat de Teodora Spînu, secretar literar, Teatrul „V.I.Popa”.

Comentariul critic al Elizei-Mihaela Artene capătă acea seninătate a judecății cumpănite și ne-partizane. Îi displac exaltările localiste și provinciale și socotește că un teatru serios, cum este Teatrul „V.I.Popa” de la Bârlad, nu are nevoie de exclamații calpe și nici de interjecții fals entuziaste. Ceea ce a realizat instituția, din 1955 până în 2010, deci în 11 lustri, se supune judecății critice și evaluării lucide. Importantă nu este viziunea subiectivă ci cantitatea obiectiv determinată de articitate globală în fiecare montare și, prin însumare, în repertoriul celor 55 de stagioni. Esențial este impactul pe care teatrul l-a avut asupra conștiinței spectatorilor săi, modul în care spectacolele edificate de-a lungul anilor au înrăurit conștiința colectivă și au cristalizat convingeri estetice.

Scriitoarea Eliza-Mihaela Artene surprinde printr-o literatură de observație a sufletului omenesc care este complex și atrăgător,

atunci când se interferează cu probleme grave ale timpului. Autoarea lucrării „Theatralis” are o imaginație plină de puritate, candoare și bunăvoință și tonusul vital al naturii acestei sensibile autoare, aproape neverosimile într-o epocă a cruzimii, brutalității și răutății verbului. O construcție, o clădire, o proprietate materială, datorită vicisitudinilor naturii și societății, nu este întotdeauna perenă, în timp ce moștenirea culturală, ca bun spiritual, intră în universalitate. De aceea, moștenirea culturală trebuie păstrată, înscrisă și continuu promovată prin aducerea ei în actualitate și reînscrisă în conștiința celor prezenți.

Prezent de 55 de ani în viața spirituală a Moldovei și a țării aducând sub luminile rampei mesajul înalt umanist al multor capodopere și opere dramatice de referință, năzuind permanent spre elevație și accesibilitate artistică, propunând spectatorilor săi un larg câmp tematic și problematic de meditație, incitant și de certă forță persuasivă, catalizând, pe cât i-a stat în putință, energiile sale artistice și tehnice, distins prin ani, cu meritate premii, diplome și mențiuni, Teatrul „V.I.Popa” din Bârlad privește cu încredere viitorul, sub steaua călăuzitoare a Thaliei.

Din cele consemnate de scriitoarea Eliza-Mihaela Artene rezultă că, Thalia, fiica lui Zeus și a Mnemosynei, patroana comediei, a venit la Bârlad pe un pământ fertil, semănând cu dărnice semințele frumosului, din arta teatrală, care a rodit spornic în ani și oameni.

„Cronicarul de teatru contemplă **clipa**, momentul unic și irepetabil al premierei; criticul de teatru înscrie spectacolele în durată și – dacă există un temei estetic – în **permanență**; cronicarul își poate îngădui libertatea de a fi subiectiv și „impresionist”, înregistrând „la cald” punctele tari și punctele slabe ale construcției scenice; criticul este chemat să se obiectivizeze, să emită judecăți de valoare și să proiecteze spectacolele pe ecranul timpului; cronicarul contemplă **obiectul în sine**, închizându-l într-un cerc fragil, al considerațiilor de moment; criticul vede **deschiderile**, face conexiuni și schițează posibile filiații și ierarhii; cronicarul surprinde notele particularizante și chiar accidentalul vizibil în circumstanțial; criticul fixează genul proximal și diferența specifică, instituind rigori evaluative; cronicarul apreciază **fragmentul**, criticul însumează fragmentele într-o **coerență axiologică**. Pe linie de consecuție, putem socoti legitimă ecuația **cronicar versus critic**? Evident că nu! În ranița fiecărui cronicar se află bastonul de critic” (Teodor Pracsu, **Argument** în „Clipa ca permanență”, Editura ART XXI. Iași, 2006, p. 5).

URĂRI ÎN ENIGME LA NUMĂRUL 100

Serghei COLOȘENCO

BUCURIE
(Biverb: 10, 6)

CRIPTOGRAMĂ

R	E	T	A	A	A	O	A
V	S	E	S	J	F	R	E
I	L	L	U	A	T	T	N
A	U	N	L	E	L	U	R
N	G	A	M	U	M	E	E

Pornind din caseta stânga-sus și urmând o anumită cale, citiți una din dorințele cititorilor

DIN CASETA TEHNICĂ
(Frazifon anagramat: 5, 6)

Macină făină (5);
Experiență (6).

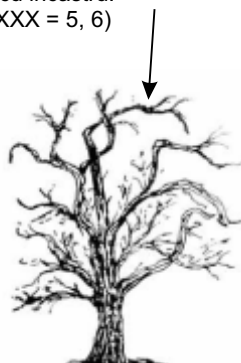
(Frazifon anagramat: 5, 6; 9)

ARTUR și MIOARA
au fost oaspetele lui LEON COCOȘ.

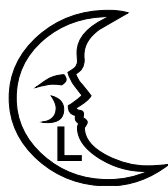
Carte de vizită: 6; 4)

LENA RONTEA

REDACTORUL ȘEF
(Biverb reflexiv cu incastu: XXXXXXNX + XXX = 5, 6)

REVISTA
(Monoverb reflexiv: 2-6)

Delegările: SĂRBĂTORIM „ELANUL”; MARIN ROTARU (urător + ram); REVISTA „ELANUL” SĂ AJUNGĂ LA FOARTE MULTE NUMERE; ELANUL (luna + ei); MARIN ROTARU (morar + rutiță); MARIN ROTARU, COLOȘENCO, ARTENE, ONEL.

Sonete etice

Simion BOGDĂNESCU

Orice poet, născut iar nu făcut, își alege, prin intuiție, dar și rațional, forma de exprimare convenabilă, aceea care să-i încrusteze din trecut spre viitorime trăirile și gândurile cele neadormite, adevărata lui ființare în conștiința perenă și-n imaginarul neașteptat, ulterior.

În incomensurabila și, în general, explozivă legiune lirică românească de astăzi, Petruș Andrei, cu ultimul (până acum) volum de versuri „Crepusul de miere” (Ed. Cronica, Iași, 2010, cu o prefață de Valeriu Stancu), atacă temerar sonetul (de tip italian), dintr-o predispoziție neoclasică și neoromantică, încrezător în frumusețea dintotdeauna, fără mutații valorice estetice și fără teama de anacronisme. Astfel că, simțindu-și lira bine înstrunată, n-are de ce să rivalizeze, fie și la modul ingenios al disimulării, cu iluștrii noștri sonetiști Eminescu, V. Voiculescu, Mihai Codreanu. Fiindcă, după cum însuși se confesează, („am devenit poet printr-o minune”), biografia sa interioară, la nivelul eului empiric, are ca semn arhetipal, o întâmplare mai puțin obișnuită, din copilărie, coborârea într-o fântână din spațiul rustic natal, ceea ce echivalează, simbolic ancestral, cu descoperirea eului liric de mai apoi: „M-am oferit eu, și tătaia (...) m-a coborât desculț, răceala lutului învinețindu-mă cât ai clipi; după o vreme, am simțit furnicăture în tălpi și am auzit un freamăt și un murmur care m-au înfiorat ca șoaptele de dragoste de mai târziu...”.

Părerea autorului (la care subscriem) este că ritmica sonetistă izvorăște din adâncuri și nu dintr-o sonoritate exterioară, artificială. Sonetul devine adorare a tot și a toate, a elementelor cosmice, dar tainica lui obârșie se află în adâncimea dintăi: „Din tainițe numai de ei știute/ Vin șerpilor mei a nu

știu câta oară/ Și-n dansul lor hipnotic mă-nconjoară/ Mișcându-se din ce în ce mai iute”.

Tematic, sonetele petrușiene, evlavioase, evident antipăgâne, aduc încrederea în dumnezeire, erotica petrarchizantă, natura „état d'âme”, creația ca însumare horatiană, crucificarea vieții sociale nedrepte, copilăria ca paradis nostalgic, iremediabil: „Ningea în raiul din copilărie/ Cu fulgi din înghețatele de vată/ Cum, pe la bâlciuri, se făceau odată/ Cât un cârlan de oaie brumărie”. Toate temele, însă, sunt unificate și dispuse în cadențe de vectorul heraclitean al trecerii ireversibile a timpului, motiv – leitmotiv ce traversează întreaga lirică universală majoră. Dar, stăruie, vizibil, strălucitoarea umbră eminesciană.

O ritmică severă, o tăietură exactă a ideii în vers, înscriu aceste poezii cu formă fixă în emblematica aforistică (de altfel specifică, după multe păreri avizate, „cugetării sacre”). Și pentru că înțelepciunea este rezultatul greu al experienței, îmi pare că poetul Petruș Andrei nu ține cont de legea maioreșciană a excluderii tezelor morale din câmpul sacru al poeziei, și creează, cu precădere, **sonete etice**:

„Așa mă sfătua un oarecine:/ Să fiu, de vreau s-ajung la înălțime./ Alunecos ca șarpele de mare./ O fi și asta de învățătură/ Dar la ce bun atâta tevatură,/ Că tot mă prinde vulturul în gheare...”. Poetul bate pe silabe și pe rime, în tonalități când nostalgice, când umoristice, ironice, învățături către posibilul cititor (ne)fățarnic, reclame (atitudine demitizantă, postmodernă, care provine totuși din sonetele satirice eminesciene!), cu alură epigramatică: „De pune sare, e o nerozie/ Că dăunează mult la sănătate./ Aceasta-i consemnată în tratate/ Doar medicina nu-i o erezie./ Să dovedești în toate cumpătare./ Abuzul îți aduce vătămare/ Și-ai să regreți odată și odată./ Spun cu tărie, fără supărare:/ Mâncarea mie-mi place fără sare,/ Nu-mi place-n schimb femeia... nesărată”.

Neorgolios, în cele mai multe sonete, scriitorul păstrează cu sfințenie canoanele speciei, dar în interior mișcarea afectivă evoluează cu naturalețe și rima bogată slujește intact semnificațiilor lirice și sugestiilor polivalente; câteva, doar, se disciplinează, discursiv, în serie. Și, conștient, Petruș Andrei, chiar hamletian, își recunoaște valoarea, și modestia se transformă în bunul simț înțelept, că tot a creat ceva: „Un cânt de liră, restul e tăcere./ Eu las în urma mea un strop de miere/ Din trestia strivită sub călcăie”.

Ca să ne păstrăm memoria în sfera învățăturilor sale lirice, acceptăm: *Magister dixit!*

Contul Asociației Culturale
“ACADEMIA RURALĂ ELANUL”

2511.1-6065.1/ROL deschis la B.C.R. Bârlad

e-mail: revistaelanul@gmail.com

<https://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

Vlad Codrea, Univ. “Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Dan Ravaru, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Simion Bogdănescu, Bârlad

Serghei Coloșenco, Bârlad

Mircea Coloșenco, București

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Teodor Hardon, Rânzești

Florin Varvara, Sărățeni

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimpeș SRL Bârlad

ISSN: 1583-3593

Primăvara, detaliu

Taifalul, de Marin Rotaru

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Ioan MÎCNEA și *Atingerea mitului*,
10 august 2003.

Mi-e dor

Mi-e dor de oameni
De mine mi-e dor
De vorbele sfinte
De oamenii oameni mi-e dor.

Mi-e dor de cuvinte
Mi-e dor de cerul ce curgea peste sat
Mi-e dor de văzduhul albastru curat
Mi-e dor de dorul în mine lăsat.

Pe fruntea cerului

Pe fruntea cerului alerg
Și soarele din mine mușcă
Văzduhul spart mângâie plopi
Și timpul nevăzut mă mișcă.

Ca un pește-n ape tulburi
Mă zvârcolesc să prind o stea
Plutind pe ape limpezi
Mă doare, sunt mușcat de ea.

O, Doamne, dă-mi putere-n mine
Să zbor mai sus decât îmi e îngăduit
Să văd ce-i dincolo de lume
Că sunt un sclav în infinit.

Nu știu de ce

Adun nopțile și sper
În palme văd drumuri pierdute
Când iarba se ascunde
Zăpezi mă cuprind.

Și scurm în pământ ca o fiară
Să văd dacă ești
Prin mâini îmi curge lutul de ceară
Și calc în picioare povești.

Cu tine alerg prin turme de stele
Când fluturii zbor pe pământ
Sunt sclavul gândurilor mele
Păstorul iubirii mai sunt.

Sărutul stelelor

Sărutul țărnei mă aprinde
Când ochii tăi se sting în mit
Iar fericirea mă cuprinde
Și lacrimi ard în asfințit.

Iubirea-clipă năvălaşă
Mă dojenești și m-ai mințit
Și strâng în brațe doar uitarea
A stelelor ce m-au pierdut.

Neculai I. ONEL

La umbra teilor

La umbra teilor în mai
Te văd trecând pe drum cu părul tău bălai.
Încet te depărtezi, apoi disperi în zare
Cuprinsă încet de razele de soare.

La umbra teilor stau singur și privesc
Albinele ce se agită și roiesc.
S-aude susur de izvor în vale
Și mândra-mi va ieși în cale.

La umbra teilor ascult al primăverii dulce vânt
Și cât e de frumos pe-acest pământ,
Admir pădurea codrilor de fag
Și pe măicuța ce apare-n prag.
La umbra teilor privesc spre cer și spre pământ
Și slavă eu ridic spre Domnul Sfânt,
Căci ne-a dat viața, ne-a dat Rai
Pe întinsul nostru plai.

Lăcrămioara Gabriela ȚINTEA

mă iartă

am pașii ologiți de doruri
am inima sfărmată
de întrebări la IOV
și mai am
gânduri sfâșiate-n zboruri
cu mine singur iată
îmbrac cămașa unui rob.

Corneliu VĂLEANU

Bate vântul

Bate vântul la ureche,
Lumea-i nouă, lumea-i veche,
Las-o, Doamne, tot așa,
Azi și mâine, pururea!
Bate vântul peste frunte,
Lumea este cât un munte,
Ploaia-l roade, geru-l seacă,
Este mândru, nu se pleacă.
Bate vântul peste păr,
Lumea-i rea, într-adevăr,
Căci de la Cain încoace
N-a mai fost o zi de pace.
Curge apă, plouă sânge,
Viața oare se va frânge?
Bate vântul peste gură
Totul e harababură
Și în cer și pe pământ
Parcă bate numai vânt.
Bate vântul, vorba sună,
Lumea-i sfântă, lumea-i bună.
Las-o, Doamne, tot așa,
Azi și mâine, pururea!

Val ANDREESCU

Angajament electoral
Voi munci și zi și noapte
Într-o luptă colosală
Să obțin prosperitate...
Personală!

Gheorghiu ȘTIRBU

Unui pizzar
Azi oferta este bună
Pe la noi dacă-ai să treci
Pizza e la preț mai mică,
Și-a făcut deja... ciuperci.

Primăvara, de Marin Rotaru

zălog

de câte ori fariseii
își coboară sufletul în adânc
la cugetul timpului
de atâtea ori OLARUL
își sparge primul ulcior
apoi își rupe fărâma din trup
să lipească ulciorul la loc.